

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socioeducacinių projektų koordinavimas) nuolatinių
studijų programa, II kursas

Lina Slimpytė

**GLOBOS NAMŲ SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLOS TURINYS,
MODELIUOJANT PROSOCIALŲ PAAUGLIŲ ELGESĮ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė-
Dr. Doc. Albina Kepalaitė*

2015

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* globos namų socialinių pedagogų veiklos turinio, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį analizė. *Interviu metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - analizuoti socialinių pedagogų veiklą vaikų globos namuose, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį.

Tyrimė dalyvavo aštuonios socialinės pedagogės iš skirtingų miestų, visos dirbančios vaikų globos namuose.

Empirinėje dalyje atlikta specialistų požiūrio į paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, prosocialaus elgesio modeliavimą analizė. Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Modeliuojant prosocialų paauglių elgesį yra svarbu įgyti paauglių pasitikėjimą, suprasti ir užjausti, priimti juos tokius, kokie yra. Bendravimas ir santykių palaikymas yra būtina sąlyga, kuri rodo gerą socialinio pedagogo ir paauglio ryšį. Reikalingas pasiryžimas ir kantrybė, meilė vaikams, gebėjimas lanksčiai ir ryžtingai priimti sprendimus:

- specialistai praktikai modeliuodami prosocialų elgesį pirmenybę teikia įvairioms užimtumo veikloms, turiningam paauglių laisvalaikiui, sportiniams užsiėmimams. Socialinių pedagogų pastangas lemia paauglių kontingentas, jų poreikiai bei nusiteikimas dalyvauti aktyvioje veikloje;

- netinkamas paauglių elgesys keičiamas pozityviu, laipsniškai pereinant nuo drausminimo prie elgesio skatinimo, stiprinimo ir palaikymo. Veiksmingiausia paskatinimo forma yra pagyrimas žodžiu. Skatinimas turi grįžtamąjį ryšį, nes paskatintas elgesys pasikartoja arba matomos pastangos pakartoti paskatintą elgesį;

- socialinės pedagogės paauglius drausmina už globos namų taisyklių pažeidimus – taiko žodines pastabas, pakartotinai analizuoja taisykles, riboja laisvalaikį. Į drausminimus paaugliai reaguoja neigiamai, nors ir pripažįsta, kad drausminimo priemonės yra tikslingos. Veiksmingesnis yra žmogiškas, natūralus, supratimu pagrįstas bendravimas su paaugliu, kai jis į socialinį pedagogą žiūri kaip į draugą, šeimos narį, o ne kaip į darbuotoją. Respondentės negali patvirtinti, kad drausminimas padeda modeliuoti prosocialų elgesį.

Esminiai žodžiai: paauglystė, prosocialus elgesys, prosocialaus elgesio modeliavimas, socioedukacinis darbas, socialinis darbas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	1
Įvadas	4
1 skyrius. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLA MODELIOJANT PAAUGLIŲ, GYVENANČIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE, PROSOCIALŲ ELGESĮ: TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Socialinio edukacinio darbo vaikų globos namuose samprata.....	8
1.2. Paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumai.....	10
1.3. Paauglių poreikių tenkinimo svarba modeliuojant prosocialų elgesį.....	15
1.4. Socialinio pedagogo, kaip socioedukatoriaus, veikla vaikų globos namuose, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį.....	18
1.5. Socialinio pedagogo kompetencijų bei savireguliacijos reikšmė, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais.....	25
2 skyrius. SPECIALISTŲ POŽIŪRIS Į PAAUGLIŲ, GYVENANČIŲ VAIKŲ GLOBOS, NAMUOSE, PROSOCIALAUS ELGESIO MODELIAVIMĄ	32
2.1. Tyrimo metodika	32
2.2. Tyrimo dalyviai	33
2.3. Tyrimo rezultatų analizė	34
3 skyrius. PROJEKTAS „SPORTAS + UŽIMTUMAS = SAVIRAIŠKA IR GERAS ELGESYS“	59
Išvados	63
Literatūra	65
Summary	70
Priedai	72

Ivadas

Pokyčiai ne tik visuomenėje, bet ir pačiose šeimose lemia jaunų žmonių, ypač paauglių, (ne)gebėjimą prisitaikyti juos supančioje aplinkoje bei elgtis taip, kaip priimta. Vosylienės (2009) teigimu, pastebėjus pasikeitusį elgesį būtina padėti paaugliams jį reguliuoti (modeliuoti). Tuo tikslu ugdymo institucijose planuojamas išsikas elgesio ugdymo procesas - taikant įvairias pedagogines priemones stengiamasi taisyti nepageidautiną elgesį. Šalia edukacinės veiklos ir pagalbos svarbus paaugliams ir socialinių įgūdžių ugdymas, nes dažnai paprasčiausių įgūdžių stoka inspiruoja ir netinkamą elgesį. Siekiant paauglių sėkmingos integracijos į visuomenę, edukacinių elgesio gerinimo priemonių pagrindu organizuojama socialinė edukacinė veikla (Diržytė, 2006). Pasak Vosylienės (2009), paaugliams ugdant gebėjimą elgtis pagal nustatytas normas galima taikyti įvairias priemones, metodus ir būdus.

Kaip nurodo Miškinienė (2014), Lietuvoje globojama apie 10 tūkstančių vaikų, likusių be tėvų globos. Iš jų apie 4 tūkstančiai gyvena vaikų globos namuose. Socialinių reikalų ir darbo ministerija šiemet priėmė veiksmų planą 2014 - 2020 m. laikotarpiui, kuriame numatyta sukurti perėjimo sistemą iš institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų vaikams, likusiems be tėvų globos, pagalbos šeimai ir globėjams. Šiam planui įgyvendinti per naują Europos Sąjungos paramos laikotarpį numatyta skirti apie 230 mln litų. Tačiau nepaisant valstybės rūpesčio sumažinti vaikų globos namų skaičių Lietuvoje, juose šiuo metu gyvenantiems vaikams vis dar reikalinga įvairiapusė pagalba. Lietuvoje yra 105 įstaigos, kur globojami vaikai.

Pasak Liaudaičio (2011), Zbarauskaitės, Čekuolienės, (2009), Čepukienės, Pakrosnio (2008), paaugliams globos namuose svarbu patenkinti ne tik fiziologinius, priklausomybės ir meilės, pagarbos ir pripažinimo poreikius, bet ir turėti galimybę savirealizacijai bei tapatumo formavimuisi. Taip paaugliams lengviau adaptuotis prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, išreikšti save, užsiimti įvairia veikla. Kai paaugliai neturi galimybių pilnaverčiam laisvalaikiui, nežino kuo užsiimti, atsiranda erdvė neigiamoms (nusikalstamoms) veikloms, keičiasi elgesys. Raudeliūnaitės, Paigozinos (2009) manymu, paaugliai, kurie gyvena globos namuose, neturi į ką atsiremti, neturi artimų suaugusiųjų, kuriais galėtų pasitikėti ir kurių pavyzdžiu galėtų sekti, neturi prosocialaus elgesio suvokimo.

Žukauskienės, Leiputės (2002), Samašonok, Gudonio (2006), Gudonio, Butkutės, Samašonok (2008), Samašonok, Žukauskienės, Gudonio (2006) tyrimų rezultatai atskleidė paauglių, gyvenančių pilnose šeimose ir gyvenančių globos namuose emocinių ir elgesio problemų ypatumus, autoriai tyrė kognityvines ir elgesio strategijas, socialinių įgūdžių raiškos ypatumus. Tyrimo išvadose pabrėžiama, kad vaikų gyvenimas atskirai nuo tėvų apriboja galimybę išmokti

elgtis socialiai priimtinais būdais, nulemia netinkamo elgesio atsiradimą, stabdo socialinių įgūdžių raidą.

Gončerovaitė, Gumuliauskienė (2011), Čepulienė (2011), Tamosinaitė, Rimkuvienė (2013) atskleidė, kad nepaisant globos namų pastangų sudaryti sąlygas, panašias į gyvenimą šeimose, paaugliai dažnai maištauja, elgiasi netinkamai, taip protestuodami prieš gyvenimo jiems pateiktus iššūkius. Pastaruoju metu ieškoma būdų, kaip geriau patenkinti vaikų globos namų gyventojų poreikius, išspręsti laisvalaikio ir užimtumo klausimus, stiprinti socialinių įgūdžių raišką, padėti įveikti su elgesiu susijusias problemas.

Tyrimo aktualumą išryškina mokslinės ir praktinės patirtys, rodančios, jog labai svarbu tobulinti darbo su paaugliais vaikų globos namuose pedagoginę ugdomąją veiklą. Naujas, konstruktyvus asmenų, įsitraukusių į ugdymo procesą, požiūris į esamą situaciją leidžia tikėtis kryptingos ir nuoseklios socialinės edukacinės pagalbos. Pasak anksčiau minėtų autorių, vaikų globos namų darbuotojams, dirbantiems su paaugliais, ypač svarbu imtis netinkamo elgesio prevencijos, formuoti prosocialaus elgesio stereotipus, kurie pakeistų socialiai nepriimtinius (ypač jei vaikas neturėjo teigiamo elgesio modelio pavyzdžio ir teigiamos socialinės patirties), padėti suprasti juos supančią aplinką. Šio svarbaus ir atsakingo uždavinio dažniausiai imasi socialiniai pedagogai, nes jie geba ne tik rūpintis auklėtiniais, tačiau ir užtikrina jų sėkmingą adaptaciją visuomenėje.

Socialinį darbą, kaip sudėtingą ir sunkią praktinės veiklos sritį, įvairiais aspektais nagrinėjo Leliūgienė, Žalimienė, (2003), Kepalaitė (2004), Prakapas, Pivorienė, Ivanauskienė ir Varžinskienė (2007), Šinkūnienė (2010) ir kt. Socialinis pedagogas yra vienas iš socialinio darbo specialistų, tiesiogiai ar netiesiogiai organizuojantis vaikų ugdymą laisvu nuo jų mokymosi laiku. Butkienė, Kepalaitė (1996), Lepeškienė (1996), Armanavičiūtė (2005), Armanavičiūtė ir Martišauskienė (2008) pažymėjo, kad socialinio pedagogo darbo tikslai glaudžiai siejasi su įstaigos, kurioje jis dirba, vizija ir misija. Akivaizdu, kad socialinis pedagogas turi gebėti tiesioginėmis paslaugomis ir socialinio edukacinio darbo priemonėmis įvertinti ir spręsti problemas, susijusias su vaiko pagrindinių reikmių tenkinimu, saugumo ir socialinės adaptacijos užtikrinimu. Vaikų globos namuose socialinis pedagogas reikalingas kaip organizatorius, rėmėjas, skatintojas, kaip socioedukatorius.

Socialinė pedagoginė veikla ir pagalba vaikams apibrėžiama ir ją reglamentuojančiuose dokumentuose: Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) socialinė pedagoginė pagalba mokiniui įvardijama kaip viena iš švietimo sistemos sudedamųjų dalių, 2011 metais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nurodyta, kad socialinė pedagoginė pagalba – tai socialinių pedagogų, klasės vadovų, mokytojų, administracijos ir kitų darbuotojų veikla, susijusi su

vaikų ir mokinių socialinių pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti užtikrinti vaiko privalomą švietimą, ugdymosi kokybę, didinti švietimo veiksmingumą. Socialiniam pedagogui keliami reikalavimai įtvirtinti Lietuvos Respublikos socialinio pedagogo kvalifikaciniuose reikalavimuose ir pareiginėje instrukcijoje (2002 03 06, Nr. 24 – 896). Išskirtiniais atvejais socialiniai pedagogai gali pasinaudoti poveikio priemonėmis, kurios įtvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl pritarimo rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams“ (2012 m. rugpjūčio 28 d., Nr. V – 1268).

Tyrimo problema. Siekiant išsiaiškinti, kaip socialiniams pedagogams sekasi modeliuoti prosocialų paauglių elgesį, iškelti šie probleminiai klausimai: Kokia yra socialinių pedagogų, dirbančių vaikų globos namuose darbo specifika? Specialistai daugiau dirba su globojamais vaikais individualiai, o gal didesnę dėmesį skiria bendravimo ir bendradarbiavimo ryšiams stiprinti, prosocialaus elgesio modeliavimui? Kaip socialiniai pedagogai įsitikina, kad jų veikla padeda modeliuoti paauglių elgesį ir priartinti jį prie prosocialaus?

Darbe atliktas tyrimas padės atskleisti socialinių pedagogų veiklos ypatumus ir specifiką vaikų globos namuose, išryškinti problemas, specialistų požiūrį į atliekamą veiklą. Tai labai reikšminga dirbant socialinį darbą su globojamais vaikais, nes socialiniai pedagogai vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, prosocialaus elgesio įtvirtinimo veiklas.

Tyrimo objektas – socialinių pedagogų veikla vaikų globos namuose.

Tyrimo tikslas – analizuoti socialinių pedagogų veiklą vaikų globos namuose, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir pateikti socialinio edukacinio darbo vaikų globos namuose sampratą.
2. Išanalizuoti paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumus bei poreikių tenkinimo galimybes.
3. Išsiaiškinti socialinio pedagogo, kaip socioedukatoriaus, veiklos ypatumus, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį.
4. Atskleisti vaikų globos namuose dirbančių specialistų požiūrį į veiklą, modeliuojant paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, prosocialų elgesį.

Tyrimo metodai.

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Tyrimui atlikti pasirinktas interviu metodas. Tyrimo instrumentas – pusiau struktūruoto interviu klausimynas. Klausimyne pateikti klausimai, atsižvelgiant į interviu dalyvių darbo specifiką.

Tyrimo dalyviai. Vaikų globos namuose socialinių pedagogų nėra labai daug, todėl tyrime dalyvauja tik 8 specialistės, dirbančios „N“ vaikų globos namuose, skirtinguose miestuose. Interviu dalyvės turi nevienodą socialinio pedagoginio darbo patirtį, darbo stažą bei išsilavinimą. Su „N“ vaikų globos namų socialinėmis pedagogėmis susitikta jų darbo vietoje, tačiau interviu vyko su kiekviena darbuotoja atskirai. Interviu vyko 2015 metų vasario kovo mėnesiais.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, pagrindinių sąvokų žodynelis, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (77 literatūros šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Iš viso darbe yra 25 lentelės iš jų tyrimo duomenis iliustruoja 16 lentelių. Prieduose pateikiama (interviu klausimynas, interviu protokolai, projektas). Darbo apimtis - 71 puslapis be priedų.

Pagrindinės sąvokos:

Paauglystė - pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo žmogaus amžiaus tarpinį, kuriuo vyksta įvairūs fiziniai, psichosocialiniai ir kognityviniai pokyčiai (Petruolytė, 2003).

Prosocialus elgesys – tai toks elgesys, kuris naudingas kitam žmogui ar žmonių grupei arba socialiai orientuotas pilietiškumas, savanoriškos pagalbos teikimas kitiems (Eisenberg, Fabes, 1998; Carlo ir kt., 2003).

Prosocialaus elgesio modeliavimas– tai aktyvi intervencija, kurios pagrindinis tikslas – sistemaiškai vykdyti veiklas, mažinant paauglių probleminio elgesio apraiškas (Jurevičienė, Šapelytė, 2013).

Socioedukacinis darbas – tai mokslas bei praktika, padedanti žmonėms pasiekti efektyvų psichosocialinį funkcionavimą bei lemianti pokyčius, stiprinant žmonių socialinę gerovę (Barcer, 1995).

Socioedukacinė veikla – tai permanentinį pobūdį turinti veikla, nukreipta į visapusišką ugdytinio galių plėtojimą ir ugdymą, sąlygų asmenybės vystymuisi ir individualiam ugdymuisi sudarymą, užtikrinant ugdytinio pilnutinę socializaciją jį supančioje aplinkoje bei jo integraciją, kartu įgalinant jį prisitaikyti prie nuolat pasaulyje vykstančių visuomenės pokyčių (Štuopytė, 2002).

Socialinis pedagogas – asmuo, įgijęs kompleksinę pedagoginę ir socialinio darbo profesinę pasirengimą dirbti švietimo sistemoje (vaikų globos ir ugdymo institucijose). Rūpinasi vaiko socialine gerove, sudaro prielaidas sėkmingai augančio žmogaus socializacijai, pastebi, įvertina ir padeda įveikti ne tik socialinius vaiko gyvenimo sunkumus, bet ir jo psichologines, elgesio, bendravimo problemas (Ambrukaitis, 2000).

Vaikų globos namai – įstaigos, kuriose auklėjami socialiniai našlaičiai, pamestinukai arba vaikataujantys vaikai. Tai – socialinės globos įstaiga, kurioje ilgesniam ar trumpesniam laikui apgyvendinami ir globojami našlaičiai ar tėvų globos netekę vaikai (Leliūgienė, 2003).

I skyrius. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLA MODELIUOJANT PAAUGLIŲ, GYVENANČIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE, PROSOCIALŲ ELGESĮ: TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socialinio edukacinio darbo vaikų globos namuose samprata

Socialinė pedagoginė veikla arba socialinis edukacinis darbas – šios sąvokos rodo dviejų mokslų jungtį, ir taip pat, kaip ir kiti mokslai, savo veikloje remiasi teoriniais bei praktiniais pagrindais (Barcer, 1995). Išsami socialinio edukacinio darbo sampratos analizė, pažintis su šio darbo tikslais ir uždaviniais padeda socialinės edukacinės krypties specialistams bei kitiems asmenims pasiekti efektyvesnių veiklos rezultatų, kurie lemia elgesio pokyčius bei stiprina asmens socialinę gerovę. Leliūgienė (2003), Urbonienė (2004), Šereivienė, Žydžiūnaitė (2005), Majauskienė (2008) socialinį edukacinį darbą sieja su socialine edukacine veikla bei pagalba ir pabrėžia, kad sąvoka *socioedukacinis* suprantama labai plačiai, nes ji sudaryta iš dviejų žodžių: *socialinis*, kuris reiškia visuomeninis, susijęs su visuomenės sferoje vykstančiais reiškiniais ir *edukacinis*, kuris reiškia auklėjimą, lavinimą, švietimą. Mokslinėje literatūroje galima sutikti lygiagrečiai vartojamas abi sąvokas – tiek socialinis edukacinis darbas, tiek socialinė edukacinė veikla. Minėtos autorės prie socialinio edukacinio darbo priartina ir socialinės edukacinės pagalbos sampratą, nes *pagalba* yra siekimas sudaryti tinkamas sąlygas asmeniui gyventi pilnavertį gyvenimą toje aplinkoje, kurioje jis tuo metu randasi, spręsti asmenines socialines problemas, taikyti pedagoginio ir socialinio darbo metodus, skatinant asmenį išsaugoti savo tapatumą, rūpintis asmeniu, kad jis galėtų lengviau adaptuotis pakitusioje realybėje ir pan. Remiantis Leliūgiene (2003) galima teigti, kad socialinis edukacinis darbas yra socialinių santykių ir nuolat besikeičiančios praktinės veiklos sritis, kurioje ir teorinės žinios, ir praktinė patirtis turi didelę reikšmę.

Matyti, kad Leliūgienė (2003) socialinę edukaciją (arba socialinį edukacinį darbą) vadina reikšmingu praktinių socialinių ir edukacinių veiklų bei paslaugų tarpusavio ryšiu. Autorė nuolat pabrėžia, kad socialinė edukacija - tai edukacinėmis priemonėmis besiremiantys būdai, kaip integruoti į socialinę aplinką sunkiai pritampančius ir atstumtuosius (dažnai tokiais yra vadinami sunkiai auklėjami paaugliai, gyvenantys globos namuose). Tam didelės reikšmės turi socialinė aplinka – žmogų supantis socialinis pasaulis (sociumas), visuomeninės (materialinės ir dvasinės) žmonių gyvenimo, jų vystymosi ir veiklos sąlygos.

Kad socialinė edukacinė veikla (angl. *social-educationalactivity*) turi glaudų sąlytį su socialinio edukacinio darbo samprata, matyti iš panašaus šių sąvokų aiškinimo žodynuose, nes žodžius *darbas* ir *veikla* galima vartoti sinonimiškai. Pavyzdžiui, Dabartinės lietuvių kalbos žodyne

(2012) *darbas* apibrėžiamas kaip fizinė bei protinė veikla, užsiėmimas, o *veikla* – kaip veikimas, darbas. Todėl socialinę edukacinę veiklą galima aiškinti kaip kryptingą socialinį, ugdomąjį darbą, kurio metu padedama žmogui spręsti iškilusias gyvenimo ir veiklos problemas (Leliūgienė, 2003). Štuopytė (2002), panašiai kaip ir Leliūgienė (2003), socialinę edukacinę veiklą apibrėžia kaip permanentinį (nuolatinį, nenutrūkstamą) pobūdį turinčią veiklą, nukreiptą į visapusišką ugdytinio galių plėtojimą ir ugdymą, sąlygų asmenybės vystymuisi ir individualiam ugdymui(si) sudarymą, užtikrinant ugdytinio pilnutinę socializaciją ir integraciją jį supančioje aplinkoje, kartu įgalinant jį prisitaikyti prie nuolat aplink jį vykstančių pokyčių.

Galima daryti išvadą, jog socialinį edukacinį darbą (socialinių pedagogų veiklą, pagalbą) vaikų globos institucijoje specialistai supranta kaip kompleksinį pedagoginį ir socialinį pedagoginį vyksmą, kuriame dalyvauja (arba turėtų dalyvauti) ne vienas, o grupė suinteresuotų asmenų. Pasak Leliūgienės (2003), pagrindinės organizacijos socialinėje edukacijoje yra šeima, ugdymo institucijos ir jose dirbantys socialiniai pedagogai, įvairios bendruomenės ir nevyriausybines organizacijos. Vosylienės (2009) manymu, visose ugdymo institucijose taikant socialinio edukacinio ugdymo priemones, siekiama modeliuoti paauglių elgesį, vengiant asocialių nukrypimų ir rengiant juos pritapti visuomenėje. Samašonok ir Gudonio (2007), Radzevičienės (2006), Kvieskienės (2005) pastebėjimu, nors vaikų globos namuose ir labai stengiamasi ugdyti auklėtinius, juos užimti, tačiau labai sunku sukurti tinkamą edukacinę, socialinę aplinką, kurioje nesinorėtų blogai elgtis, konfliktuoti su suaugusiais ir bendraamžiais. Todėl šioms problemoms įveikti vaikų globos namuose taikomas platesnis socialinis edukacinis darbas.

Socialinė edukacija vaikų globos namuose nuo kitose institucijose vykdomos veiklos skiriasi kai kuriais aspektais, pirmiausiai - kontingento apibrėžtimi, nes svarbu žinoti, kam, kokiems asmenims taikomas socialinis edukacinis darbas. Vaikų globos namų auklėtiniai, kaip nurodo Leliūgienė (2003), yra daugiau ar mažiau skriaudos iš tėvų pusės patyrę vaikai. Beveik visiems jiems teko gyventi nedarniose šeimose, matyti tėvų nuopuolius, neretai išgyventi juridinį atskyrimą nuo šeimos. Dalis vaikų globos namų auklėtinių yra socialiniai našlaičiai, nors jų tėvai yra gyvi. Pileckaitė – Markovienė ir Lazdauskas (2007) pabrėžia, kad vaikai į globos namus patenka su savita, ir dažnai su skaudžia gyvenimo patirtimi, nepajutę namų šilumos ir jaukumo, nematę tinkamo elgesio pavyzdžių. Leliūgienė (2003) akcentuoja, kad šie vaikai yra labai nepatiklūs, jie nepasitiki ne tik savimi, bet ir kitais, greitai įsižeidžia, yra nuolat pasirošę gintis, jautriai reaguoja į pastabas, jiems trūksta socialinio ir emocinio stabilumo, realaus gyvenimo įvaizdžio. Pasak Gauthier (2001), Wallace (2003), be tėvų globos gyvenantys vaikai išgyvena nereikalingumo, pačių artimiausių ir brangiausių žmonių netekties jausmą, todėl blogu elgesiu ir priešišku bando užmaskuoti šeimos praradimo skausmą.

Mokslininkų ir specialistų bandymai rasti bendrus vaikų globos namų auklėtinių bruožus yra sudėtingas uždavinys, nes kiekvienas vaikas turi savo gyvenimo istoriją, savo patirtį ir savo elgesį. Todėl vis dažniau mokslinėje specialiojoje literatūroje sutinkama *socialiai jautrių asmenų* (šeimų) sąvoka. Jovaiša (2007) jautrumo sampratą aiškina ne tik kaip asmens reakciją į dirgiklius, bet kaip asmenybės (ir suaugusių, ir vaikų) jautrumą arba emocinį neadekvačių aplinkos poveikių rezonansą. Asmenų jautrumą lemia įvairūs įvykiai, neigiami aplinkos pokyčiai: sunkūs išgyvenimai, ligos, netektys, skurdas. Labai dažnai socialiai jautriose šeimose augę ir gyvenę vaikai išgyveno baimę, nerimą, nuolatinį stresą, ir tokios ilgai užsitęsios būsenos ne vienam peraugo į abejingumą, apatiją, problemų neigimą, šokiruojantį elgesį.

Navaitis (2010) atkreipia dėmesį į tai, kad dažnai šeimose įvykstantys neprognozuojami (arba neišvengiami) pokyčiai, pavyzdžiui, skyrybos, artimųjų netektys, darbo praradimas, sveikatos problemos, skaudžiai paliečia ir vaikus. Stresas, emociniai išgyvenimai, dėl jų atsiradęs psichologinis diskomfortas vaikus padaro socialiai jautrius, ir kuo vaikas vyresnis, tuo jis jautriau reaguoja, nes jis ne tik mato, kas vyksta aplinkui, suvokia padėties beviltiškumą, bet ir geba vertinti. Problemas vaikai dažnai ima spręsti netinkamais poelgiais, kurie perauga į blogus įpročius – alkoholio, įvairių kvaišalų vartojimas, rūkymas, kitos priklausomybės, motyvacijos mokytis praradimas, konfliktiškas elgesys ir kt.

Akivaizdu, kad dirbti su socialiai jautriais vaikais, ypač paaugliais, yra nemažas iššūkis. Atsidūrę globos institucijose šie vaikai tampa dar labiau pažeidžiami, nes jie patenka į visiškai svetimą, nepažįstamą aplinką.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis edukacinis darbas prilyginamas mokslui, kadangi remiasi ir teorija, ir praktika. Socialinis edukacinis darbas padeda asmenims pasiekti efektyvų socialinį funkcionavimą, stiprina asmens socialinę gerovę bei lemia elgesio pokyčius. Socialinis edukacinis darbas (arba socialinė edukacinė veikla) vykdomas įvairiose ugdymo institucijose, taip pat ir vaikų globos namuose, bendruomenėse, vaikų dienos centruose. Socialinis edukacinis darbas taip pat yrair ugdomoji, pedagoginė veikla, kadangi padeda spręsti įvairias, ypač su paauglių elgesiu susijusias problemas, įvairiomis edukacinėmis priemonėmis padeda jiems geriau pritaipyti pakitusioje socialinėje aplinkoje.

1.2. Paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumai

Paauglystė yra gana sudėtingas laikotarpis, kurį įvairiai apibrėžia skirtingi autoriai, tačiau, remiantis įvairiais apibrėžimais, galima pateikti tokią bendrą paauglystės sampratą – paauglystė yra pereinamasis laikotarpis nuo vaikystės į suaugusiojo amžių ir trunkantis nuo lytinio

subrendimo iki savarankiško gyvenimo (Myers, 2000) arba tai – gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir brandos, kai pasiekama savarankiško suaugusio žmogaus socialinė padėtis (Petruolytė, 2003). Paauglystės tarpsnis yra siejamas su paauglių elgesiu, nes šiame gyvenimo laikotarpyje paaugliai išgyvena emocijų ir jausmų sumaištį.

Kaip nurodo Petruolytė (2003), paauglystė apima 10–18 gyvenimo metus. Ji skirstoma į ankstyvąją (10–14 m.) ir vėlyvąją (16–18 m.). Pereinamasis laikotarpis yra 15-tieji gyvenimo metai. Paauglystės tarpsniai yra glaudžiai susiję su socialine, psichine ir fizine branda. Šiuo amžiaus laikotarpiu pradeda formuotis pažiūros į tam tikrus reiškinius, dalykus, sava nuomonė, sava vertybių sistema, požiūris apie save ir aplinkinius. Paauglystės pabaigos tiksliai nurodyti neįmanoma, nes kai kuriose šalyse paauglystė baigiasi tada, kai individas visiškai subręsta lytiškai (tai fizinis organizmo subrendimo kriterijus), kitose - kai subręstama psichiškai ir socialiai, sugebama prisiimti atsakomybę. Psichologiniu požiūriu paauglystė baigiasi tada, kai individas suranda savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio santykius, numato ateities perspektyvą, geba atsakingai elgtis.

Elgesys yra asmens veikimo ir gyvenimo būdas (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012), prigimties ir patirties rezultatas (Myers, 2000). Elgesį Galkienė (2005) skirsto į lygius: nežymiai pakitęs elgesys, kuris gali būti nesunkiai kontroliuojamas ir valdomas, taikant tam tikras ugdymo strategijas; vidutiniškai pakitęs elgesys, kuris reikalauja papildomos specialistų (socialinio pedagogo, psichologo, gydytojų) intervencijos; labai žymiai pasikeitęs elgesys, kai problemos sprendžiamos atskirose specializuotose mokyklose, taikant specialias metodikas.

Kaip nurodo Dervinytė – Bongarzoni (2008), vaiko elgesio ypatumai labai dažnai pasireiškia esant įvairiems psichikos ir raidos sutrikimams, tai dažniausiai nuotaikos (depresija, manija), nerimo (įvairios baimės), mokymosi (skaitymo, rašymo, skaičiavimo) bei kalbos pokyčiai. Pakitęs vaiko elgesys gali būti ir streso padarinys. Tokiais atvejais reikalinga ne tik elgesio prevencija, bet ir pagalba, todėl visų pirma elgesio sunkumai turi būti stebimi, tiriami, įvertinami bei kruopščiai diferencijuojami. Socialiniu aspektu vaiko netinkamas elgesys gali būti aiškinamas jo socialinės kompetencijos trūkumu, kai vaiko elgesys yra nepriimtinas jį ugdantiems ir šalia jo esantiems asmenims. Toks vaikas yra vadinamas neklaužada, netikėliu, nevykėliu, chuliganu, yra baudžiamas ir atstumiamas, ir taip dar labiau pastiprinamas jo netinkamas elgesys. Edukologiniu aspektu vaiko elgesį negatyviai gali veikti jį ugdančių asmenų antipatija, iškeltų reikalavimų ir taisyklių neadekvatumas, chaotiškas auklėjimo stilius, fizinė ir psichologinė prievarta, skriaudos, smurtas. Tokiais atvejais netinkamas vaiko elgesys atlieka gynybinę savisaugos funkciją, o įžūlumą gali būti paaiškinamas kaip netiesioginis pagalbos šauksmas, į kurį reikia kuo skubiau atsiliiepti.

Remiantis Adlerio (2008) žmogaus pažinimo teorija, kiekvienas vaikas, paauglys vienaip ar kitaip elgdamasis turi tam tikrą tikslą, aplinkiniams siunčia tam tikrą žinią. Gana dažnai paauglių elgesys išsiskiria iš kitų, būna nemalonus, net atstumiantis aplinkiniams. Drazdauskienė, Kilikevičienė, Lesinksienė (2009) tokį elgesį vadina nukrypimu nuo socialinių normų, nes dažnai kelia ne tik pasipiktinimą, bet ir grėsmę kitiems asmenims (pavyzdžiui, aiškiai pasireiškiantis agresyvumas). Elgesio vertinimas kaip nukrypimas, kai kalbama tik apie pasikeitusį (bet ne agresyvų) vaikų elgesį, nėra labai tinkamas. Geriau tiktų vartoti sąvoką *elgesio pokyčiai*. Autorių aiškinimu, elgesio nukrypimai ir sutrikimai pasireiškia dideliais kraštutinumais, o elgesio pokyčiai pasireiškia įvairiai ir nevienodu laipsniu. Elgesio pasikeitimų tikimybė paauglystės laikotarpiu didelė, nes paauglys, kaip asmenybė, dar tik formuojasi, jis ypač jautrus, imlus visuomeninei aplinkai: informacinėms priemonėms, technologijoms, vyraujantiems konfliktams, laisvalaikio leidimo būdai ir pan. Tačiau elgesio pokyčiai yra sunkiai apibrėžiami, jų ribos ir priežastys dar dažnai lieka neišaiškintos. Pasikeitęs elgesys yra susijęs su daugybe paauglio problemų, taip pat ir su santykiais šeimoje.

Karalienės (2013), Baleišienės ir Barkauskienės (2007) pastebėjimu, besikartojantis paauglio priešiškas, iššaukiantis elgesys gali rodyti, jog paauglys turi sunkių išgyvenimų, kurie stipriai jį paveikė. Ar tai tik nežymūs pokyčiai, ar jau sutrikimai, nustatyti gali tik vaikų ir paauglių psichiatras, remdamasis surinktais duomenimis bei įvertinęs psichosocialinę vaiko raidą ir elgesio stebėjimo rezultatus. Kad elgesys iš tiesų yra sutrikęs rodo tokie požymiai – impulsyvumas, agresyvumas, nedėmesingumas, perdėtas aktyvumas, negebėjimas susitvarkyti su savo emocijomis ir jausmais.

Lesinksienė (2005), Lesinskienė ir Karalienė (2009) pritaria toms nuomonėms, kad netinkamą, pasikartojantį, disocialų, agresyvų ir/ar įžūlų elgesį specialistai pagrįstai vadina sutrikimu, kuris dažnai reikalauja ne tik gydymo, bet ir teisinių priemonių taikymo. Vaikui, paaugliui elgesio sutrikimas konstatuojamas tada, kai jis nuolat pažeidinėja kitų žmonių teises, norspuikiai žino, kokių socialinių normų privalo laikytis, ir taip jo elgesys trukdo aplinkiniams. Sutrikimo įrodymu gali būti agresyvus elgesys su bendraamžiais (dažnai su mažesniais, silpnesniais už save), gyvūnais, smurtas kitų asmenų atžvilgiu, tyčinis nuosavybės gadinimas, vagystės, bėgimas iš namų ir iš pamokų, draudimų nepaisymas, priešgyniavimas ir pan.

Remiantis Karaliene (2013), išskiriamos dažniausios netinkamo elgesio priežastys arba pasikeitusio elgesio požymiai.

Netinkamo (pasikeitusio) elgesio požymiai

Požymis	Požymio aprašymas
Dėmesio siekimas	Vaikas, paauglys gali netinkamai elgtis, siekdamas sulaukti daugiau dėmesio iš aplinkinių, mokytojų, bendraamžių, todėl sukelia sumaištį, mušasi, triukšmauja.
Situacijų vengimas	Kai kurie vaikai jau nuo pirmų metų ugdymo (ar globos) institucijoje ima suvokti, kad netinkamai elgiantis galima išvengti tam tikrų situacijų, todėl jie nuolat meluoja, išsisukinėja.
Kontrolė	Norėdami kontroliuoti aplinką, kai kurie vaikai, paaugliai pradeda netinkamai elgtis, rodo provokuojantį elgesį, taip pajungdami silpnesnius už save.
Bendravimo sugebėjimai	Kai kurių vaikų netinkamo elgesio priežastis yra nepakankamai išvystyti bendravimo gebėjimai. Vaikai, paaugliai tiesiog nemoka tinkamu būdu perduoti kitiems informacijos apie savo poreikius, norus, todėl jie pyksta, nervinasi, nekontroliuoja savo elgesio.

(Sudaryta darbo autorės)

Analizuojant paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumus galima teigti, kad vis dėlto netinkamo elgesio pradžios reikia ieškoti jų šeimose: nepalankios šeimos gyvenimo aplinkybės, tėvų asocialus elgesys, jų patiriamos depresijos, alkoholizmas, vieno iš tėvų netektis ar skyrybos turėjo įtakos vaikų visapusiškai raidai ir nulėmė elgesio pokyčius. Pasak Baleišienės ir Barkauskienės (2007), paaugliams, kurie nuo mažens gyveno nedarnios šeimos aplinkoje, elgesio formavimuisi įtakos turėjo tvyrojusi priešiška, atšiauri atmosfera, dažni tėvų konfliktai, vaikų nepriežiūra, nenuoseklus, prasilenkiantis su pedagogika auklėjimas. Vaikystėje paaugliams taikytos fizinės bausmės, nuolatiniai tėvų pykčio proveržiai, grasinimai nesąmoningai užsifiksavo atmintyje kaip elgesys, kuriuo galima paveikti kitą asmenį, todėl ir globos institucijose paaugliai dažniausiai elgiasi panašiai (Drazdauskienė, Kilikevičienė, Lesinskienė, 2009).

Bieliauskaitė (2013) atskleidė dar vieną paauglių elgesio pokyčių dėsnį - tai gana didelis atotrūkis tarp fizinės, emocinės ir socialinės brandos. Pavyzdžiui, šandieniniai paaugliai, kuriems 15, 16 metų, iš esmės yra fiziškai ir lytiškai subrendę, tačiau emocinė branda dar nesusiformavusi, o socialiniu požiūriu jie dar visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų. Kaip teigia autorė, paaugliai labai nori būti savarankiški, jų fizinis išsivystymas leidžia daug ką padaryti patiems. Nepaisant, kad jų mąstymas jau pakankamai aiškus ir logiškas, tačiau paaugliai dar neturi gyvenimiškos patirties, todėl daro daug klaidų, nesugeba vertinti savo poelgių padarinių. Gyvenant globos namuose paaugliui būti savarankišku yra labai sudėtinga, nes jis yra viskuo aprūpinamas, nebent gyventų šeimynoje. Todėl paaugliai dažnai maištauja prieš nustatytą tvarką.

Dervinytė – Bongarzoni (2008), remdamasi užsienio autoriais (Piperno, Camillo, 2002; Ceretti, 2001), išryškino dar vieną aktualią problemą - atsidūrę globos institucijoje paaugliai ieško pripažinimo, todėl nori susirasti draugų, ieško bendraamžių ir bendraminčių pritarimo ir

palaikymo. Jeigu dėl kažkokių priežasčių paaugliui nepavyksta rasti draugų arba jei jis patiria pažeminimą ir atstūmimą, jis gali pradėti agresyviai elgtis, įsitraukti į asocialaus elgesio paauglių grupuotes. Nedraugiška institucijos aplinka (paskatinimų, pagyrimų stoka, kai kurių mokytojų spaudimas, paauglio veiklos nuvertinimas, individualios atsakomybės nesuteikimas, bendraklasių patyčios) gali sudaryti sąlygas netinkamam elgesiui atsirasti. Akivaizdu kad nepripažinti, atstumti, žeminami paaugliai dažniau negu kiti bėga iš pamokų, bėga iš globos institucijos, ieško užuovėjos ten, kur gali pasijusti nevaržomi ir laisvi.

Remiantis Kepalaitės (2004), Bieliauskaitės (2013), Malinauskienės ir Bukšnytės – Marmienės (2014) įžvalgomis kaip reikėtų vertinti paauglių elgesį ir kaip su jais rasti bendrą kalbą, galima iškelti psichologų akcentuojamą lygiavertiškumo principą – būtina išklaudyti ir girdėti ką paauglys sako, matyti, ką ir kaip jis jaučia, išgyvena, gerbti jį kaip žmogų, nepaisant koks bebūtų paauglio elgesys, suprasti jo norus ir, jei galimybės leidžia, tuos norus išpildyti. Psichologai pabrėžia ir Adlerio (2008) akcentuotą padaršinimo svarbą, kurio nereikia painioti su pagyrimu. Jei pavyksta paauglį padaršinti ir nuteikti taip, kad jis nebijotų daryti klaidų, tada jis išmoks eiti į priekį. Idealus variantas dirbant su paaugliais globos institucijoje būtų nedalomo dėmesio principo taikymas, kai suaugusysis (pvz., socialinis pedagogas, auklėtojas ar kitas ugdymo procese dalyvaujantis asmuo) galėtų su vienu vaiku drauge praleisti kuo ilgesnį laiką, užsiimti abiem patinkančia veikla, kalbėtis, diskutuoti, ieškoti išeičių. Visą išvardintą veiklą galima vadinti prosocialaus elgesio modeliavimu. Kvieskienė (2002) prosocialų elgesį aiškina kaip plačią sąvoką, kuri dažniausiai suprantama kaip priešprieša asocialiam elgesiui, apimančiam nukrypimus nuo vyraujančių normų.

Nors suaugusiųjų įtaka modeliuojant paauglio elgesį yra didelė, tačiau pagrindinė atsakomybė už elgesį turėtų priklausyti pačiam paaugliui. Pasak Bieliauskaitės (2013), paaugliai per daug visko tikisi iš kitų: iš tėvų, iš mokyklos, iš draugų, iš aplinkos, kurioje gyvena ir gauna ugdymo(si) pagrindus. Paaugliams atrodo, kad aplinka jiems turi būti palanki, o visi joje esantys suaugusieji turi būti jiems palankūs: su jais gerai elgtis, juos įdomiai užimti, jiems skirti kuo daugiau dėmesio, tada ir jie bus geri. Paaugliai nesupranta (arba nenori suprasti), kad būtinas abipusis, atviras ir nuoširdus bendravimas, tik tada išsisprendžia problemos ir atsiranda artumo, bendruomeniškumo, saugumo, pasitikėjimo, rūpinimosi ir rūpesčio pajautimas iš kitų.

Pasak Kepalaitės (2004), nereikėtų vengti paauglių padaršinimo, kaip poveikio, kuris padeda labiau pasitikėti savimi, suteikia drąsos pajusti elgesio pasekmes. Atsakomybė už savo elgesį reiškia, kad kiekvienas žmogus, nežiūrint jo amžiaus, savo noru gali pasirinkti elgesio modelį, jį keisti ir nepasiduoti kitų spaudimui ar manipuliavimui.

Remiantis Carlo ir kt. (2003) mintimis galima teigti, kad vaikų globos namuose esantiems paaugliams prosocialus elgesys nėra būdingas. Todėl socialinių pedagogų svarbiausias uždavinys – jį modeliuoti, nes paaugliai nelinkę rodyti jausmų ir simpatijų šalia esantiems, jų moralės subrendimo lygis yra žymiai žemesnis, jie negeba būti socialiai atsakingais, jiems būdingas agresyvus elgesys.

Tačiau Eisenberg ir Fabes (1998) pastebėjimu, elgesio modeliavimas yra susijęs su tam tikromis situacijomis, todėl kartais padėti paaugliams galima jiems net nežinant arba priešingai – kai jie patys kreipiasi pagalbos.

Klanienė ir Šmitienė (2013) pabrėžia, kad modeliuoti prosocialų elgesį gali padėti tam palanki edukacinė aplinka, nes institucija gali užtikrinti prosocialaus elgesio galimybes, skatindama paauglius dalyvauti socialiai aktyvioje veikloje: dalyvauti jaunimo organizacijų ar savanoriškoje veikloje, padėti kitiems, puoselėti vertybes ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad elgesio problemos, socialinių situacijų vengimas, nerimo išgyvenimai apsunkina paauglių, gyvenančių globos namuose, prosocialaus elgesio modeliavimą. Pakitusį paauglių elgesį rodo nuolat pasikartojantis neklusnumas ir elgesio bei tvarkos taisyklių laužymas, agresyvumas, vengimas lankyti mokyklą, dirbti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais, mokymosi motyvacijos stoka ir interesų ribotumas. Netinkamas elgesys būna kovos dėl galios, dėmesio siekimo, keršto aplinkinių elgesiui išraiška arba noras patirti aštrius pojūčius.

1.3. Paauglių poreikių tenkinimo svarba modeliuojant prosocialų elgesį

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme (2007) išskiriamos įvairios vaiko, gyvenančio globos institucijose, ugdymo priemonės, siekiant jo teigiamo elgesio pokyčių ir asmenybės tapatybės stiprinimo – per socialinę, pedagoginę, psichologinę pagalbą, sudarant sąlygas socializacijai ir ugdymui (-si), stiprinant ryšius su vaiko vystymosi aplinka.

Gyvenimas globos namuose, anot Pileckaitės-Markovienės ir Lazdausko (2007), paaugliams sukelia įvairias adaptacijos problemas: vieniems sumažėja aktyvumas ir jie tampa viskam apatiški, abejingi, praranda norą bendrauti, kiti atvirksčiai, pasidaro labai aktyvūs, judrūs, ieško „įtakingų“ draugų, kurie dažnai juos įtraukia į asocialią ar net nusikalstamą veiklą. Provokuojamai elgtis paauglius verčia noras atkreipti į save dėmesį, nes jie nesugeba kitaip užmegzti kontakto su aplinka. Paaugliai, gyvenantys globos įstaigoje, dažnai nežino ko jie patys iš tiesų nori, neturi bendravimo įgūdžių, jų poelgiai spontaniški ir neapgalvoti.

Atlikta nemažai tyrimų apie vaikų gyvenimo globos institucijose problemas: Žukauskienės ir Leiputės (2002) tyrimo rezultatai parodė, kad globos institucijose gyvenantiems paaugliams būdingas žymiai aukštesnis nerimo ir depresijos, socialinių problemų lygis, jie šalinasi kitų vaikų ir pasižymi didesne delinkvencija bei agresija, Braslauskienės (2002) tyrimo rezultatai parodė, kad globos namų ugdytiniai dažnai pasižymi jautrumu, nervingumu, impulsyvumu ir pan. Dauguma vaikų globos institucijoje yra jautrūs, bailūs, nepasitikintys savimi, egoistiški, kerštingi, pavydūs, jie linkę meluoti ir apgaudinėti, yra savanaudiškai apsukrūs, sugeba numatyti, kur ir kaip galima sukelti suaugusiųjų gailestį, išprašyti pinigų, gauti materialinės naudos.

Ugdymo institucijos ieško būdų ir priemonių, kaip padėti paaugliams įveikti jų amžiui būdingus elgesio nesklendumus, pritapti socialinėje aplinkoje, kaip ir kokiomis priemonėmis išmokyti pažinti juos supančią aplinką, pažinti save patį ir socializuotis, atsižvelgiant į savo poreikius (Barkauskaitė, 2001, Navaitis, 2007). Remiantis Vaitkevičiumi (1995), žmogus nėra izoliuotas nuo aplinkos, jis veikia aplinką, o ši nuolat veikia žmogų. Paauglių rengimas gyvenimui negali apsiriboti tik griežtai apibrėžtu instituciniu ugdymu, nes socialinė aplinka ir poreikių tenkinimas toje aplinkoje asmenybės formavimui turi didelę reikšmę.

Socialiniai pedagogai, žinodami paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumus, ieško galimybių ir būdų patenkinti jų poreikius. Praktinė socialinė pedagoginė veikla yra geriausia priemonė elgesio problemoms įveikti arba bent joms sumažinti. Būtent socialiniai pedagogai sprendžia, kaip veikti sudėtingomis aplinkybėmis ir kaip lanksčiau organizuoti praktinę veiklą. Tačiau norint pasiekti apčiuopiamų rezultatų reikia ne tik gerai žinoti paauglių poreikius, bet ir įvertinti institucijos darbuotojų galias padėti paaugliams. Remiantis Kučinsku ir Kučinskiene (2000), Pivorienė ir Jurkonyte (2008), Legkausku (2008), socialiniai pedagogai, kaip pagalbos teikėjai, norėdami padėti paaugliams, turi pasižymėti šiomis savybėmis: artimo meile, kantrumu, tikėjimu, atlaidumu, tolerancija, bendrumo jausmu, susivaldymu, ištvėringumu, teisingumu, tiesos sakymu ir siekimu, uolumu, darbštumu, pareigingumu.

Norint tenkinti poreikius, reikia žinoti, kas yra poreikiai. *Poreikis* yra tai, ko reikia, ko nors reikmė, tai vidinio psichologinio ar socialinio trūkumo pojūtis (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012, Psichologijos žodynas, 1993). Maslow'o poreikių teorijoje teigiama, kad žmogaus poreikius pagal jų svarbumą galima sudėlioti į piramidę. Svarbiausia šioje piramidėje yra patenkinti fiziologinius poreikius (valgis, miegas ir t. t.), paskui svarbu jaustis saugiam, mylimam, suvokti, kas jis (žmogus) yra, būti gerbiamam ir turėti galimybę save išreikšti, realizuoti (Maslow, 2006). Pasak Jovaišos (2007), poreikis nukreipia individą į tuos objektus, kurie būtini žmogui išgyventi. Kaip teigia Legkauskas (2008), derindamas savo poreikius su galimybėmis, žmogus „gali kelti ir realizuoti elgesio tikslus ir taip išlikti kintančioje aplinkoje“ (psl. 91). Pasak Myers (2000), poreikis

yra būseną arba sąlygos, kurios žmogų gali tenkinti arba netenkinti. Kai ko nors trūksta, tą trūkumą stengiamasi įvardinti ir, priklausomai, nuo sąlygų, patenkinti.

Anot Samašonok ir Gudonio (2007), poreikių tenkinimą globos institucijoje dažnai apsunkina tai, kad paaugliai tiesiog nėra skatinami bendrauti, ignoruojamos jų pastangos bendrauti su suaugusiais, vyrauja įvairūs nurodymai ir instrukcijos, kurių laikantis visiems ramiau gyventi. Nepakankama laisvalaikio organizavimo ir užimtumo formų pasiūla bei įvairovė, formalus veiklos organizavimas pagal iš anksto sudarytas programas ir planus apriboja paauglių galimybę patenkinti savo poreikius.

Patenkinti saviraiškos, pagarbos, priklausymo ir meilės, saugumo poreikius galima tik pašalinus trūkumo būsenos sukeltus padarinius. Pasak Legkausko (2008), apskritai poreikių patenkinimas yra individualus dalykas ir jis vyksta kiekvienam asmeniui skirtingai. Kai pasikeičia gyvenimo sąlygos, bandoma prisitaikyti ir vienus poreikius keisti kitais. Tačiau, kaip pastebi autorius, kuomet dažniau keičiasi gyvenimo (aplinkos) sąlygos, tuo sunkiau prie jų prisitaikyti ir patenkinti savo poreikius. Ypač nelengva paaugliams, atsidūrusiems globos institucijose, nes išgyvenamos neigiamos emocijos (pyktis, liūdesys ar abejingumas) rodo ir nepatenkintus poreikius.

Apžvelgus įvairių autorių mintis apie poreikių reikšmę galima sakyti, kad kiekvienam asmeniui svarbūs visi - ir fiziologiniai, ir socialiniai - poreikiai. Pasak Legkausko (2008), socialiniai (bendravimo, įsitvirtinimo, artumo, globojimo, socialinio prisitaikymo, savarankiškumo, saviraiškos) poreikiai paaugliams dažnai yra svarbesni, negu maistas ar pastogė, nes socialiniai poreikiai padeda išlikti bendruomenės nariu ir neprarasti gyvenimo džiaugsmo.

Legkauskas (2008) išskyrė dar vieną – naujos stimuliacijos - poreikį. Šį poreikį galima pastebėti tada, kai paauglių gyvenime atsiranda nuobodulys. Nuobodulį dažniau išgyvena jaunimas, kai trūksta įdomios veiklos ir yra daug laisvo laiko. Norėdami patenkinti šį poreikį, paaugliai patys turėtų būti smalsūs, iniciatyvūs, rodyti susidomėjimą, norą patirti ir išgyventi naujus pojūčius. Tais atvejais, kai paaugliai nerodo iniciatyvos ir susidomėjimo, reikalingas palaikymas, paskatinimas, įtraukimas. Nepatenkinti poreikiai sukelia įtampą, nerimą, o kai poreikis patenkinamas, įtampa sumažėja. Kiekvienas poreikis parodo ir paauglių elgesį, kaip jie bando pasiekti tikslą. Specialistai pabrėžia, kad nesvarbu kaip elgiasi paauglys, jo poreikiai turi būti patenkinami. Jei poreikių netenkinimas yra kaip bausmė, tai išprovokuoja dar didesnę priešišumą iš paauglių pusės, jų elgesys gali tapti dar labiau netinkamas.

Kalpokienė, Dikčienė, Gvaldaitė ir kt. (2013) pastebi, kad norint paskatinti paauglius atsakingiau elgtis, svarbu pamatyti net ir mažiausius teigiamo elgesio pokyčius, rodyti palaikymą ir pagarbą, palaikyti nesėkmės atveju, stiprinti atsakomybę už poelgius, skatinti nuolat bendrauti. Minėtų autorių nuomone, modeliuoti prosocialų paauglio elgesį padeda keletas paprastų taisyklių:

reikia nuolat domėtis paauglio gyvenimu, mintimis, skatinti jo mąstymą, neskubėti teisti ir kritikuoti, ieškoti sąlyčio taškų, o ne skirtumų, būti šalia, bet stengtis nenurodinėti.

Darosi aišku, kad socialinė pedagoginė pagalba tenkinant paauglių poreikius yra tikslinga (kryptinga) veikla. Pasak Švedaitės (2005), žinojimas, kad būtina patenkinti paauglių poreikius, verčia ieškoti geresnių, efektyvesnių darbo su paaugliais būdų. Poreikių (pa)tenkinimas inicijuoja prosocialų paauglių elgesį. Pagalbos veiksmingumą tenkinant poreikius lemia šie veiksniai (žr. 2 lentelę):

2 lentelė

Pagalbos veiksmingumą lemiantys veiksniai

Veiksniai	Veiksniai
<ul style="list-style-type: none"> • Individualus, abipusiu pasitikėjimu paremtas, draugiškas socioedukatoriaus ir paauglio santykis. • Socialinis edukacinis darbas ne tik su paaugliu, bet ir su visa jo artimiausia aplinka, kurioje jis tuo metu yra. • Elgesio pokyčių įtvirtinimas grupėje, nes grupėje vyksta intensyvesnis mokymasis iš tarpasmeninių santykių. • Aktyvus paties paauglio dalyvavimas pagalbos procese, keičiant jo elgesį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdomojo darbo koordinavimas, planavimas su visomis institucijomis, kurios susijusios su paaugliu (mokykla, vaikų teisių apsaugos tarnyba, policija, socialinės pagalbos organizacijos ir kt.). • Aiškios, stabilios komunikacijos struktūros sukūrimas tarp paauglių ir institucijos darbuotojų. • Kitų specialistų (medikų, psichologų, psichiatrų ir kt.) pasitelkimas, gerinant paauglių elgesį. • Sėkmingas globos institucijos buitines problemų sprendimas.

(Sudaryta darbo autorės)

Apibendrinant galima teigti, kad visi poreikiai skirstomi į dvi grupes: pagrindinius arba pirminius poreikius ir socialinius-psichologinius arba antrinius poreikius. Pirminiai poreikiai yra universalūs ir svarbūs žmogaus egzistencijai, antriniai žmonių poreikiai yra kur kas įvairesni negu pirminiai. Paaugliams, gyvenantiems globos institucijose, svarbu patenkinti visus poreikius, nes jie turi gauti visavertį maitinimą, turi būti rūpinamasi jų sveikata ir saugumu, higiena, laisvalaikio užimtumu, savarankiškumo ugdymu ir kt. Nepatenkinti paauglių poreikiai formuoja uždarumą, socialinį nusišalinimą, santykių ribotumą, sukelia priešišumą, socialiai nepriimtinus veiksmus, lemia konfliktišką elgesį, bendravimo sunkumus.

1.4. Socialinio pedagogo, kaip socioedukatoriaus, veikla vaikų globos namuose, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį

Globos institucijoje gyvenantys paaugliai dėl specifinių gyvenimo sąlygų pasižymi didesne psichologinių bei socialinių problemų rizika, nei šeimose augantys vaikai. Samašonok ir Žukauskienė (2004) nagrinėjo, kaip globos namų auklėtiniai ir vaikai, gyvenantys su abiem tėvais

adaptuojasi mokykloje, Samašonok ir Gudonis (2007) domėjosi, kaip paaugliai, gyvenantys globos namuose, mokosi bendrauti, Gudonis, Butkutė, Samašonok (2008) tyrimu atskleidė globos namų auklėtinių ir paauglių, gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumus.

Tyrimų duomenys atskleidė, kad paaugliams, gyvenantiems globos institucijoje, kyla didelė rizika dėl neadaptyvaus elgesio patirti neigiamų išgyvenimų. Prisitaikymo sunkumai kyla ne tik dėl praeityje patirtų traumuojančių įvykių, bet ir dėl patiriamų sunkumų gyvenant globos namuose – bendravimo, emocinės problemos yra kasdieniniai paauglių palydovai. Kaip teigia Leliūgienė (2003), vaikų globos institucijos sąlygomis auklėjami vaikai blogiau pažįsta išorinį pasaulį, jų gyvenimas ir veikla reguliuojama vidaus tvarkos taisyklėmis, todėl ne visada patenkinami jų socialiniai poreikiai (pavyzdžiui, neformalaus bendravimo), jiems trūksta socialinio ir emocinio pasitikėjimo, realaus gyvenimo įvaizdžio. Paaugliams sunku suprasti, kaip jie turės gyventi už institucijos ribų, jiems sunkiai suvokiamas piliečio vaidmuo, todėl jie dažnai pažeidžia visuomenėje įsitvirtinusias taisykles ir normas.

Kadangi paaugliai, gyvenantys vaikų globos namuose, pasižymi tam tikrais elgesio bei asmenybės ypatumais, Pileckaitė-Markovienė ir Lazdauskas (2007) išskyrė šias pagrindines globos namų auklėtinių asmenybės raidos problemų priežastis, kurios turi reikšmės ir elgesiui.

3 lentelė

Elgesį lemiančios asmenybės raidos problemos

<p>Pagrindinės globos namų auklėtinių asmenybės raidos problemų priežastys</p>	<ul style="list-style-type: none"> • įgimti anatominiai-fiziologiniai centrinės nervų sistemos pažeidimai (paveldėti alkoholizmo, narkomanijos nulemti sunkumai ir pan.); • įvairios deprivacijos rūšys (jutimų, psichinė, emocinė, socialinė); • aplinkos įtaka (pedagoginis apleistumas); • prievartinis atskyrimas nuo šeimos ir apgyvendinimas globos įstaigoje.
---	--

(Sudaryta darbo autorės)

Kaip nurodo Galkienė (2005), stengiantis modeliuoti prosocialų paauglių elgesį, globos institucijose dažnai sudaromos individualizuotos ugdymo programos, atsižvelgiant į tris aspektus: 1) interpersonalinius įgūdžius; 2) intrapersonalinį psichologinį reguliavimą; 3) akademinis gebėjimus.

Interpersonaliniai įgūdžių trūkumą turintys paaugliai patiria sunkumų bendraudami su bendraamžiais, jie neturi draugų, ir bendraamžių, ir suaugusiųjų yra dažnai atstumiami. Tai lemia nemokėjimas susidraugauti, palaikyti draugiškus santykius, negebėjimas išvengti konfliktinių situacijų. Šie paaugliai nežino kaip reikia elgtis vienoje ar kitoje socialinėje situacijoje, nes nėra to išmokę natūraliu būdu savo šeimoje. Dar viena problema – negebėjimas valdyti savo jausmų ir emocijų, jų kontroliuoti.

Intrapersonalinis psichologinis reguliavimas atsiskleidžia per būdingą paaugliams neadekvatų savęs vertinimą. Dažnai paaugliai nepagrįstai aukštai save vertina, apie save yra labai geros nuomonės, jie įsivaizduoja, kad reikia tik panorėti ir galima viską pasiekti. Toks mąstymas būdingas tiems paaugliams, kurių neblogai mokosi. Tačiau turintys mokymosi sunkumų, pasižymi labai blogu savęs vertinimu, nes jie visose situacijose jaučia bejėgiškumą, nepasitiki savimi.

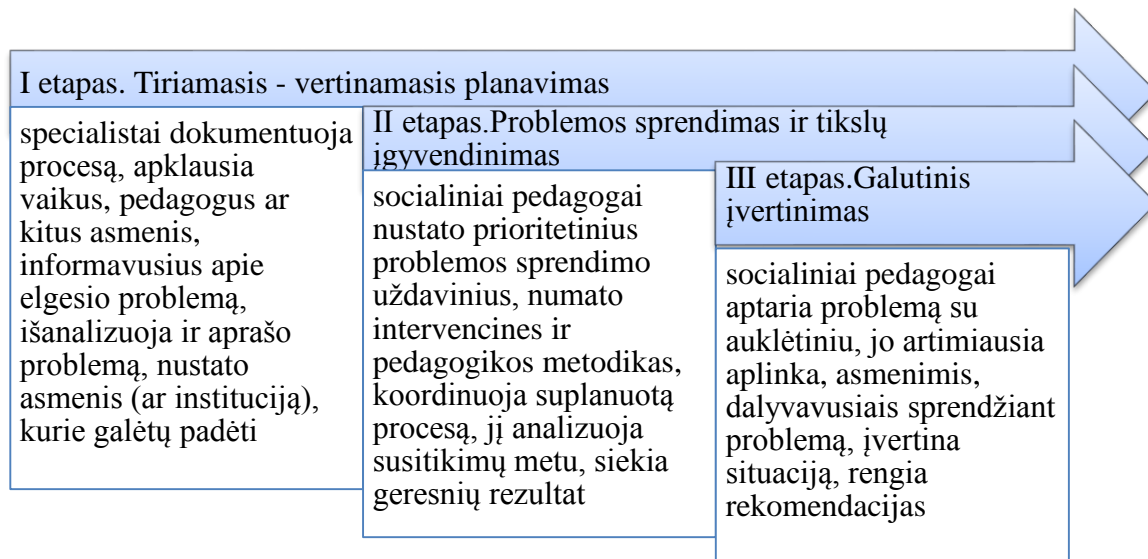
Akademinius gebėjimus parodo paauglių mokymosi rezultatai. Mokymosi sunkumus lemia atsilikimas dėl mokymosi motyvacijos stokos, nesisteminio mokyklos lankymo, bėgimo iš pamokų, negebėjimas susikaupti ir atlikti užduotis iki galo.

Paauglių prosocialaus elgesio modeliavimas vaikų globos namuose yra viena iš socialinių pedagogų veiklos sričių, kuria siekiama užtikrinti paauglių tinkamą socialinį, kultūrinį gyvenimo lygį, pilnavertį funkcionavimą institucijos bendruomenėje, o ateityje ir visuomenėje. Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos uždavinys, modeliuojant prosocialų elgesį yra padėti vaikams geriau adaptuotis institucijoje, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir būtinu labiau savarankiškais (Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Vaitkevičiaus (1995) teigimu, socialinio pedagogo pareigybė sujungia dviejų profesijų skirtumus: jis yra ir profesionalus pedagogas, gebantis optimizuoti vaiko asmenybės raiškos, sklaidos ir raidos sąlygas, ir socialinis darbuotojas, teikiantis socialinę bei pedagoginę pagalbą ugdytiniams ir jų tėvams (ar globėjams) asmenybės raidos probleminėse situacijose. Ir tai leidžia socialiniam pedagogui tikslingai panaudoti profesinį potencialą modeliuojant paauglių elgesį.

Barkauskaitė – Lukšienė (2002) analizavo socialinio pedagogo darbo reglamentavimo gaires, Kvieskienė, Indrašienė (2008) tyrė socialinio pedagoginio darbo ypatumus vaikų globos namuose, Leliūgienė, Baršauskienė, Mertinkaitytė (2008) domėjosi socialinio pedagogo vadybine veikla, Minkevičienė, Putauskienė (2009) parengė socialinio pedagogo darbo vadovą. Socialinio pedagogo pareiginėje instrukcijoje (2002, Nr. 1691) nurodoma, kad jis dirba ne vienas, bet kartu su pedagogais, grupių vadovais, kuratoriais, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, mokyklos bendruomene. Kaip nurodo Dikčienė (2009), socialinis pedagogas dažniausiai turi ne tik pedagoginį, bet ir socialinio darbuotojo išsilavinimą, todėl jis gali užsiimti ne tik pedagogine veikla, t.y., vaikams organizuoti užklausinę veiklą, siekdamas įtvirtinti socialines vertybes, bet ir teikti kitą socialinę pagalbą – konsultuoti, informuoti ir pan. Socialiniai pedagogai pasitelkia įvairias ugdymo priemones, norėdami (pa)keisti, sumodeliuoti elgesį: paauglius moko bendrauti su bendraamžiais, organizuoja vasaros stovyklas elgesio problemų turintiems paaugliams, paaugliai mokomi savarankiškumo, paprasčiausių kasdieninių įgūdžių ir pan.

Barkauskaitė-Lukšienė (2002) nurodo, kad socialinis pedagogas, norėdamas pasiekti užsibrėžtų tikslų darbe su paaugliais, savo veiklą turi vykdyti nuosekliai, remdamasis tokiais

pagrindiniais etapais: tikslo iškėlimas, problemos sprendimo uždaviniai, turinys (naudotini metodai ir būdai), rezultatai. Kvieskienė (2005) taip pat yra tos nuomonės, kad socialinę pedagoginę pagalbą paaugliams reikia teikti laipsniškai, trimis etapais:

I pav. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo laipsniškumas (Pagal: Kvieskienė, G. Pozityvioji socializacija, 2005).

Labai svarbi modeliuojant prosocialų paauglių elgesį yra popamokinė veikla ir užimtumas. Dirgėlienė (2008) tyrė teorijos ir praktikos ryšio plėtotę socialinio darbuotojo praktinėje veikloje, Bubnys ir Gudonis (2009) atskleidė pedagogų asmeninės patirties reflektavimo svarbą, Motiečienė ir Naujanienė (2011) tyrimu atskleidė specialistų gebėjimą reflektuoti patirtį socialinių paslaugų srityje. Akivaizdu, kad dirbant su paaugliais yra svarbi socialinių pedagogų praktinė patirtis, jų gebėjimas analizuoti savo darbą ir pasirinkti efektyviausias veiklos formas bei priemones.

Paauglių užsiėmimus po pamokų analizavo Čepukienė ir Pakrošnis (2008) Šukys ir Jankauskienė (2008), Lakon ir kt. (2010). Jie pabrėžė, kad paaugliai laisvu laiku užsiima įvairiomis veiklomis: žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu, vaikščioja su draugais po miestą, po parduotuves, sportuoja, lauke žaidžia futbolą ir pan. Kitos užimtumo veiklos yra šios: sportinė ir darbinė veikla, kai paaugliai lanko sportinius užsiėmimus, krepšinio, futbolo ar kitų sporto šakų treniruotes, sistemingai lankosi baseine. Darbinė veika globos institucijose dažniausiai apima kambarių bei aplinkos tvarkymą. Paaugliai gali užsiimti menine veikla, jiems suteikiama galimybė lankyti dailės studijas ar mokyklas, mergaitėms rekomenduojama lankyti siuvimo, mezgimo, rankdarbių darymo būrelius. Jeigu pastebimi paauglių meniniai gabumai, jie gali lankyti teatro studiją, muzikos ir

dainavimo, šokio pamokas. Paaugliams iš dalies patinka ugdomoji veikla, nes jie daug laiko gali praleistikompiuterių klasėse, patinkapažintinės išvykos į įvairias įstaigas ir organizacijas. Pamokų ruošos ir mokytojų konsultacijų paaugliai nemėgsta. Pažintinė-kultūrinė veikla, kurios metu rengiamos ekskursijos į parodas, muziejus, filmų, spektaklių peržiūros, gimtadienių šventės, dalyvavimas miesto renginiuose, labiau priimtina jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams. Socialinė-psichologinė veikla, kai tenka dalyvauti socialinių įgūdžių ugdymo grupių užsiėmimuose, individualios socialinio pedagogo (darbuotojo) ir psichologo konsultacijos ne visiems paaugliams priimtinos, nes vieni geriau jaučiasi grupėje, o kiti labiau linkę užsiimti individualiai. Socialiniai pedagogai stengiasi organizuoti įvairias veiklas, kurios būtų priimtinos visiems paaugliams.

Pasak Bielskutės ir Zaborskio (2005), paauglių užimtumas laisvu nuo pamokų laiku gali būti įvairus: nuo labai griežtai sutvarkyto (kai paaugliai dalyvauja sportinėse komandose) iki labai neapibrėžto (televizoriaus žiūrėjimas, kompiuterinių žaidimų žaidimas ir pan.). Specialistai nurodo, kad neapibrėžtas laisvalaikis dažnai išprovokuoja netinkamą elgesį, nes neturėdami ką veikti paaugliai pradeda valkatauti, nelankyti mokyklos ir t.t. Manoma, kad norint išvengti netinkamo elgesio padarinių, būtų veiksmingiau struktūruoti paauglių laiką, stengiantis sudominti juos sportine, menine, kūrybine veikla, sukurti patrauklią ir elgesį reguliuojančią aplinką. Teigiama tai, kad paaugliai tokiuose užsiėmimuose yra prižiūrimi suaugusiųjų.

Priklausymas grupei. Manoma, kad paauglys, priklausydamas grupei, patiria jos narių bendrumą, įgyja didesnę pasitikėjimą savimi, priima grupės vertybes, jaučiasi saugesnis, padidėja paauglio galimybės įsigyti draugų, bendrauti su mažiau į riziką linkusiais bendraamžiais.

Struktūruotas popamokinis užimtumas. Gerai organizuota popamokinio užimtumo veikla grindžiama taisyklėmis, yra sudaryti užsiėmimų lankymo tvarkaraščiai, užsiėmimus veda suaugusieji. Įsitraukimas į struktūruotą popamokinę veiklą suteikia paaugliams įvairias galimybes tobulėti ir apsaugo nuo rizikingo gyvenimo būdo, jie išmoksta sutelktumo, gerėja socialiniai įgūdžiai, išmokstama dirbti komandoje, bendrauti, reguliuoti savo emocijas ir elgesį.

Nestruktūruotas popamokinis užimtumas. Per didelis laisvalaikio neapibrėžtumas lemia elgesio problemas, prastesnius mokymosi rezultatus. Toks laisvalaikis palieka paaugliams daug tuščios erdvės išbandyti įvairius dalykus: alkoholį, kvaišalus ir kt. Paaugliai perima gatvės diktuojamas vertybes. Televizoriaus ar kompiuterio užvaldyti paaugliai prasčiau mokosi, nebemoka atsipalaiduoti, yra pasyvūs kitoms veikloms. Toks laisvalaikissukelia vienišumo pojūtį, nėra galimybių vystyti bendravimo ir kitus įgūdžius.

Prieš pradėdant vykdyti bet kokią veiklą, pirmiausia reikia gerai žinoti, ko norima pasiekti ir kokių tikimasi sulaukti rezultatų. Barkauskaitė – Lukšienė (2002) siūlo nepamiršti, kad socialinis pedagogas yra vaiko draugas, advokatas, tyrėjas, tarpininkas, padėjėjas, psichoterapeutas,

užtarėjas, kovotojas už tiesą ir teises. Socialinio pedagogo veikla turi būti nukreipta į konkretų vaiką, į konkrečios jo problemos sprendimą. Tokiais atvejais socialinis pedagogas ir vaikas veikia vienas kitą ir per tą sąveiką galima modeliuoti prosocialų elgesį. Pasak Kvieskienės (2005), socialinio pedagogo profesinės veiklos tikslas yra vaiko gerovė, socialinių įgūdžių ugdymas, reikalingų paslaugų suteikimas ir poreikių patenkinimas, siekiant išugdyti pilnavertę asmenybę.

Tačiau, anot Bubnio ir Gudonio (2009), socialiniai pedagogai modeliuoti paauglių prosocialų elgesį ir tikėtis esminių elgesio pokyčių gali tik tada, kai gilinasi ne tik į paauglių elgesio problemas, be ir į savo veiklos patirtį, siekia geriau pažinti save kaip specialistą, nustatyti savo ir paauglių, su kuriais dirba, daromas klaidas. Vadinasi, socialinis pedagogas turi būti visada pasirengęs įvertinti ir padėti spręsti problemas, susijusias su įvairiais paaugliams kylančiais elgesio sunkumais: dirbti su vaikais, paaugliais, turinčiais priklausomybių, patiriančiais fizinį ar seksualinį išnaudojimą, vykdyti saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas.

Socialinės pedagogikos pagrinduose (Vaitkevičius, 1995) iškeltas pagrindinis socialinio pedagogo veiklos uždavinys - ieškoti galimybių turtinti žmonių bendravimo formas, būdus, nes bendravimas yra įgimta žmogaus savybė. Remiantis žinomo pedagogo mintimis galima akcentuoti bendravimo svarbą formuojant paauglio asmenybę, tačiau tai priklauso ir nuo paties paauglio noro. Pasak Vaitkevičiaus, paaugliai siekia pažinti save ir aplinkinius, ieško vietos gyvenime, draugų, atkakliai siekia draugystės, pripažinimo, teigiamo įvertinimo, tačiau jiems dar trūksta gyvenimiškos patirties, žinių. Paauglių santykiai institucijoje, jų vieta tarp draugų lemia paauglių aktyvumą užimtumo veiklose, savęs vertinimą, požiūrį į kitus. Netinkamas elgesys socialiniams pedagogams sukelia daug rūpesčių, o pirmiausiai dėl to, kad negalima leisti „iškristi“ paaugliui iš institucijos bendruomenės. Socialinis pedagogas turi gebėti aprėpti ugdomam mokiniui skirtą poveikio priemonių sistemą - visus jo santykius su mikroaplinka, makroaplinka ir pačiu savimi. J. Vaitkevičiaus nuomone, asmenybę reikia suprasti kaip unikumą, į nieką nepanašią socialinės visumos dalelę.

Dirgėlienė (2008) akcentuoja socialinio pedagogo profesinę pareigą – pastebėti, įvertinti ir padėti įveikti ne tik socialinius vaiko, paauglio gyvenimo sunkumus, bet ir jo psichologines, elgesio, bendravimo problemas. Taigi, sugretinus socialinio pedagogo ir socialinės kompetencijos sąvokas, galima pastebėti labai svarbų atitikmenį: *socialinė kompetencija* -tai sugebėjimas lanksčiai spręsti problemas ir prisitaikyti prie aplinkos sąlygų; socialinio pedagogo darbas -tai vaiko, paauglio problemų atpažinimas, įvertinimas ir sprendimas. Iš apibrėžimuose pateiktų žodžių matyti, kad socialinio pedagogo ir socialinės kompetencijos pagrindinis požymis yra *problemų sprendimas*, glaudžiai susijęs ir su prosocialaus elgesio modeliavimu.

Visos problemos lengviau išsprendžiamos, kai žinoma, kokiais būdais tai galima pasiekti. Bitinas (2004) savo darbuose akcentuoja auklėjimo svarbą, todėl remiantis autoriaus nuostatomis, būtina atkreipti dėmesį į auklėjimo metodus, kurie gali būti reikšmingi modeliuojant paauglių elgesį.

4 lentelė

Auklėjimo metodai

Stimuliaciniai metodai	Bausmės	Skatinimas
<ul style="list-style-type: none"> • Auklėti be prievartos. • Skatinti adekvačią saviraišką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvos (nepritarimas, nesutikimas, pastabos) • Sunkios (ironija, įspėjimas, papeikimas, barimas) • Labai sunkios (abejingumas, nepasitikėjimas, izoliacija) 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti už tikrai vertingą elgesį. • Parinkti tikrai geriausius auklėtinius. • Parinkti tinkamiausią laiką pagyrimui, apdovanojimui. • Atsižvelgti į aplinkybes ir individo ypatumus.

(Sudaryta darbo autorės)

Gage ir Berliner (1994) atkreipė dėmesį į vieną iš psichologijos krypčių, besidominčių žmonių elgesiu – tai *bihevizmas*. Šios srities specialistai domisi ką žmogus daro ir kokios konkrečios aplinkybės verčia jį vienaip ar kitaip pasielgti. Remiantis bihevizistų idėjomis, pedagogai, siekdami pažinti ir paaiškinti paauglių elgesį, stengiasi suprasti ką galima pakeisti artimiausioje jų aplinkoje, kad pasikeistų probleminis elgesys. Ugdymo specialistai stengiasi rasti tam tikro elgesio tiesiogines priežastis bei pasekmes, pakeisti aplinkos sąlygas, kad elgesys pasikeistų norima kryptimi.

Gage ir Berliner (1994) pabrėžė, kad žmogui ir pačiam būdinga keisti savo elgesį, ypač tada, kai pastebi, kad už tokį patį elgesį kiti asmenys yra skatinami, jie rodomi pavyzdžiu. Remiantis Gage ir Berliner, modeliuojant elgesį reikia stengtis neigiamus dalykus keisti teigiamais, nes tik tada galima pasiekti pastebimų rezultatų. Autoriai atkreipė dėmesį į *operantinio sąlygojimo teoriją*, kai individas yra linkęs atlikti tam tikrus veiksmus arba jų neatlikti, priklausomai nuo to, ar jis anksčiau už tai buvo skatinamas, ar baudžiamas. Paskatinimas arba pastiprinimas yra procesas, kai pageidaujamas elgesys yra pastiprinamas, t. y. savotiškai apdovanojamas, siekiant, kad elgesys kartotųsi ateityje. Pastiprinimo procese galima naudoti materialų atlygį, pagyrimą, dėmesį ar kitokią mėgstamą veiklą. Išskiriamos tokios pastiprinimų rūšys:

5 lentelė

Pastiprinimų rūšys

Pastiprinimai	Pastiprinimų apibūdinimas
Teigiamas pastiprinimas	Pozityviai skatinant, elgesys stiprėja, o galimybė pasikartoti tokiam elgesiui – dažnėja; pedagogai ir kiti ugdytojai nuolat

	skatindami modeliuoja elgesį.
Neigiamas (negatyvus) pastiprinimas	Elgesio stiprinimas, susilpninant (pašalinant) nemalonus dirgiklius; taip teigiamu pastiprinimu sustiprinamas neigiamas pastiprinimas.

(Sudaryta darbo autorės)

Gage ir Berliner (1994) pasisakė už tai, kad bausmių reikia vengti, o elgesį modeliuoti pasitelkiant pozityvius stimulus, nes bausmė neišmoko tinkamai elgtis. Bausmė nėra ir negali būti priemonė tikslui pasiekti, nors ir manoma, kad nubaustasis pakeis savo požiūrį. Bausmė tik prislopina netinkamą elgesį, kuris vėliau tik dar labiau tampa agresyvus. Bausmė kelia baimę, o baudžiamas paauglys savo netinkamą elgesį susieja su bausmę skiriančiu asmeniu, todėl gali kilti noras keršyti. Bausmė nenukreipia paauglio prosocialaus elgesio link.

Čiuladienės (2013) teigimu, socialinis pedagogas, norėdamas išspręsti paauglio elgesio problemas turi ne tik turėti praktinių įgūdžių ir teorinių žinių, bet turi būti socialiai kompetentingas bei įvaldęs reikalingus ir svarbiausius veiklos metodus. Socialinis pedagogas, dirbantis su paaugliais, turi mokyti juos aktyviai spręsti problemas, taigi, skatinti bei mokyti paauglius socialinės kompetencijos. Taip pat socialinis pedagogas turi siekti, kad netinkamai besielgiantys paaugliai suprastų, jog jų elgesys turės neigiamų pasekmių – reikės atsakyti už savo poelgius.

Apibendrinant, galima teigti, kad socialinio pedagogo veikla vaikų globos namuose yra nukreipta į paauglių prosocialaus elgesio modeliavimą, prisiimant atsakomybę už veiksmus ir sprendimus. Pagrindinis socialinio pedagoginio darbo tikslas vaikų globos namuose – vaikų gerovės užtikrinimas ir jų rengimas savarankiškam gyvenimui. Galutiniu socialinio pedagogo veiklos tikslu laikytina vaiko, paauglio gerovė ir saugumas, siekiant pozityvios integracijos ir socializacijos visuomenėje, skatinant visavertę asmenybės raišką, pilietinę brandą.

1.5. Socialinio pedagogo kompetencijų bei savireguliacijos svarba, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais

Socialinio pedagogo veiklą sudaro daugiavfunkcinių žinių, gebėjimų ir nuostatų derinys, kuris yra jo, kaip profesionalaus darbuotojo, turtas bei veiklos išteklių. Viso to reikia siekiant individualaus pasitenkinimo atliekamam darbu, įsitraukimo į institucijos gyvenimą, darbingumo bei tolimesnio tobulėjimo. Kompetencijų, funkcijų, pareigų bei savireguliacijos supratimas leidžia socialiniam pedagogui adekvačiai atlikti tam tikras veiklas, panaudojant žinias, įgūdžius, energiją, asmenines savybes bei vertybes.

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo (2009) yra pateikta

socialinio pedagogo pareiginė instrukcija. Instrukcijos bendrosiose nuostatose nurodoma, kad „socialinis pedagogas siekia padėti vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, kitose socialinėse įstaigose, vykdančiose ugdymo funkcijas, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais. Socialinis pedagogas dirba kartu su pedagogais, klasių auklėtojais, kitais specialistais, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, bendruomene“.

Socialinio pedagogo pareiginių instrukcijų II punkte (2009), kuris apibrėžia socialinio pedagogo teises ir pareigas, atskirai išskirtos socialinio pedagogo pareigos.

6 lentelė

Socialinio pedagogo pareigos

Individualus darbas su vaiku	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti vaiko socialines problemas ir poreikius. • Planuoti ir dalyvauti socialinės pagalbos teikimo vaikui procese.
Metodų parinkimas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirinkti efektyvius darbo metodus.
Informacijos kaupimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kiekvienam vaikui, su kuriuo dirba socialinis pedagogas, užvesti bylą ir laikyti joje informaciją apie vaiko socialinę situaciją bei teikiamos pagalbos procesą. • Informuoti švietimo įstaigos administraciją, pedagogus, kitus specialistus apie probleminę situaciją, nepažeidžiant konfidencialumo.
Atsakomybės prisiėmimas	<ul style="list-style-type: none"> • Atsakyti už darbe naudojamų metodų pasirinkimą ir korektišką jų panaudojimą. • Sprendžiant problemas ir priimant sprendimus neperžengti savo profesinės kompetencijos ribų.
Kolegiali veikla	<ul style="list-style-type: none"> • Konsultuotis su kolegomis ir prireikus siųsti vaiką pas kitus specialistus.

(„Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo, 2009, psl. 3)

Leliūgienės (2003) teigimu, tik kiekvieno asmens individualumas ir jo suvokimas bei tinkamas panaudojimas suteikia galimybę socialiniam pedagogui atlikti savo vaidmenį. Pasak autorės, tik individualus kūrybiškumas suteikia galimybę materializuoti idėją, daryti atradimus, įtakojančius kitų žmonių individualumą. Asmens individualumą nulemia:

- vertybės, įsitikinimai ir idėjos, šių idėjų vientisumas;
- tikėjimas savo veikla;
- savęs realizavimo stimulas, savęs realizavimo siekimas;
- supratimas, žinojimas ir pajautimas savo, kaip pedagogo, unikalumo;
- elgimasis su savimi kaip labai svarbiu asmeniu, sugebančiu daug nuveikti;
- aukšta kūrybinė motyvacija, nuolat siekiant kitų gerovės.

Socialinis pedagogas savo darbe vadovaujasi šiomis vertybinėmis nuostatomis:

- pagarbos – kiekvienas yra vertas besąlygiškos pagarbos;

- atvirumo – kiekvienas turi teisę į atvirą ir nuoširdų bendravimą;
- tolerancijos – kiekvienas turi teisę turėti skirtingus įsitikinimus, vertybes, tautinę priklausomybę;
- unikalumo – kiekvienas yra savitas ir nepakartojamas;
- vaiko kaip asmenybės vertinimas;
- nesmerkimo ir neteisimo – socialinis pedagogas neturi būti teisėjas;
- empatijos – kiekvienas individas, grupė, bendruomenė turi tikėti, kad bus suprasti;
- priėmimo – kiekvienas individas turi teisę būti priimtas toks, koks yra, o ne toks, kokį nori jį matyti socialinis pedagogas;
- konfidencialumo – vaikų bylos ir jose sukaupta informacija turi būti saugoma tik socialiniam pedagogui prieinamoje vietoje ir gali būti pateikiama kitiems tikta gavus tėvų arba teisėtų globėjų sutikimą ir būtina laikytis paslapties apie vaiko problemas išlaikymo principų;
- neteisimo – socialinis pedagogas neturi būti teisėjas;
- pasitikėjimo – socialinis pedagogas neturi rodyti įtarumo ir nepasitikėjimo vaiku (Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai ir pareiginės instrukcijos, 2009).

Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos tikslas – vaiko gerovė, saugumas siekiant pozityvios integracijos ir socializacijos visuomenėje, skatinant visavertę asmenybės raišką, pilietinę brandą, tiek mokyklose, tiek vaikų globos namuose – vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui. Siekdamas vaiko gerovės ir saugumo socialinis pedagogas vykdo šias funkcijas:

7 lentelė

Socialinio darbuotojo funkcijos

Funkcijos pavadinimas	Funkcijos turinys
Įvertinimo funkcija	Renka informaciją, analizuoja, daro išvadas.
Konsultacinė funkcija	Pataria, padeda, konsultuoja.
Korekcinė funkcija	Skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina, mobilizuoja.
Vadybinė funkcija	Organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako.
Šviečiamoji funkcija	Informuoja, aiškina.
Koordinacinė funkcija	Palaiko ryšius, siunčia (perduoda) informaciją.
Prevencinė funkcija	Numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti.
Teisinė funkcija	Atstovauja, gina vaiko interesus.
Socialinio ugdymo funkcija	(Visa ugdymo veikla)

(„Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo, 2009, psl. 5)

Socialinis pedagogas vadovaujasi individualaus priėjimo, lygių galimybių įtvirtinimo, konfidencialumo, vaiko apsisprendimo pripažinimo ir atsakomybės bei kompetencijos principais, profesinio rengimo standartu ir pareigybės aprašu. Socialinio pedagogo veikla, teikiant pagalbą ugdytiniais, grindžiama socialinio darbo metodais ir priemonėmis, išskiriant socialinę adaptaciją, individualizaciją ir integraciją. Panaudojant įvairias priemones siekiama ne tik paauglio esamos situacijos pokyčio, esamų problemų sprendimo, bet ir asmens įgalinimo tolesnei savarankiško ir sėkmingo gyvenimo praktikai.

Kompetencijos socialinio pedagogo veikloje suprantamos kaip gebėjimas tinkamai atlikti savo darbą, kadangi kompetencija – tai klausimų ar reiškinų sritis, su kuria kas gerai susipažinęs (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012) arba kompetencija – žmogaus kvalifikacijos raiška ar gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių (Jucevičienė, Leipatė, 2000). Leliūgienė ir Terechovienė (2011) pažymi, kad Lietuvoje nėra tikslaus ir konkretaus socialinio pedagogo kompetencijų aprašo, todėl nėra apibrėžta, kokios kompetencijos reikalingos dirbant vienoje ar kitoje ugdymo institucijoje, kokiais gebėjimais, savybėmis turi pasižymėti ir kokių žinių privalo turėti socialinis pedagogas.

Tačiau yra nemažai bandymų susisteminti ir išskirti socialinio pedagogo kompetencijas (Kvieskienė, 2002; Ambrukaitis, 2005; Martišauskienė, 2008 ir kt.). Remiantis minimų autorių įžvalgomis galima teigti, kad socialinis pedagogas turi:

8 lentelė

Socialinio pedagogo kompetencijos (I)

Kompetencija	Kompetencijos turinys
Tarpininkavimo	Gebėti tarpininkauti asmenims ar šeimoms iš vienos pusės ir visuomenei, įvairioms valstybinėms struktūroms iš kitos. Gebėti vykdyti „trečiojo asmens“ tarp asmens ir mikroaplinkos, tarp suaugusiųjų ir vaikų, šeimos ir visuomenės vaidmenį.
Įtakos darymo	Gebėti daryti įtaką asmenų santykiams ir bendravimui, situacijai mikrosociume, stimuliuoti ir skatinti klientą vienai ar kitai veiklai.
Neformalaus bendravimo	Gebėti dirbti neformalaus bendravimo sąlygomis, ginti neformalaus lyderio, pagalbininko, patarėjo pozicijas.
Problemų sprendimo	Gebėti spręsti kliento problemas, kontaktuojant su šeima ir mikroaplinka.
Bendravimo ir bendradarbiavimo	Gebėti bendrauti ir bendradarbiauti, komunikuoti dialogo pagrindu, kaip lygus su lygiu.

(Sudaryta darbo autorės)

Vadovaujantis Valstybinės pedagogų ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 25 d. nutarimu Nr. 468, 2007 m. sausio 15 d. patvirtintas Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas. Šiame apraše skiriamos šios bendriausios *pedagogo veikloje reikalingos*

kompetencijos: bendrakultūrinė, bendrosios, profesinės, specialiosios kompetencijos. Pabrėžiamos socialinio pedagogo profesinės kompetencijos, kaip būtina prielaida siekiant šio specialisto veiklos efektyvumo.

Socialinio pedagogo pareigybių apraše nurodoma, kad didesnę dėmesį reikia skirti *bendrosioms profesinėms socialinio pedagogo kompetencijoms* (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Socialinio pedagogo pareiginės instrukcijos, 2009; Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007). Remiantis minėtais šaltiniais galima išskirti tokias *socialinio pedagogo kompetencijas*:

9 lentelė

Socialinio pedagogo kompetencijos (II)

Bendrosios kompetencijos	Profesinės kompetencijos	Specialiosios kompetencijos
Organizavimas ir planavimas. Komunikaciniai gebėjimai. Gebėjimas spręsti konfliktus. Iniciatyvumas ir sumanumas. Emocinis sąžiningumas ir savitvarda. Ištvermingumas. Savarankiškumas. Patikimumas. Entuziazmas. Optimizmas.	Profesinė savivoka ir savęs vertinimas. Profesinio identiteto ir etikos laikymasis. Profesinė atsakomybė už kokybiškumą. Bendravimas ir gebėjimas užmegzti ir palaikyti tarpasmeninius santykius. Kūrybingumas. Problemų sprendimas. Sprendimų priėmimas. Savarankiškas ir nuolatinis mokymasis. Kritika ir savikritika.	Gebėjimas vadovauti. Informacijos valdymas. Analizė ir sintezė. Gebėjimas įsijausti. Gebėjimas dirbti komandoje. Gebėjimas prisitaikyti prie naujų situacijų. Lankstumas. Nuovokumas.

(Sudaryta darbo autorės)

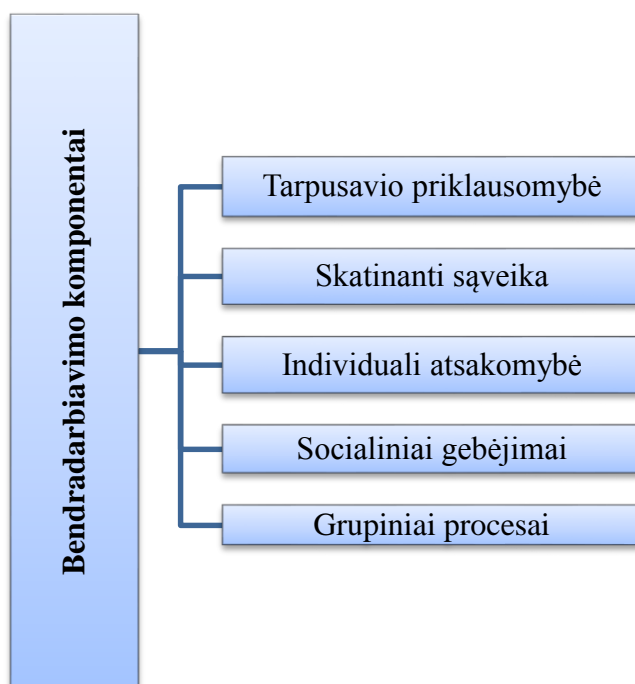
Be atliekamų pareigų, funkcijų ir kompetencijų suvokimo socialiniam pedagogui yra reikšmingas *savireguliacijos* supratimas ir tikslingas jos panaudojimas. Žodynuose savireguliacija apibrėžiama kaip susitarimas laikytis tam tikrų normų, įstatymų paisymas, poreikis būti teisingu, sąžiningu, paisyti atsakomybės prieš visuomenę (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012). Savireguliacija dar vadinama „vadovavimu sau“ – savęs valdymu, savikontrolė, savo elgesio reguliavimu, gebėjimu spręsti problemas. Savireguliacija yra reikšminga visiems ugdymo proceso dalyviams, taip pat ir socialiniams pedagogams.

Socialinio pedagogo veikloje, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais, savireguliacija dažniausiai reiškiasi savarankiškumu, patikimumu, gebėjimu rodyti iniciatyvą, turėjimu tiek lyderiavimo, tiek ir vadovavimo gebėjimų, nes nuteikiant save veiklai reikia aiškaus siekių ir galimybių įsivaizdavimo.

Mikulskienė ir Mažrimienė (2012), remdamosi užsienio autorių (Bartle ir Vass, 2005; Sinckair, 1997) pastebėjimais pabrėžia savireguliacijos svarbą, siekiant užtikrinti veiklos kokybę.

Minėti autoriai savireguliaciją apibūdina kaip sistemą, siekiančią vidinio suderinamumo ir besiremiančią gera asmens valia ir bendradarbiavimu. Savireguliacijos procese ypatingas dėmesys skiriamas moraliniam dalyvių įsipareigojimui, jų išsilavinimui, nuolatiniam tobulėjimui ir kolegų įtakai.

Savireguliacijoje svarbus motyvacijos vaidmuo, pasirenkant veiklai tinkamus metodus, formas ir būdus, kurie reikalingi norint priartėti prie savo siekiamų tikslų. Taip pat didelis dėmesys skiriamas artimiems santykiams tarp ugdymo proceso dalyvių, šiuo atveju tarp socialinio pedagogo ir paauglių, turinčių elgesio problemų. Santykių reikšmė suprantama kaip silpno arba stipraus savireguliacijos mechanizmo pasireiškimas. Nepaisant skirtingo asmenų elgesio, savireguliacijoje svarbus yra dialogas, peraugantis į tarpasmeninius santykius. Galima remtis šiais bendradarbiavimo komponentais, kuriuos išskyrė Mikulskienė, Mažrimienė (2012 ir kurie svarbūs geriems santykiams palaikyti:

2 pav. Bendradarbiavimo komponentai, svarbūs geriems santykiams (Pagal: Mikulskienė, B., Mažrimienė, D. Savireguliacijos poveikis jaunųjų mokslininkų ugdymo kokybei, 2012)

Kuriant dialogu ir bendradarbiavimu pagrįstus santykius atsiranda galimybė visiems patirti sėkmę, gerinti emocinį klimatą ugdymo institucijoje, toleruoti vieniems kitus bei teigiamai vertinti save. Kuo anksčiau sukuriama geri santykiai, tuo sklandžiau vyksta socialinio pedagogo darbas.

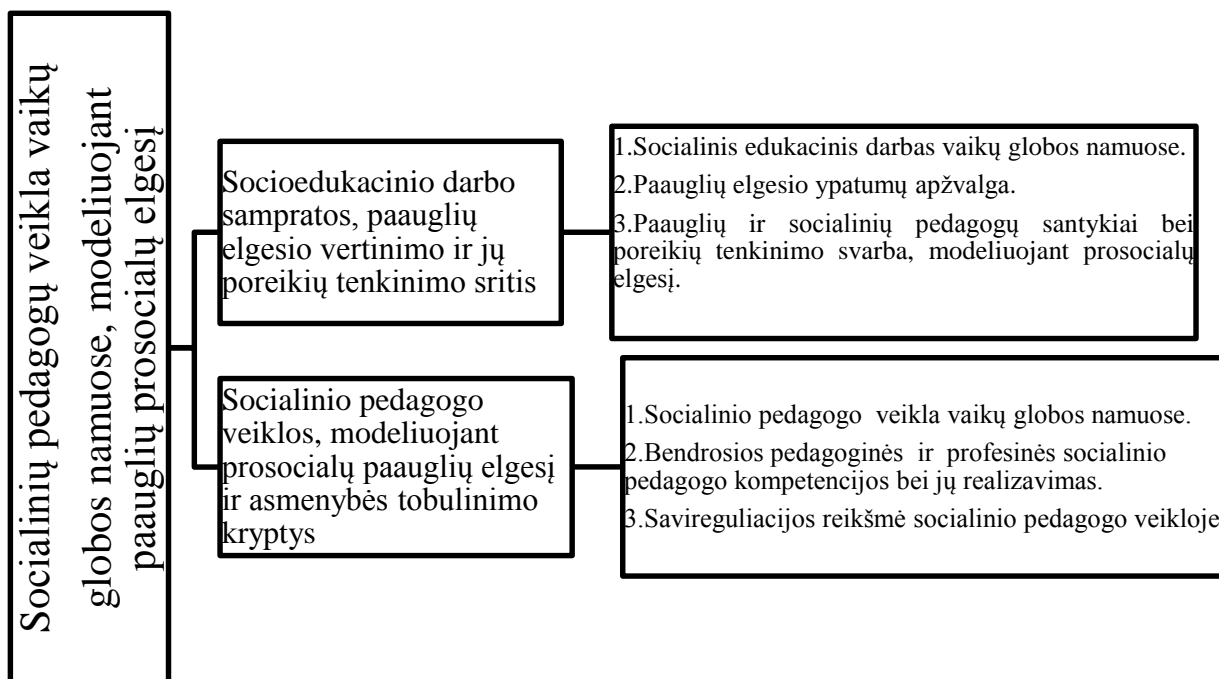
Apibendrinant galima teigti, kad tiek bendrųjų, tiek specialiųjų kompetencijų taikymas socialinio pedagogo darbe padeda profesionaliai atlikti pareigas ir teikti efektyvią pagalbą.

Socialiniam pedagogui mokytojo kompetencijos yra labai artimos ir reikalingos jo profesinėje veikloje. Šių kompetencijų aprašas daugeliu atvejų sutampa su socialinio pedagogo profesinės veiklos ugdymo institucijoje reglamentu, atskleidžia kompetencijas, gebėjimus. Sėkmingas savireguliacijos įgūdžių naudojimas padeda socialiniam pedagogui efektyviau spręsti įvairias problemas, pagerinti veiklos rezultatus, paspartinti naujų žinių ir gebėjimų įgijimą.

2 skyrius. SPECIALISTŲ POŽIŪRIS Į PAAUGLIŲ, GYVENANČIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE, PROSOCIALAUS ELGESIO MODELIAVIMĄ

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo objekto – socialinių pedagogų veiklos vaikų globos namuose - operacionalizacija.

3 pav. Operacionalizacija

Siekiant išsiaiškinti specialistų požiūrį į socialinę edukacinę darbą, modeliuojant paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, prosocialų elgesį, pasirinktas apklausos metodas – pusiau standartizuotas interviu. Tidikis (2008) pusiau standartizuoto interviu privalumais laiko tai, kad turint iš anksto paruoštą klausimyną visada yra galimybė išplėsti pasakojimo ribas į pagalbą pasitelkiant ir papildomus klausimus. Kai pokalbis nėra griežtai apibrėžtas, bendravimo atmosfera tampa laisvesnė, todėl galima geriau suprasti ką jaučia respondentas. Jei respondentas nuoširdus, tai didelė tikimybė, kad gauti duomenys bus patikimi. Standartizuotas interviu - tai toks metodas, kai tyrėjas iš anksto numato klausimus, į kuriuos nori gauti atsakymą, o skales konstruoja po to, kai tiriamieji atsako į klausimus.

Šis interviu atliktas, siekiant išsiaiškinti specialistų (socialinių pedagogų) požiūrį į tyrėjui rūpimus klausimus. Naudojant šį metodą interviu metu galima pasižymėti įvairius komentarus, pastabas, nuomones, galima pateikti papildomus klausimus, siekiant tikslesnio atsakymo į klausimą (tuo pusiau standartizuotas interviu skiriasi nuo standartizuoto).

Kardelis (2005) pabrėžia, kad kokybiniai tyrimai yra naudojami socialiniuose tyrimuose, kurių metu atsiskleidžia respondentų jausmai, išgyvenimai ir kitos emocijos, ir kurių neįmanoma apskaičiuoti jokiais skaičiais. Interviu metu informacija gaunama žodžiu ir tai suteikia galimybę plačiau pažvelgti į tyrimo esmę ir perspektyvas, atkuriant visuminį situacijos vaizdą. Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė (2008) pabrėžia, kad kokybiniam tyrimui atlikti svarbi visuma tyrimo principų, priemonių ir būdų, kurie padeda siekti tyrimo tikslo. Todėl atkreipiamas dėmesys į tyrimo objekto parinkimą, į korektišką klausimų suformulavimą, į imties nustatymą, į tyrimo duomenų analizės parinkimą.

Buvo sudarytas klausimynas iš 16 klausimų (žr. 1 priedą). Klausimai skirti vaikų globos namuose dirbantiems socialiniams pedagogams, kad jie galėtų įvertinti ir pareikšti savo nuomonę apie socialinio pedagogo socialinę edukacinę darbą ir kaip tas darbas padeda modeliuoti prosocialų paauglių elgesį. Ruošiant klausimyną atsižvelgta į tyrimo tikslą bei teorinėje dalyje analizuotą medžiagą.

Interviu metu gautų duomenų analizės eigos pagrindinės dalys: interviu teksto surašymas ranka į protokolus (vėliau protokolus perrašant kompiuteriu); interviu skaitymas ir analizavimas, nustatant smulkesnes subkategorijas ir formuojant apibendrintas kategorijas; tyrimo rezultatų pateikimas, duomenų interpretavimas, išvadų formulavimas.

2.2. Tyrimo dalyviai

Interviu dalyvavo aštuonios respondentės, atrinktos tikslinės atrankos būdu – visos yra socialinės pedagogės ir dirba vaikų globos namuose. Pasirinktos keturios respondentės, kurių darbo stažas vaikų globos namuose yra nuo 1 iki 5 metų ir keturios respondentės, kurių darbo stažas vaikų globos namuose yra daug didesnis – nuo 5 iki 10 metų. Respondentės pasirinktos iš Šiaurės Lietuvos regiono – Mažeikių, Akmenės, Telšių ir Klaipėdos. Respondenčių pasirinkimas, remiantis darbinės patirties principu – neatsitiktinis. Tikėtina galimybė palyginti abiejų respondenčių grupių atsakymus ir nustatyti, kaip specialistės modeliuoja vaikų globos namuose gyvenančių paauglių prosocialų elgesį.

Interviu vyko respondenčių darbo vietoje, susitarus iš anksto. Interviu trukmė - nuo 40 min. iki 60 min. Interviu data: 2015 m. vasario kovo mėn.

Interviu vyko laikantis pagrindinių tyrimo etikos principų: privatumo, susitarimo, geranoriškumo ir savanoriškumo. Tyrimo metu laikytasi ir kitų etikos principų, pavyzdžiui, geranoriškumo – stengtasi, kad respondentėms dalyvavimas tyrime nesukeltų nepasitenkinimo. Kiekvienai respondentei buvo paaiškinta atliekamo tyrimo nauda, atkreiptas dėmesys į pagarbą

asmens orumui – prieš atliekant tyrimą, respondentės buvo informuotos apie tyrimo tikslus, uždavinius, svarbą ir turėjo teisę savarankiškai apsispręsti dėl savanoriško dalyvavimo tyrime. Laikytasi teisingumo principo, užtikrinant respondenčių anonimiškumą ir konfidencialumą dėl tyrimo metu pateikiamos informacijos.

Respondenčių atsakymai užfiksuoti raštu, vėliau perrašyti į protokolus (žr. 2 priedą).

2.3. Tyrimo rezultatų analizė

Dirbti ir bendrauti su socialiai jautriais vaikais, ypač paaugliais, yra nemažas iššūkis. Todėl pirmu interviu klausimu buvo norima išsiaiškinti, *kaip socialiniai pedagogai bendrauja su paaugliais, kaip kuria ir palaiko tarpasmeninius santykius?* (žr. 10 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirtos dvi kategorijos, tinkančios abiejų grupių respondenčių nuomonių analizei: *bendravimas, tarpasmeniniai santykiai*.

10 lentelė

Bendravimas su paaugliais

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Bendravimas	Bendrauti sekasi	„...sekasi gerai. Moku ir sugebu suprasti jų poreikius, problemas“ [A]; „...bendrauti sekasi visiškai neblogai“ [C]; „Bendrauti su paaugliais sekasi normaliai“ [D]
Tarpasmeniniai santykiai	Santykiai neblogi	„Tarpasmeniniai santykiai su paaugliais yra neblogi“ [B]; „...stengiuosi palaikyti draugiškus santykius“ [C]; „...kuriant ir palaikant tarpusavio santykius turi reikšmės ilgametė patirtis“ [D]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Bendravimas	Bendravimas normalus	„Bendrauju normaliai“ [F]; „...bendrauju gana neblogai“ [J]
	Bendrauti sekasi	„... su paaugliais bendrauti sekasi gan gerai“ [G]
Tarpasmeniniai santykiai	Santykiai neblogi	„...<nors>būna<kartais> visokių nesusišnekėjimų, visada stengiuosi palaikyti pozityvius santykius“ [E]; „dauguma iš jų visiškai pasitiki manimi“ [J]

Specialistų pastebėjimu, bendrauti su paaugliais yra nelengva, nesvarbu, ar jie gyvena šeimose, ar globos institucijoje. Paaugliams atrodo, kad aplinka ir visi joje esantys suaugusieji turi būti jiems palankūs: su jais gerai elgtis, juos įdomiai užimti, jiems skirti kuo daugiau dėmesio, tada ir jų elgesys bus geras. Paaugliai nesupranta (arba nenori suprasti), kad būtinas abipusis, atviras ir nuoširdus bendravimas, tik tada išsprendžia problemos ir atsiranda artumo, bendruomeniškumo,

saugumo, pasitikėjimo, rūpinimosi ir rūpesčio pajautimas iš kitų (Bieliauskaitė, 2013; Kepalaitė, 2004).

Kaip socialiniai pedagogai bendrauja su paaugliais, gyvenančiais globos namuose, atskleidžia jų pasakytos nuomonės. Išskirtos subkategorijos rodo, kad abiejų grupių respondentėms su paaugliais *sekasi bendrauti, bendravimas yra normalus*. Papildomai išskirti komponentai, kurie socialiniams pedagogams padeda išlaikyti sėkmingą bendravimą:

- **gebėjimas suprasti**- „Moku ir sugebu suprasti jų poreikius, problemas“ [A];
- **rami reakcija** - „Stengiuosi su jais kalbėtis ramiai, pajuokaujant, nepuolu moralizuoti esant ne nuotaikai“ [B];
- **gebėjimas patarti** - „...padedu spręsti jiems iškylančias problemas, patarti kaip elgtis įvairiose situacijose“ [E]
- **lygiavertiškumo išlaikymas** - „Bendraudant stengiuosi įsivaizduoti, kad prieš mane yra lygiavertis, toks pat kaip aš asmuo“ [F];
- **pasitikėjimas** - „Vaikai pamatę, kad gali manimi pasitikėti, dažniau kreipiasi, nebijo būti atstumti“ [G].

Analizuojant respondenčių nuomonės apie tai, kaip kuriami ir palaikomi tarpasmeniniai santykiai, išskirta abiem grupėm bendra subkategorija: *santykiai neblogi*. Subkategoriją pagrindžia papildomai išskirti komponentai:

- **abipusis pasitikėjimas**- „Norint sukurti ir palaikyti gerus santykius, turi į kylančias problemas pažiūrėti iš vaikų pozicijos. Vaikai turi jausti, kad darbuotojas yra viršesnis, tačiau tai neturi trukdyti tarpusavio bendravimui ir vaikai turi jausti pasitikėjimą darbuotoju“ [A];
- **pozityvus požiūris** - „Tarpasmeniniai santykiai su paaugliais yra neblogi“ [B]; „ Nors būna visokių nesusišnekėjimų, bet manau tai normalu dirbant su paaugliais. Visada stengiuosi palaikyti pozityvius santykius“ [E].

Galima daryti išvadą, kad socialinių pedagogų darbinė patirtis neturi reikšmingos įtakos jų bendravimui su paaugliais bei kuriant ir palaikant tarpasmeninius santykius su jais. Visos socialinės darbuotojos įsitikinusios, kad bendravimui ir santykiams *svarbesnis* jų *gebėjimas įgyti* paauglių *pasitikėjimą, suprasti ir patarti, priimti paauglius tokius, kokie jie yra*.

Žinant, kaip yra svarbu gebėti bendrauti ir palaikyti gerus tarpasmeninius santykius su paaugliais, gyvenančiais globos namuose, buvo siekiama išsiaiškinti socialinės pedagoginės pagalbos svarbą. Todėl respondentėms buvo pateiktas klausimas: *kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?* (žr. 11 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta viena kategorija, tinkama atskleisti abiejų grupių respondenčių nuomonėms, tai: *pagalbos rūšis*.

Pagalbos teikimas paaugliams, išgyvenantiems elgesio sunkumus

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Pagalbos rūšis	Išklausymas	„...elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams visų pirma reikia, kad jie būtų išklaustyti“ [D]
	Pokalbiai su paaugliu	„...dažniausiai pagalba prasideda nuo pokalbio su vaiku, bandant išsiaiškinti situaciją“ [A]; „Visų pirma kalbuosi apie iškylančias problemas“ [B]
	Patarimai kaip elgtis	„Patariu, kad nereikia prieš vyresnius už save atsikalbinėti, kad ir kaip jiems tai nepatinka“ [C]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Pagalbos rūšis	Individualūs pokalbiai	„...teikiu individualią pagalbą, naudoju individualius pokalbius“ [E]; „Svarbiausia su vaiku kalbėti, žinoma, stengtis suprasti jo bėdas“ [F]; „...teikiu individualią pagalbą, taikau pokalbį“ [G]; „Dažniausiai individualiai spendžiu“ [J]
	Bendravimas su paaugliui artimais asmenimis	„...bendradarbiauju su to vaiko, paauglio mokytojais, su globos namų administracija“ [E]

Iš praktinių patirčių žinoma, kad ugdymo institucijos ieško būdų ir priemonių, kaip padėti paaugliams įveikti jų amžiui būdingus elgesio nesklandumus, pritapti socialinėje aplinkoje, kaip ir kokiomis priemonėmis išmokyti pažinti juos supančią aplinką, pažinti save patį ir socializuotis, atsižvelgiant į savo poreikius (Barkauskaitė, 2001, Navaitis, 2007). Pats pirmasis pagalbininkas, ateinantis paaugliui į pagalbą globos namuose, yra socialinis pedagogas.

Analizuojant respondenčių atsakymus išryškėjo keletas pagrindinių socialinės pedagoginės pagalbos rūšių, kurias dažniausiai teikia socialiniai pedagogai. Todėl abiejų grupių respondenčių atsakymai leido išskirti subkategorijas, detalizuojančias socialinę pedagoginę pagalbą. Socialinės pedagogės, dirbančios daugiau kaip 5 metai nurodė, kad pirmiausiai stengiasi **išklaudyti, paskui kalbėtis, vėliau patarti kaip elgtis**. Socialinės pedagogės, dirbančios mažiau kaip 5 metai, taiko **individualius pokalbius** bei **bendravimą su paaugliui artimais asmenimis**.

Nustatyta, kad abiejų grupių respondentės puikiai išmano, kaip ir kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams reikia teikti, ir tai iliustruoja išskirtos pagalbos teikimo sekos:

- **situacijos (problemos) išsiaiškinimas**- „Pagrindinė pagalba, kurią suteikiu iškart, kai tik imu bendrauti su paaugliu, tai problemos išsiaiškinimas“ [F]; „...išsiaiškinu situaciją (kas nutiko) [G];
- **pagalbos poreikio nustatymas**- „Visada kantriai ir atidžiai išklausu jų nuoskaudas“ [C];

- **pagalbos teikimas** - „Kai jau problema išryškėja, tenka ieškoti išeičių – jeigu vaikui problemos yra mokykloje, tada kalbuosi su mokytojais, klasės auklėtoja, jeigu problemos kyla vaikų tarpe, tada tenka kalbėtis su visais, ieškoti kaltininkų“ [A]; „Tenka suteikiant socialinę pedagoginę pagalbą atstovauti, bendraujant su administracijos atstovais, su medicinos slaugytoja“ [D].

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniams pedagogams bendraujant su paaugliais, gyvenančiais globos namuose, pirmiausiai svarbu išsiaiškinti, kokios problemos juos kamuoja, su kokiais sunkumais jie nepajėgia vieni susidoroti. Dažnai **ne pati pagalba, o įžanga į ją yra svarbesnė**, nes tada paaugliai turi galimybę pasikalbėti, išsakyti savo nuoskaudas, papasakoti kaip gyveno iki to laiko, kai pateko į globos namus, ko tikisi ateityje. Socialinis pedagogas turi būti pasirengęs visada ateiti į pagalbą paaugliui, kai jis išgyvena elgesio sunkumus, būti supratingas, atidus.

Respondenčių buvo paprašyta papasakoti, kaip jos modeliuoja prosocialų paauglių elgesį. (žr. 12 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta viena kategorija, tinkama atskleisti abiejų grupių respondenčių nuomonėms: **modeliavimo sėkmės komponentai**.

12 lentelė

Prosocialaus elgesio modeliavimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Modeliavimo sėkmės komponentai	Individualus darbas	„Pirmiausiai apie prosocialų elgesį su vaiku kalbuosi individualiai, kad vaikas nesusigėstų ir suprastų, kad tai yra gerai“ [A]
	Grupinis darbas	„Priklausomai nuo paauglio, jo prosocialus elgesys yra modeliuojamas ir grupėje, dalyvaujant ir kitiems...“ [D]
	Nuostatų keitimas	„...stengiuosi keisti jų nuostatas į gyvenimą, kad ateityje galėtų valdyti savo elgesį įvairiose situacijose“ [C]
	Rezultatai	„...aiškinu, kas tai <prosocialus elgesys> yra, tačiau rezultatų sulaukti labai sunku“ [B]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Modeliavimo sėkmės komponentai	Individualus darbas	„Dažniausiai prosocialus elgesys modeliuojamas yra individualiai“ [G]; „Man geriau individualiai“ [J]
	Grupinis darbas	„Mokau ir individualiai, ir grupėse“ [E]
	Užimtumo veiklos	„...užimtumo veiklų metu kuo daugiau sužinoti apie vaiką – taip ir modeliuojamas prosocialus elgesys“ [F]

Paauglių prosocialaus elgesio modeliavimas vaikų globos namuose yra viena iš socialinių pedagogų veiklos sričių, kuria siekiama užtikrinti paauglių tinkamą socialinį, kultūrinį gyvenimo lygį, pilnavertį funkcionavimą institucijos bendruomenėje, o ateityje ir visuomenėje.

Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos uždavinys, modeliuojant prosocialų elgesį yra padėti vaikams geriau adaptuotis institucijoje, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir būti kuo labiau savarankiškais (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

Siekiant išsiaiškinti, kaip respondentės modeliuojaprosocialų elgesį, iš respondenčių, dirbančių ilgiau kaip 5 metus, atsakymų išskirtos keturios subkategorijos: **individualus darbas**, **grupinis darbas**, **nuostatų keitimas**, **rezultatai**. Kitos respondenčių grupės, kur dirba mažiau kaip 5 metus, nuomonės leido išskirti tokias subkategorijas: **individualus darbas**, **grupinis darbas**, **užimtumo veiklos**. Lyginant abiejų respondenčių grupių pasisakymus matyti, kad dalis subkategorijų sutampa, tai – **individualus darbas** ir **grupinis darbas**. Respondenčių manymu, individualūs pokalbiai bei pokalbiai grupėse padeda sėkmingiau modeliuoti prosocialų elgesį, nes paaugliai: „*mokomi būti tarp kitų žmonių ir tinkamai elgtis kolektyve, stengiamasi keisti jų nuostatas į gyvenimą, kad ateityje galėtų valdyti savo elgesį įvairiose situacijose*“ [C]; „*Pritaikant grupinio darbo užsiėmimus, įvairias užimtumo veiklas galima paauglius stebėti, kaip jie elgiasi grupėje. Tai labai geras momentas, kai norima kuo daugiau sužinoti apie paauglį*“ [F].

Suaugusiųjų įtaka modeliuojant paauglio elgesį yra didelė, tačiau pagrindinė atsakomybė už elgesį turėtų priklausyti pačiam paaugliui. Pasak Bieliauskaitės (2013), paaugliai per daug visko tikisi iš kitų: iš tėvų, iš mokyklos, iš draugų, iš aplinkos, kurioje gyvena ir gauna ugdymo(si) pagrindus. Todėl respondenčių manymu, nepaisant taikomų prosocialaus elgesio modeliavimo elementų, **reikia pačių paauglių sąmoningumo**: „*Galvoju, kad svarbiausia norint modeliuoti elgesį, reikia, kad paauglys pats suprastų ir pripažintų savo netinkamą elgesį*“ [G].

Tenka pastebėti, kad socialinių pedagogų **pastangos** modeliuojant prosocialų elgesį **ne visada yra sėkmingos**: „*... tačiau po pokalbių visi norai ir pažadai dingsta, jie stebuklingai greitai užmirštami. Netgi po pokalbių su manimi bei kitais suaugusiais neilgai trukus ima elgtis kaip ir anksčiau*“ [B]; „*Atrodo stengiesi, taikai visus įmanomus būdus, o gaunasi – šnipštas*“ [D]; „*...kartais rezultatų sulaukti labai sunku*“ [B].

Akivaizdu, kad norint modeliuoti prosocialų paauglių elgesį **būtinai** pačių socialinių pedagogų **pasiryžimas** ir **kantrybė** bei **paauglių sąmoningumas**. Geriausiai sekasi modeliuoti paauglių elgesį taikant individualų ir grupinį darbą. Veiksmingomis laikomos įvairios užimtumo veiklos, kurios padeda keisti paauglių negatyvias nuostatas.

Prosocialaus elgesio modeliavimui įtakos turi aplinka, kurioje gyvena paaugliai. Todėl respondentų buvo paprašyta atsakyti į klausimą: *kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?* (žr. 13 lentelę). Apibendrinus respondenčių atsakymus, išskirta viena bendra kategorija: **sąlygų vertinimas**.

Poreikių ir saviraiškos interesų patenkinimo sąlygos

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Sąlygų vertinimas	Užimtumo veiklos	„...turime užimtumo specialistę, kuri, atsižvelgdama į vaikų poreikius, organizuoja renginius, užsiėmimus“ [A]; „...dirba užimtumo specialistė, kuri su vaikais ruošia įvairioms progoms programėles, puošia su auklėtiniais įvairiais darbeliais patalpas, organizuoja sportines varžybas“ [D]
	Popamokinė veikla	„...vaikai užsiima menine veikla: piešia, lipdo“ [B]; „Paaugliai gali lankyti sporto mokyklą, dailės mokyklą, įvairius būrelius“ [A]
	Laisvalaikis	„...laisvalaikiui turi puikias sąlygas: jie gali žaisti, sportuoti, vaidinti, gaminti – daryti įvairius rankdarbius, rengti įvairius renginius“ [C]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Sąlygų vertinimas	Laisvalaikis	„...turi dviračius, riedučius, teniso stalus, krepšinio aikštelę, vietą kvadratu žaisti“ [E]; „...mergaitės gali mokintis siūti, megzti, gaminti valgyti“ [G]
	Popamokinė veikla	„...turi sąlygas sportuoti, gali lankyti įvairius būrelius, turi įvairiausių popamokinę veiklą“ [F]; „...labai geros sąlygos- jie turi viską“ [J]

Patenkinti saviraiškos, pagarbos, priklausymo ir meilės, saugumo poreikius galima tik pašalinus trūkumo būsenos sukeltus padarinius. Pasak Legkausko (2008), apskritai poreikių patenkinimas yra individualus dalykas ir jis vyksta kiekvienam asmeniui skirtingai. Kai pasikeičia gyvenimo sąlygos, bandoma prisitaikyti ir vienus poreikius keisti kitais. Tačiau kuo dažniau keičiasi gyvenimo (aplinkos) sąlygos, tuo sunkiau prie jų prisitaikyti ir patenkinti savo poreikius. Ypač nelengva paaugliams, atsidūrusiems globos institucijose, nes išgyvenamos neigiamos emocijos - pyktis, liūdesys ar abejingumas, trūksta bendravimo įgūdžių, pasigendama suaugusiųjų palaikymo, padrąsinimo.

Išanalizavus atsakymus išaiškėjo, kaip respondentės įvertino sąlygas, būtinas saviraiškos interesams ir poreikiams patenkinti globos namuose, remdamosi galimybe paaugliams užsiimti įvairiomis veiklomis bei prasmingai leisti laisvalaikį. Respondentės vienareikšmiškai teigia, kad: „Sąlygos yra labai geros“ [A]; „Globotiniai savo laisvalaikiui turi puikias sąlygas“ [C]; „Sąlygas patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus turi labai geras“ [E]; „Sąlygų ir galimybių turi tikrai daug“ [F]; „Vaikai turi daug galimybių patenkinti savo poreikius“ [G].

Sąlygų vertinimą, kaip kategoriją, iliustruoja abiejų respondenčių grupių nuomonės, suskirstytos į subkategorijas: remiantis respondenčių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonėmis, išskirtos subkategorijos - **užimtumo veiklos**, **popamokinė veikla**, **laisvalaikis** - rodo, kad

paaugliams globos namuose užsiimti įvairia veikla padeda užimtumo specialistė, jie turi galimybę dalyvauti popamokinėje veikloje kitose institucijose – muzikos, dailės, sporto mokyklose, įvairiuose būreliuose. Laisvalaikį paaugliai gali leisti taip pat turiningai – yra sporto aikštelės, stalo žaidimai, rankų darbų klasės, virtuvė. Respondentės, kurios dirba mažiau kaip 5 metus, nurodo tas pačias sąlygas ir galimybes, leidžiančias paaugliams visiškai patenkinti savo poreikius bei saviraiškos interesus ir akcentuoja **laisvalaikį** bei **popamokinę veiklą**.

Abiejų grupių respondentės pastebėjo, kad ir esant geroms poreikių bei saviraiškos tenkinimo sąlygoms, **paaugliai** dažnai **ignoruoja užsiėmimus, tingi dalyvauti** popamokinėje veikloje, **nerodo noro** turiningai leisti laisvalaikį.

Galima daryti išvadą, kad globos namuose paaugliams yra sudarytos geros sąlygos patenkinti savo poreikius bei saviraiškos interesus, tačiau **reikia pačių paauglių nusiteikimo ir noro**. Teigiamas sąlygų vertinimas bei įvardintos užimtumo ir kitos veiklos rodo, kad paaugliai turi visas galimybes tobulėti bei įgyvendinti savo svajones. Todėl buvo įdomu išsiaiškinti, *kaip vaikų globos namuose socialiniai pedagogai skatina paauglius užsiimti aktyvia veikla?* (žr. 14 lentelę). Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta bendra kategorija: **užsiėmimų skatinimas**.

14 lentelė

Paauglių skatinimas užsiimti aktyvia veikla

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogų, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Užsiėmimų skatinimas	Darbuotojų pavyzdys	„Pastebėjau tendenciją, kad vaikai aktyvia veikla užsiiminėja tada, kai darbuotojas parodo pavyzdį“ [A]
	Pageidavimų nustatymas	„Visada klausiu kokia veikla norėtų užsiimti, ir kas jiems įdomu – tada lengviau sudominti, klausiu ko pageidauja“ [B]
	Paskatinimas veikti	„...yra globotinių, kuriems reikia ir paskatinamąjį žodį pasakyti, paraginti, jei matai, kad sekasi, kad patinka užsiimti [C]; „dažniausiai vaikinams primenu, kad jie turi būti fiziškai stiprūs, todėl kūno kultūros pamokos yra būtinos“ [D]
Socialinių pedagogų, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Užsiėmimų skatinimas	Bendrų renginių organizavimas	„... sudaromos sportinės komandos iš darbuotojų ir iš vaikų, arba mišrios. Dainų konkursus rengiame, čia irgi visi dalyvauja – ir darbuotojai, ir vaikai“ [E]; „...dažnai kviečiu tiek merginas, tiek vaikus į salę“ [J]
	Išsamus veiklos apibūdinimas	„Papasakoju kuo įdomus užsiėmimas, ko galima išmokyti, kur galima pritaikyti“ [G]

Dirbant su paaugliais yra svarbi socialinių pedagogų praktinė patirtis, jų gebėjimas analizuoti savo darbą ir pasirinkti efektyviausias veiklos formas bei priemones. Labai svarbi modeliuojant prosocialų paauglių elgesį yra popamokinė veikla ir užimtumas. Specialistai nurodo,

kad neapibrėžtas laisvalaikis dažnai išprovokuoja netinkamą elgesį, nes neturėdami ką veikti paaugliai pradeda vaikatauti, nelankyti mokyklos ir t. t. Manoma, kad norint išvengti netinkamo elgesio padarinių, veiksminga struktūruoti paauglių laiką, stengiantis sudominti juos sportine, menine, kūrybine veikla, sukurti patrauklią ir elgesį reguliuojančią aplinką. Teigiama tai, kad paaugliai tokiuose užsiėmimuose dalyvauja kartu su suaugusiais (Bielskutė, Zaborskis, 2005).

Globos namuose paauglius užsiimti aktyvia veikla kartais tenka skatinti, todėl remiantis respondenčių pasakojimais išskirtos tokios subkategorijos, kurios pagrindžia pagrindinę kategoriją: socialinės pedagogės, dirbančios daugiau kaip 5 metus, mano, kad labiausiai padeda skatinti paauglius užsiimti aktyvia veikla **darbuotojų pavyzdys, pageidavimų nustatymas, paskatinimas veikti**. Pavyzdžiui, viena respondentė pasakojo, kad: „*Auklėtojų, darbuotojų gebėjimai, turimi hobiai paauglių yra vertinami. Sakykim, kūno kultūros mokytojas mėgsta žiemos sporto šakas, todėl žiemą nekyla jokių sunkumų dėl užimtumo*“ [A].

Socialinių pedagogių, kurios dirba mažiau kaip 5 metus, nuomonės minimu klausimu šiek tiek išsiskyrė, negu jų kolegių, nes jų manymu svarbiau yra: **bendrų renginių organizavimas, išsamus veiklos apibūdinimas**.

Be socialinių pedagogų skatinimo užsiimti aktyvia veikla didelę reikšmę turi **globos namų komiteto veikla**: „*Didelę įtaką aktyviam užimtumui daro vaikų globos namų komiteto nariai, kurie iš tikrųjų dažniausiai pritraukia paauglius į bendrą veiklą, nes jų sumanymai dažniausiai atitinka jų poreikius. To komiteto nariai yra vaikai, tie patys bendraamžiai, su kuriais jiems lengviausia užsiimti bendra veikla*“ [G].

Galima daryti išvadą, kad skatinant paauglius užsiimti aktyvia veikla yra svarbu **išsiaiškinti, ko paaugliai nori, kokie jų pageidavimai, koks jų požiūris į užimtumo veiklas**. Sekantis svarbus žingsnis yra pačių darbuotojų pavyzdys – jeigu darbuotojai tik nurodinėja ir komanduoja, nėra ko tikėtis, kad paaugliai noriai dalyvaus užsiėmimuose. Paaugliams yra **svarbus žodinis paskatinimas, paraginimas, motyvavimas**, bet ne drausminimas, nuobaudų taikymas už tai, kad nedalyvauja aktyviose veiklose. Paaugliams patinka renginiai, varžybos, kuriose dalyvauja kartu su darbuotojais, kai sudaromos „priešininkų“ ar mišrios komandos. Tačiau **būtinai išsamus kiekvienos veiklos, kiekvieno užsiėmimo apibūdinimas**, papasakojant kuo įdomi veikla, kuo naudinga, ko galima išmokti ir kur pritaikyti įgytą patirtį.

Kaip matyti, modeliuoti prosocialų paauglių elgesį padeda užsiėmimai aktyvia veikla. Tačiau galimos ir kitos priemonės, kurios padeda įveikti su elgesiu susijusius sunkumus. Respondentės turėjo atsakyti į klausimą: *kaip vykdomos prevencinės veiklos paauglių tarpe?* (žr. 15 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **prevencinės veiklos**.

Preveninių veiklų vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Preveninės veiklos	Savaitė be patyčių	„Kiekvienais metais kovo mėnesį prisimename, kad vyks savaitė be patyčių“ [A]
	Diskusijos apie elgesį	Bandau įtraukti į diskusijas, raginu užduoti klausimus elgesio temomis, atsakau į juos, pasitelkiu vizualinę informaciją“ [B]
	Elgesio taisyklių analizė	„...stengiuosi dažniau priminti elgesio taisykles, elgesį pagrįsti gerais pavyzdžiais, aiškiai pasakau, kaip paauglys turėtų pasielgti, nešneku aplinkui“ [C]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Preveninės veiklos	Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis	„Veiksmingiausia ta veikla būna tada, kai į svečius ateina medicinos, policijos, vaikų teisių darbuotojai, nes jų pasakojimai labiau įstringa, negu mūsų, juk mes ir taip kiekvieną dieną šnekam ir šnekam. Reikia įvairovės“ [E]; „...dažnai tenka bendradarbiauti su rajono policijos inspektoriumi, kuris taip pat informuoja apie teisinę bazę, apie įvairias esamas ir taikomas teisines nuobaudas ir visą kitą“ [F]
	Įvairūs renginiai	„Vedu užsiėmimus, skirtus savaitei be patyčių, nerūkymo savaitei, individualiai kalbuosi, piešiame atvirutes, darome plakatus, paskui juos eksponuojame globos namų patalpose“ [G]; „Paaugliai gana aktyviai dalyvauja savaičių be patyčių ir nerūkymo renginiuose [J]

Socialiniai pedagogai, siekdami pažinti ir paaiškinti paauglių elgesį, stengiasi suprasti ką galima pakeisti artimiausioje jų aplinkoje, kad pasikeistų probleminis elgesys. Ugdymo specialistai stengiasi rasti tam tikro elgesio tiesiogines priežastis bei pasekmes, pakeisti aplinkos sąlygas, kad elgesys pasikeistų norima kryptimi. Preveninės veiklos kaip tik yra tinkamos, siekiant užkirsti kelią blogam elgesiui arba bandant įveikti jau esamas problemas.

Analizuojant respondenčių atsakymus išryškėjo, kad preveninių veiklų vykdymą jos vertina labai skirtingai. Savo nuomonės išreiškė respondentės, kurios dirba daugiau kaip 5 metai:

- **gerai** - „*Vaikams labai patinka užsiėmimai ar renginiai prevencine tema*“ [A];
- **vidutiniškai** - „Negaliu pasakyti, kad vyksta labai puikiai, nors ir suplanuojamos tam skirtos veiklos, tačiau jos ne visada pasiekia paauglių protus ir širdis. Jie labai nenori būti mokomi“ [C];
- **patenkinamai** - „*Stengiuosi, kad užsiėmimai truktų nuo 20 minučių iki pusvalandžio, nes ilgos paskaitos paaugliams atsibosta, jie ima replikuoti, triukšmauti*“ [B]; „...kai kurie yra

priešiška nusiteikę prieš bet kokias prevencines priemones, jiems neįdomu klausytis paskaitų ar žiūrėti mokomuosius filmus“ [D]

Respondentės, kurios dirba mažiau kaip 5 metai, taip įvertino prevencinių veiklų vykdymą:

- **gerai** - „Paauglius iš tikrųjų domina narkotikų ir alkoholio poveikis sveikatai, taip pat jiems labai aktualu paauglystėje pasireiškiantis seksualinis potraukis“ [F]; „...paauglius labiausiai domina temos apie tabaką, alkoholį, narkotikus“ [G];
- **neblogai** - „Stengiuosi paauglius įtraukti į grupinius užsiėmimus“ [E].

Lyginant abiejų grupių respondenčių atsakymus galima teigti, kad ilgiau dirbančios respondentės prevencinių veiklų vykdymą vertina griežčiau, nes ši veikla reikalauja daugiau profesinių gebėjimų, kadangi paaugliai ne visada noriai priima pamokymus. Todėl vien tik *gerai* vertinti prevencinės veiklos negalima. Šios grupės respondentės dažniau **prevencines veiklas vykdo per individualų ir grupinį darbą**, organizuoja tradicinius renginius. Jų manymu, paskaitos ar susitikimai su policijos pareigūnais neduoda laukiamų rezultatų, nes paaugliai yra skeptiškai nusiteikę, pareigūnai jiems asocijuojasi su bausmėmis.

Respondentės, kurios dirba mažiau kaip 5 metus, teigia, kad paauglius domina įvairūs klausimai, susiję su prevencinėmis veiklomis, todėl vykdyti tokias veiklas sekasi gerai (neblogai). Šios grupės respondentės labiau vertina prevencinių **veiklų** vykdymo **įvairovę**: įvairius renginius, piešinių konkursus, susitikimus su įvairių institucijų darbuotojais, kurie gali padėti modeliuoti prosocialų paauglių elgesį.

Peršasi išvada, kad prevencinės veiklos tarp paauglių vykdomos neblogai. Tačiau šioje srityje dar yra pakankamai trūkumų, nes socialiniai pedagogai susiduria su įvairiais iššūkiais: pasitaiko, kad paaugliai būna **priešiška nusiteikę** prieš bet kokias prevencines priemones; jiems **neįdomu**, jie **nenori būti mokomi**.

Nors prevencinės veiklos yra labai svarbios, modeliuojant prosocialų paauglių elgesį, tačiau ir pats socialinis pedagogas turi pasižymėti tam tikromis asmenybės savybėmis. Respondentės pasidalino mintimis, *jų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?* (žr. 16 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus, išskirta kategorija: **asmenybės savybės**.

16 lentelė

Socialinio pedagogo asmenybės savybių svarba

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
	Tolerancija	„Aš galvoju, kad pirmiausiai turiu būti tolerantiška visų vaikų atžvilgiu“ [A]

Asmenybės savybės	Ryžtingumas	„...socialinis pedagogas privalo būti ryžtingas ir tvirtas“ [C]
	Lankstumas	„Reikia būti lanksčiam, mokėti išklaudyti, „pamokslauti“ korektiškai ir per pavyzdžius“ [B]
	Meilė vaikams	„...jei nemylėsi vaikų, kokie jie bebūtų, bus neįmanoma dirbti šioje institucijoje“ [D]
Socialinių pedagogų, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Asmenybės savybės	Pasišventimas	„Apskritai socialinis pedagogas turi būti labai pasišventęs žmogus, nes žino kur ir su kuo eina dirbti“ [E]
	Empatija	„...tikriausiai būtų svarbus empatiškumas, kaip sugebėjimas įsijauti į paauglio gyvenimą, suprasti, ką jis išgyvena“ [F]; „svarbiausiai yra empatiškumas“ [J]
	Supratingumas	„...gebėjimas išklaudyti ir, svarbiausia, gebėjimas suprasti, nesmerkti“ [G]

Socialinis edukacinis darbas yra socialinių santykių ir nuolat besikeičiančios praktinės veiklos sritis, kurioje ir teorinės žinios, ir praktinė patirtis turi didelę reikšmę (Leliūgienė, 2003). Nemažiau svarbu išsiaiškinti, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais. Informacijos šaltiniuose nurodoma, kad socialinis pedagogas yra vaiko draugas, advokatas, tyrėjas, tarpininkas, padėjėjas, psichoterapeutas, užtarėjas, kovotojas už tiesą ir teises, todėl jis turi būti empatiškas, tolerantiškas, mokėti užjausti, padėti ir neteisti.

Iš respondenčių atsakymų matyti, kad ilgiau dirbančios respondentės labiau vertina šias socialinio pedagogo asmenybės savybes: **toleranciją, ryžtingumą, lankstumą, meilę vaikams**. Mažiau metų dirbančios respondentės išskyrė tokias asmenybės savybes: **pasišventimą, empatiją, supratingumą**. Abiejų grupių respondentės mano, kad socialiniam pedagogui turi būti nesvetimos ir tokios asmenybės savybės, kaip:

- **gebėjimas atleisti**- „...kartais reikia gebėti ir atleisti, nes vien tik bausmėmis kartais nieko neįmanoma padaryti. Dažnai ir labai bjauriai besielgiantis paauglys suglumsta, kai jam atleidi“ [A];
- **pripažinti klaidas** - „...aš pati kartais suklystu, pateikiu neteisingą informaciją, todėl nebijau prisipažinti, kad neteisingai pasakiau arba nežinau kaip atsakyti į jų klausimus. Paaugliai labai tai vertina“ [B];
- **būti teisingam** - „Kai esi griežtas, bet teisingas, nekeiti savo požiūrio, nusistatymo, tada paaugliai jaučia pagarbą“ [C];
- **gerbti šalia esančius** - „Labai svarbi pagarbą, nes tikrai neturime teisės menkinti ir niekinti kitų, ypač vaikų“ [E];

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nepaisant kiek metų su paaugliais dirba socialinis pedagogas, jis turi pasižymėti tam tikromis asmenybės savybėmis – visų pirma, **mylėti vaikus**, nepaisant jų trūkumų ir elgesio sunkumų, **gebėti įsijausti** į jų būsenas ir **suprasti** jų poelgių priežastis, **lanksčiai**, tačiau **ryžtingai priimti sprendimus**, padedančius modeliuoti prosocialų elgesį. Žinoma, socialinis pedagogas turi būti draugas, kuriuo galima pasitikėti, todėl būtina laikytis konfidencialumo.

Išsiaiškinus svarbias socialinio darbuotojo asmenybės savybes, respondenčių buvo paklausta, *kaip realizuoja socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?* (žr. 17 lentelę). Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **kompetencijų realizavimas**.

17 lentelė

Socialinio pedagogo veiklos svarbiausių kompetencijų realizavimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Kompetencijų realizavimas	Laiko klausimas	„Realizuoti kompetencijas sekasi ganėtinai gerai, tačiau tam neretai prireikia daug laiko“ [A]
	Veiklos planavimas	„Neblogai išmanau savo darbą, turiu patirties, gebu teorines žinias taikyti realiame gyvenime, veiklą planuoju“ [B]
	Savikontrolė	„Manau, kad turiu ir žinių, ir įgūdžių, ir vis tiek kiekvieną dieną dažnai sukirba mintis „ar pavyks“ [D]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Kompetencijų realizavimas	Laiko klausimas	„Tam reikia labai daug laiko, kantrybės“ [E]
	Individualus darbas	„Stengiuosi savo gebėjimus ir žinias naudoti bei pritaikyti kiekvienam vaikui individualiai“ [F]
	Aplinkybės	„priklauso nuo situacijos, nuo aplinkybių“ [G]

Kompetencijos socialinio pedagogo veikloje suprantamos kaip gebėjimas tinkamai atlikti savo darbą, kadangi kompetencija – tai klausimų ar reiškinių sritis, su kuria darbuotojas yra gerai susipažinęs, tai – kvalifikacijos raiška ar gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių. Socialinis pedagogas, norėdamas išspręsti paauglio elgesio problemas turi ne tik turėti praktinių įgūdžių ir teorinių žinių, bet turi būti socialiai kompetentingas bei įvaldęs reikalingus ir svarbiausius veiklos metodus (Jucevičienė, Leipatė, 2000; Čiuladienė, 2013).

Respondenčių atsakymų analizė leidžia daryti vieną svarbią išvadą, kad nepaisant kiek metų dirbamas socialinis darbas, koks kompetencijų įvaldymo lygis – labai **svarbus laiko klausimas**. Prosocialaus paauglių elgesio modeliavimas nėra spartus procesas ir rezultatų

neįmanoma sulaukti per trumpą laiką. Nors socialiniai pedagogai geba daryti įtaką paauglių santykiams ir bendravimui, situacijoms juos supančioje aplinkoje, stimuliuoti ir skatinti paauglius vienai ar kitai veiklai, nors jie yra tarpininkai tarp paauglio ir visuomenės bei valstybės institucijų, geba dirbti neformalaus bendravimo sąlygomis bei spręsti paauglių problemas, tačiau paspartinti įvykių neįmanoma, reikalingas ilgas ir kruopštus darbas, kantrybė ir tikėjimas.

Kaip nurodo pačios respondentės, kompetencijų realizavimui reikia:

- **kantrybės ir atkaklumo** - „...*didelės kantrybės ir atkaklumo dėka viskas yra realizuojama*“ [A];
- **išmanyti paauglių psichologiją** - „*Manau, kad turiu pakankamai profesinių kompetencijų, reikalingų šiam darbui, gerai išmanau paauglių psichologiją*“ [C];
- **įvertinti situaciją**- „...*kiekviena situacija yra kitokia. Kartais geri norai prasilenkia su rezultatais*“ [E]; „...*prie kiekvieno paauglio būtinas atskiras priėjimas*“ [F].

Apibendrinant galima teigti, kad realizuoti socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas padeda kruopštus **veiklos planavimas**, nes chaotiška veikla rodo kompetencijos stoką. Būtina ir **savikontrolė**, stebėti, ar darbas netampa rutina. Jeigu darbas nebeteikia pasitenkinimo, jeigu manoma, kad viskas aišku ir seniai žinoma, tada reikia susirūpinti. Socialinės pedagogės mano, kad geriausiai savo kompetencijas gali pademonstruoti **dirbdamos** su paaugliais **individualiai**, nes taip galima labiau įsigilinti į problemą ir pritaikyti savo gebėjimus bei žinias. Neatmetama ir nuolatinė **aplinkybių analizė**, nes kiekvieną dieną susiduriama su vis kitomis situacijomis, su skirtingomis paauglių nuotaikomis ir elgsenomis.

Ne tik savalaikis kompetencijų demonstravimas yra svarbus prosocialaus elgesio modeliavime. Socialiniai pedagogai kiekvieną dieną atlieka tam tikras funkcijas, todėl respondentės turėjo atsakyti į klausimą: *kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį.* (žr. 18 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **veiklos funkcijos**.

18 lentelė

Dėmesys svarbesnėms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
	Konsultavimo funkcija	„Konsultaciniam darbui (patariu, paaiškinu kas ir kaip)“ [A]

Veiklos funkcijos	Socialinio ugdymo funkcija	„Didžiausią dėmesį skiriu bendravimui su paaugliais“ [B]; „...formuoti globotinių tinkamą elgesį, gerinti jų prisitaikymą bendruomenėje, užkirsti kelią konfliktams bei smurtui“ [C] „Šioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms skiriu daugiausiai dėmesio: tarpusavio santykių tiek su ugdytiniais, tiek ir su kolegomis darnumu“ [D].
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Veiklos funkcijos	Konsultavimo funkcija	„Paauglius reikia su daug kuo supažindinti, nes jie neturi socialinio gyvenimo pagrindų“ [E]; „...aš nuolat konsultuoju globėjus, pačius paauglius“ [G]; „Daugiausiai dėmesio skiriu konsultacinei funkcijai“ [J]
	Šviečiamoji funkcija	„Švietimui apskritai dabar skiriamas didelis dėmesys. Ir šviesti juk galima ne tik mokant, bet ir plečiant akiratį kasdieninėse veiklose“ [F]

Siekdami vaiko gerovės ir saugumo socialiniai pedagogai vykdo šias funkcijas: įvertinimo, konsultacinę, korekcinę, šviečiamąją, koordinacinę, prevencinę, teisinę, socialinio ugdymo.

Respondenčių atsakymų analizė atskleidė, kad abiejų grupių specialistės pirmenybę teikia *konsultavimo funkcijai*.

Ilgiau dirbančios respondentės linkusios dažniau taikyti *socialinio ugdymo funkciją*, nes, jų manymu - „...reikia ugdyti bendravimą tarp paauglių, jų bendravimą su mokytojais, kitais suaugusiais, domėtis kaip leidžia laisvalaikį“ [B]; „Būtinai tarpusavio santykių darnos ugdymas, nes paaugliams labai trūksta socialinių įgūdžių“ [D].

Trumpesnę laiką dirbančios socialinės pedagogės didesnę dėmesį skiria *šviečiamajai funkcijai*, nes švietimą suvokia ne tik kaip atskirų dalykų mokymą, bet ir mokant kasdieninių įgūdžių, bendraujant su švietimo įstaigomis: „...bendrauju su mokykla, pateikiu įvairios informacijos apie paauglius ir pati gaunu reikalingos informacijos apie juos“ [G]; „Paaugliams reikia kasdieninio gyvenimo pagrindų“ [E].

Abiejų grupių respondentės nurodė, kad svarbios yra ir kitos funkcijos – *korekcinė, prevencinė, koordinacinė*.

Galima daryti išvadą, kad socialinės pedagogės puikiai išmano socialinio pedagogo veiklos funkcijas, tačiau savo darbe taiko, jų manymu, pačias svarbiausias. Neatmetama galimybė reikalui esant panaudoti ir kitas svarbias funkcijas.

Socialinės pedagoginės veiklos išmanymas, pagrįstas svarbiomis veiklos funkcijomis bei kompetencijomis sunkiai įsivaizduojamas be kontaktų su kitais specialistais. Apie tai pasakojo respondentės, atsakydamos į klausimą: *su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?* (žr. 19 lentelę).

Apibendrinant respondenčių atsakymus išskirta kategorija: ***bendravimo ir bendradarbiavimo partneriai***.

19 lentelė

Bendravimo ir bendradarbiavimo galimybės

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Bendravimo ir bendradarbiavimo partneriai	Globos namų bendruomenė	„Bendradarbiauju su visa globos namų bendruomene, su visais darbuotojais“ [A]
	Kolegos	„Bendrauju ir tariusi pirmiausiai su savo kolegomis“ [B]; „Modeliuojant paauglių prosocialų elgesį, bendrauju su kolegomis“ [D]
	Administracija	„Paauglių prosocialų elgesį aptariu su pavaduotoja socialiniam darbui“ [C]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Bendravimo ir bendradarbiavimo partneriai	Globos namų bendruomenė	„Visų pirma bendrauju su savo institucija, kurioje dirbu, su visais jos darbuotojais“ [E]
	Kitos institucijos	„Už globos namų sienų taip pat lankomės kitose institucijose, pavyzdžiui, Dienos centre“ [F]
	Švietimo įstaigos	„Bendrauju su mokyklų, kuriose mokosi paaugliai, bendruomenėmis, mokytojais, klasių auklėtojais“ [G]; „Bendrauju su auklėtojais, mokytojais“ [J]

Socialinio pedagogo pareiginėje instrukcijoje (2002) nurodoma, kad jis dirba ne vienas, bet kartu su pedagogais, grupių vadovais, kuratoriais, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, mokyklos bendruomene. Vadinasi nuolat vyksta bendravimas ir bendradarbiavimas, siekiant rasti efektyviausius procosocialaus elgesio modeliavimo būdus.

Respondenčių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, atsakymų analizė rodo, kad geriausi jų bendravimo ir bendradarbiavimo partneriai yra ***globos namų bendruomenė, kolegos ir administracija***. Respondentės, dirbančios mažiau kaip 5 metus, partneriais renkasi ***globos namų bendruomenę, kitas institucijas*** bei ***švietimo įstaigas***. Matyti, kad abiejų grupių nuomonės dėlvienos subkategorijos – globos namų bendruomenė - sutampa. Tai nekelia nuostabos, nes visos respondentės priklauso tai bendruomenei, kurioje dirba, todėl neišvengiamai su ja bendrauja ir bendradarbiauja. Ilgiau dirbančios respondentės linkusios dalintis patirtimi su kolegomis, tartis su administracijos atstovais. Trumpiau dirbančios respondentės į bendravimą ir bendradarbiavimą žiūri lanksčiau, todėl ieško naujų partnerių už institucijos ribų: „...teigiamai paauglių elgesį veikia

bažnyčia, todėl per įvairiausias religines šventes kartu su vaikais einame į bažnyčią, jiems paaiškinu šventės reikšmę“ [G]; „... lankomės kitose institucijose, pavyzdžiui, Dienos centre, senelių globos namuose. Aš manau, kad padėdami kitiems vaikai mokosi bendrauti ir suprasti kitų problemas, sunkius gyvenimus, įvairias negales. Ypač stengiuosi, kad tokiose išvykose dalyvautų blogiausiai besielgiantys paaugliai, kad pamatytų gyvenimo bėdų prikaustytus prie lovų, apakusius, be kojų, kuriuos reikia maitinti ir kitaip prižiūrėti“ [F]; „Būtinai reikia bendradarbiauti su mokykla, kurioje mokosi mūsų auklėtiniai, nes be šių kontaktų nežinotume kaip vaikai elgiasi mokykloje, kokių jie turi draugų“ [E].

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad modeliuodami prosocialų paauglių elgesį socialiniai pedagogai šioje veikloje nėra vieni – jie prasmingai bendrauja ir bendradarbiauja su visa institucijos bendruomene, kolegomis, administracija, ieško partnerių už institucijos ribų, palaiko glaudžius ryšius su švietimo įstaigomis, kuriose mokosi globotiniai, neatmeta galimybių parodyti paaugliams gyvenimą tokį, koks jis yra, todėl lankosi Dienos centre, senelių globos namuose, dalyvauja religinėse šventėse ir apeigose.

Bendravimas ir bendradarbiavimas yra ir viena iš profesinės veiklos tobulinimo formų, nes įgyjama svarbi patirtis. Tačiau manoma, kad socialiniai pedagogai yra nuolatiniam tobulėjimo kelyje, todėl respondenčių buvo paprašyta atsakyti į klausimą: *koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?* (žr. 20 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **požiūris**.

20 lentelė

Požiūris į asmeninį profesinį tobulėjimą

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogų, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Požiūris	Teigiamas	„Tiktai teigiamas, nes žmogaus tobulėjimui nėra ribų“ [A]; „Tik teigiamas. Žmogus privalo visą gyvenimą tobulėti“ [B]; „Aš pasisakau „už“ [C]; „...yra teigiamas“ [D]
Socialinių pedagogų, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Požiūris	Teigiamas	„Tai labai svarbu“ [E]; „Būtina kelti savo kvalifikaciją“ [F]; „svarbu, kad tobulėčiau“ [J]; „...kad būtų galima produktyviai dirbti, reikia nuolat tobulėti“ [G]

Dar neišanalizavus respondenčių atsakymų **buvo tikimasi teigiamo požiūrio** į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą. Tai vienareikšmiškai patvirtino visos respondentės.

Socialinis pedagogas, dirbantis su paaugliais, turi mokyti juosaktyviai spręsti problemas, taigi, skatinti bei mokyti paauglius socialinės kompetencijos. Taip pat socialinis

pedagogas turi dirbti pasitelkdamas visas žinias, praktinius gebėjimus, nuolat besimokydamas (Čiuladienė, 2013). Sėkmingai atlikti visas veiklas gali tik nuolat žinias atnaujinantis, praktinę patirtį įtvirtinantis, inovatyviai (naujai, netradiciškai) mąstantis specialistas.

Požiūrį į tobulėjimo svarbą abiejų grupių respondentės patvirtina savo pasisakymais:

- **keičiasi veiklos metodai** - „Teorija, praktiniai metodai nuolat keičiasi ir tobulėja, todėl nuolat koja kojon turime eiti į naujoves“ [A];
- **atsiranda nauji informacijos šaltiniai** - „...domiuosi internetinėmis naujienomis, straipsniais duomenų bazėse“ [B];
- **suaktyvinamas mąstymas** - „Dažnai po seminaro pamąstau, kur savo darbe elgiuosi netinkamai, ką galėčiau daryti kitaip“ [C];
- **produktyvesnė veikla** - „Todėl, kad būtų galima produktyviai dirbti, reikia nuolat tobulėti, ieškoti naujų darbo metodų“ [G];
- **gerosios patirties sklaida** - „Žinoma, reikia bendrauti ir bendradarbiauti su specialistais iš kitų rajonų vaikų globos namų“ [F].

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pedagogai yra įsitikinę nuolatinio asmeninio profesinio tobulėjimo reikšmingumu, todėl ne tik domisi naujausia profesine literatūra, tačiau noriai dalyvauja seminaruose, konferencijose, kursuose ir taip papildo žinių bagažą.

Naujausios teorinės žinios ir tvirtas praktinių įgūdžių pamatas socialiniams pedagogams leidžia įgyvendinti savo sumanymus ir tikslus. Ar taip yra iš tiesų, respondentės papasakojo atsakydamos į klausimą: *Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?* (žr. 21 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **pastangų realizavimas**.

21 lentelė

Pastangų realizavimas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogų, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Pastangų realizavimas	Reikalinga kantrybė	„...tam reikia įdėti daug kantrybės“ [A]
	Tai ilgas ir sunkus darbas	„Modeliuoti prosocialų paauglių elgesį sudėtinga“ [B]
	Reikalingas sąlytis su paaugliu	„Tai labai priklauso nuo globalinio amžiaus, charakterio, jo elgesio, jo poreikių ir pan.“ [C]; „...dažnai ne nuo manęs priklauso – reikia būti viskam pasiruošus“ [D]
Socialinių pedagogų, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Pastangų realizavimas	Tai ilgas procesas	„Tam reikia laiko, daug darbo įdėti. Tai ilgas kelias, ilgas procesas“ [E]

	Reikia įdėti daug darbo	„Ar pavyksta, galiu pasakyti tik tada, kai pamatau savo darbo rezultatus“ [F]; „Žinoma, tai yra sunkus darbas“ [G]; Tai yra labai sunku“ [J]
--	-------------------------	--

Samašonok ir Gudonio (2007), Radzevičienės (2006), Kvieskienės (2005) pastebėjimu, nors vaikų globos namuose ir labai stengiamasi ugdyti auklėtinius, juos užimti, tačiau labai sunku sukurti tinkamą edukacinę, socialinę aplinką, parinkti efektyviausius būdus ir metodus, elgesį modeliuojančias veiklas. Šioms problemoms įveiktivaikų globos namuose socialiniai pedagogai deda visas įmanomas pastangas.

Išanalizavus atsakymus išryškėjo visų respondenčių įsitikinimas, kad joms **realizuoti pastangas** modeliuojant prosocialų paauglių elgesį **sekasi gerai** arba **neblogai**.

Tačiau abiejų grupių respondentės akcentavo ir kai kuriuos momentus, kurie trukdo realizuoti pastangas, tai:

- **paauglių kontingentas** - „...paaugliai sunkūs, sunkiai pasiduoda“ [A]; „...paaugliai ateina iš probleminių šeimų, su probleminiais charakteriais ir elgesio sutrikimais“ [B];
- **paauglių poreikiai** - „...labai priklauso nuo globalinio amžiaus, charakterio, jo poreikių“ [C];
- **paauglių elgsena** - „...būna, kad labai atsakingai pasiruošiu ir suplanuoju veiklą, o pakanka vieno paauglio išsišokimo, netinkamo elgesio ir viskas nueina per nieką“ [D].

Galima daryti išvadą, kad **pastangų realizavimas** modeliuojant prosocialų paauglių elgesį yra **ilgas procesas, reikalaujantis** specialistų **kantrybės** ir **sunkaus** kasdienio **darbo**. Būtinai **sąlytis su paaugliais**, nes pastangos jiems ir skiriamos. Jeigu paaugliai nejaučia, kad veikla skirta jų gerovei, tada pastangos neduos laukiamų rezultatų.

Socialinių pedagogų dedamas pastangas paaugliai vertina įvairiai, todėl ir veiklos rezultatai būna įvairūs – kartais sulaukiama gerų rezultatų, kartais nepavyksta. Todėl socialiniai pedagogai taiko įvairias priemones, padedančias modeliuoti prosocialų elgesį. Viena iš tokių priemonių yra paskatinimas. Respondentės atsakė į klausimą: *kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?* (žr. 22 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirta kategorija: **paskatinimų formos**.

22 lentelė

Paskatinimų skyrimas gerai besielgiantiems paaugliams

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogų, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Paskatinimų formos	Pagyrimas žodžiu	„Visų pirma į paauglio gerą elgesį sureaguojau jį pagirdama“ [A]; „Pagrindinis paskatinimas yra nuoširdus, pagiriamasis žodis“ [C]

	Pramogos	„Už gerą elgesį skatinu pramogomis, pvz., gali dalyvauti diskotekoje“ [B]
	Išvykos (ekskursijos)	„Vyresni vaikai skatinami išvykom, ekskursijom“ [A]
Socialinių pedagogų, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Paskatinimų formos	Pagyrimas žodžiu	„Dažniausiai naudoju žodinius pagyrimus“ [E]; „...pagiriu žodžiu, tai jiems svarbiausia“ [F]; „...žodis yra svarbiausias“ [J]
	Padėka raštu	„...tai gali būti raštiška padėka“ [G]
	Išvykos (ekskursijos)	„...paskui įvairiausi apdovanojimai, ekskursijos, išvykos“ [J]

Paskatinimas arba pastiprinimas yra procesas, kai pageidaujamas elgesys yra pastiprinamas, t. y. asmuo savotiškai apdovanojamas, siekiant, kad elgesys kartotųsi ateityje. Pastiprinimo procese galima naudoti materialų atlygį, žodinį pagyrimą, dėmesį ar kitokią mėgstamą veiklą (Mikulskienė, Mažrimienė, 2012).

Respondenčių atsakymų analizė parodė, kad abiejų grupių nuomonės kai kuriais klausimais sutampa - išskirtos vienodos paskatinimų formos: **pagyrimas žodžiu** ir **išvykos (ekskursijos)**. Ilgiau dirbančios respondentės kaip paskatinimo formą išskyrė **pramogas**. Vaikų globos namuose pramoga vadinamos diskotekos, kurios dažniausiai vyksta įvairių renginių, švenčių metu. Paaugliams tai yra gera proga pabendrauti, susitikti su draugais, pašokti, pasiklausyti muzikos, todėl jie stengiasi gerai elgtis. Trumpiau dirbančios respondentės dar nurodė paskatinimą - **padėką raštu**. Tokias padėkas paaugliai gauna ne už konkretų gerą elgesį, bet už dalyvavimą renginiuose, šventėse, sporto varžybose, mugėse, už mokslo pasiekimus. Viešai įteikta padėka yra geras stimulus geriems elgesio pokyčiams.

Iš respondenčių atsakymų buvo galima susidaryti nuomonę, kad skatinimo formomis yra vadinami ir dienpinigiai (kišenpinigiai) bei įvairios dovanėlės, saldumynai, pasisėdėjimas prie arbatos puodelio. Tačiau respondentės abejoja jų veiksmingumu. Ilgiau kaip 5 metus dirbančios respondentės pastebėjo, kad: **paskatinimais nereikia piktnaudžiauti** - „...prie jų pripranta, ir vos neima reikalauti“ [A]; **materialinis skatinimas nėra pati geriausia forma** - „...nors kartais ir pasiteisina,“ [B].

Mažiau kaip 5 metus dirbančių respondenčių manymu: **dovanėlės yra netinkamas skatinimas** - „...su dovanėlėmis nereikia perlenkti lazdos - tai neturi tapti įpročiu“ [E]; **jokiu būdu negalima bausti** - „Dažnai bausmė nedaro jokio poveikio, o dažnai daro priešingą poveikį – elgesys tik pablogėja“ (F).

Apibendrinant galima teigti, kad **pati tinkamiausia ir poveikį** gerai besielgiantiems paaugliams **turinti paskatinimo forma yra pagyrimas žodžiu**. Tai įrodo respondenčių pasakojimai: „...žodinis pagyrimas turėtų dažniau dominuoti, nes paaugliai ištroškę gerų žodžių, jiems patinka

kai pagiri, pasakai, kad yra „šaunuolis“ [B]; „...dažnai paprastas „ačiū tau“, „tu tikras vyras“, rankos paspaudimas, paplojimas per petį yra pats geriausias paskatinimas“ [C]. Paaugliai jautriai reaguoja į pagyrimus, į gerus žodžius, jiems tai yra geriausia paskata.

Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)? Toks buvo kitas klausimas, pateiktas respondentėms. Į jį iš dalies atsakyta analizuojant prieš tai buvusį klausimą. Tačiau respondentės išsamiau papasakojo apie paskatinto elgesio pasikartojimą. (žr. 23 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirtos dvi kategorijos: **reagavimas į paskatinimus, paskatinto elgesio pasikartojimas.**

23 lentelė

Paskatinto elgesio raiška

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Reagavimas į paskatinimus	Reaguoja teigiamai	„Reaguoja įvairiai, dažniausiai teigiamai“ [A]
	Jaučia pasitenkinimą	Paskatinimai patinka... suvokia, kad yra įvertinti [B]
	Reaguoja normaliai	„Po paskatinimo kitą kartą būna lengviau prisiprašyti... organizuojant renginį, puošiant patalpas ar šiaip atliekant kasdienes veiklas“ [D]
	Reaguoja neigiamai	„Yra ir taip, kad paskatinimas nepadeda – elgesys nesikeičia“ [C]
Paskatinto elgesio pasikartojimas	Ketinimas elgesį pakartoti	„...ir pats didžiausias neklaužada nurausta iš džiaugsmo, kai prie visų yra pagiriamas už tam tikrą poelgį, ir kitą kartą nori tai patirti“ [A]
	Matomos pastangos	„...jeigu matau jų pastangas, kad ir nedidelius pasiekimus – vadinasi, judam į priekį“ [B]
	Elgesys pasikartoja	„Nors ir ne visada, tačiau dažnai paskatintas elgesys pasikartoja“ [D]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Reagavimas į paskatinimus	Reaguoja teigiamai	„Galiu sakyti, kad reaguoja teigiamai“ [E]
	Tikisi materialių paskatų	„...dažnai tikisi materialių apdovanojimų, įvairių prizų“ [G]
	Tikisi paskatinimo	„...tačiau dažniausiai paaugliai tikisi paskatinimo“ [J]
	Reaguoja abejingai	„Dažnai pasikartojantys paskatinimai atsibosta ir jie pradeda abejingai į juos žiūrėti“ [F]
Paskatinto elgesio	Elgesys pasikartoja	„labai svarbu juos girti prie bendraamžių, kad visi matytų ir girdėtų. Taip dažniau kartoja paskatintą gerą elgesį“ [E]
	Tikimybė elgesiui	„...bandau naudingas praktines veiklas paversti

pasikartojimas	pasikartoti	savotiška forma kartoti paskatintą elgesį ir tai pavyksta“ [F]
	Matomos pastangos	„Paskatintam elgesiui kartoti esu labiau linkusi naudoti žodinius paskatinimus – pavadinu juos šaunuoliais, pačiais protingiausiais, stipriausiais, sakau, kad jais didžiuojuosi“ [G]

Dirbant su paaugliais akcentuojama auklėjimo svarbą, todėl būtina atkreipti dėmesį į auklėjimo metodus, kurie gali būti reikšmingi modeliuojant prosocialų paauglių elgesį, tai įvairūs paskatinimai (Bitinas, 2004). Tačiau reikia atsižvelgti į paauglio asmens ypatumus, į aplinkybes ir gerai apgalvoti, už ką ir kada reikia skatinti paauglį. Kaip paaugliai reaguoja į paskatinimus, ar jie kartoja paskatintą elgesį, parodo realios situacijos.

Atsakymų analizė leido išskirti dvi kategorijas - *reagavimas į paskatinimus, paskatinto elgesio pasikartojimas* - kadangi klausimas platus. Aptariant abiejų grupių respondenčių atsakymus, pagrindžiančius pirmąją kategoriją, nustatyta, kad paauglių reakcija į paskatinimus yra: *teigiama, normali*, paaugliai *jaučia pasitenkinimą, tikisi paskatinimo, tikisi materialinio paskatinimo*. Respondentės pateikė ir du prieštaraujančius ankstesniems teiginiams atsakymus: paaugliai į paskatinimus **reaguoja neigiamai, reaguoja abejingai**. Tai yra normalu ir suprantama, nes visi paaugliai yra skirtingi ir jų reakcijos yra skirtingos.

Matyti, kad paaugliai į paskatinimus reaguoja įvairiai, tačiau iš esmės *paskatinimai* jiems *patinka* ir į juos *reaguoja teigiamai*.

Paskatinto elgesio pasikartojimo tikimybę išryškino abiejų grupių respondenčių atsakymai: jos pastebi, kad paskatintas *elgesys pasikartoja*. Kitais atvejais pastebima, kad paaugliai *ketina pakartoti elgesį, matomos pastangos pakartoti elgesį*.

Galima daryti išvadą, kad socialinių pedagogų dedamos pastangos skatinti prosocialų elgesį nenuveina veltui, nes paskatintas elgesys gana dažnai pasikartoja, vadinasi, paaugliai suvokia paskatinto elgesio pakartojimo reikšmę.

Tenka pripažinti, kad paskatinimai ir laukiami paskatinto elgesio rezultatai ne visada atneša sėkmę modeliuojant prosocialų elgesį. Kartais tenka pasinaudoti ir drausminimo priemonėmis. Respondentės atsakė į klausimą: *kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?* (žr. 24 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus išskirtos kategorijos: *drausminimo formos, drausminimo laikas*.

Netinkamai besielgiančių paauglių drausminimas

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Drausminimo formos	Kišenpinigių apribojimas	„Drausminimo priemonė dažniausiai tokia - kišenpinigių neskyrimas“ [B]
	Žodinės pastabos	„Drausminimas prasideda žodžiu paaiškinant ką blogo vaikas padarė“ [A]
	Taisyklių aiškinimas	„Blogai besielgiančiam globotiniui nuolat primenu vaikų globos namų taisykles“ [C]
	Renginių apribojimas	„Drausminu netinkamai besielgiančius paauglius neleisdama dalyvauti renginiuose, varžybose“ [D]
Drausminimo laikas	Kai nesilaiko globos namų taisyklių	„Drausminu tada, kai paauglys prasikalsta, nusižengia taisyklėms“ [A]
	Kai atsiranda elgesio problemos	„...kai nebeįveda normalus bendravimas, nebegalima rasti bendros kalbos“ [B]; „Blogai besielgiančiam globotiniui“ [C]
	Kai atsiranda bendravimo problemos	„...kai jie keikiasi, priekabiauja, reketuoja kitus globotinius“ [D]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Drausminimo formos	Naudojimosi kompiuteriu ribojimas	„...neleidžiu prie kompiuterio“ [E]
	Laisvalaikio ribojimas	„Dažniausiai ribojamas laikas būti su draugais kieme“ [F]
	Skiriamas papildomas laikas mokslams	„...turi daugiau laiko skirti mokslams, pamokų ruošai“ [G]
Drausminimo laikas	Kai nesilaiko globos namų taisyklių	„kai nusižengia taisyklėms“ [E]; „...drausminami tais atvejais, kai nesilaiko vaikų globos namų taisyklių“ [F]
	Kai atsiranda elgesio problemos	„Netinkamai besielgiantys paaugliai yra drausminami“ [G]; „...kai nebepavyksta susišnekėti, trukdo darbui“ [J]

Socialinis pedagogas turi siekti, kad netinkamai besielgiantys paaugliai suprastų, jog jų elgesys turės neigiamų pasekmių – reikės atsakyti už savo poelgius (Čiuladienė, 2013). Tuo tikslu pasitelkiami ne tik paskatinimai, bet ir drausminimo priemonės.

Atsakymų analizė atskleidė, kokiais atvejais paaugliai yra drausminami. Respondentės, dirbančios daugiau kaip 5 metai, nurodė, kad netinkamai besielgiantiems paaugliams drausminti renkasi tokias formas: *apriboja kišenpinigius, taiko žodines pastabas, apriboja renginių lankymą, aiškina globos namų taisykles*.

Respondentės, dirbančios trumpiau kaip 5 metai, taiko tokias drausminimo formas: *riboja naudojimosi kompiuteriu laiką, riboja laisvalaikį, skiria papildomą laiką pamokų ruošai*.

Matyti, kad abiejų grupių respondentės *renkasi* tam tikrus *apribojimus*. Analizuojant atsakymus kada drausminami netinkamai besielgiantys paaugliai, daugiau kaip 5 metus dirbančios respondentės nurodė, kad drausminimus taiko tada: kai paaugliai *nesilaiko globos namų taisyklių*, kai *pastebimos elgesio problemos*, kai *atsiranda bendravimo problemos*.

Respondentės, dirbančios trumpiau kaip 5 metus, drausminimą taiko tada: kai paaugliai *nesilaiko globos namų taisyklių*, kai *atsiranda elgesio problemos*.

Matyti, kad abiejų grupių respondenčių nuomonės iš dalies sutampa, kada reikia imtis drausminimo priemonių – kai *nesilaikoma taisyklių* ir *netinkamai elgiamasi*.

Respondentės, atsižvelgdamos į atskiras situacijas, taiko ir kitas drausminimo formas: neleidžia į lauką, neįtraukia į renginius (varžybas), neleidžia važiuoti į ekskursijas, skiria atlikti buitės darbus, kviečia pokalbiui į gerovės komisiją.

Galima daryti išvadą, kad respondentės, nors ir taiko drausminimo priemones, tačiau yra įsitikinusios, kad drausminimas yra kraštutinė priemonė ir nelabai veiksminga. Bet kokia nuobauda nėra išeitis drausminti netinkamai besielgiantį paauglį.

Visada galima tikėtis reakcijos į drausminimą, nes paaugliai jautrūs įvairiems apribojimams, jie priešinasi taisyklėms. Todėl buvo įdomu sužinoti respondenčių nuomonės atsakant į klausimą: *kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?* (žr. 25 lentelę).

Apibendrinus respondenčių atsakymus, išskirtos kategorijos: *reagavimas į drausminimą, elgesio pokyčiai*.

25 lentelė

Reagavimas į drausminimo priemones ir elgesio pokyčiai

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinių pedagogių, dirbančių daugiau kaip 5 metai, nuomonės		
Reagavimas į drausminimą	Neigiama reakcija	„Reaguoja dažniausiai iš pradžių neigiamai“ [A]
	Emocijų raiška	„Stengiasi susivaldyti... nusišalti pyktį“ [B]
	Nepasitenkinimas	„Yra nepatenkinti, kai drausminami“ [C]
	Įvairios reakcijos	„Paaugliai į drausminimo priemones reaguoja įvairiai“ [D]
Elgesio pokyčiai	Supranta, kad elgiasi netinkamai	„Atslūgus emocijoms supranta, kad drausminimas buvo paskirtas ne be priežasties“ [A]
	Stengiasi elgtis tinkamai	„Po drausminimų vieni stengiasi daugiau netinkamai nesielgti...“ [B]
	Stengiasi nekartoti klaidų	„Paauglių elgesys būna įvairus: vieni stengiasi nekartoti savo klaidų...“ [C]
	Daro išvadas	„Reaguoja įvairiai: kartais daro išvadas...“ [D]
Socialinių pedagogių, dirbančių mažiau kaip 5 metai, nuomonės		
Reagavimas į	Nepasitenkinimas	„...būna nepatenkinti, pikti“ [E]

drausminimą	Neigiama reakcija	„Jų reakcijos būna, aišku, neigiamos“ [F]
	Nepripažįsta savo elgesio	„Visų pirma paauglys supyksta, nepripažįsta savo netinkamo elgesio“ [G]
	Stengiasi įvertinti situaciją	„...dauguma paauglių bando suprasti, kad kažką ne taip padarė“ [J]
Elgesio pokyčiai	Supranta, kad elgiasi netinkamai	„...vėliau suvokia, kad drausminimas buvo neišvengiamas“ [E]
	Elgesys palaipsniui keičiasi	„...po truputį nusiramina, žiūrėk, kitą kartą elgiasi daug tinkamiau“ [F]
	Supranta savo klaidas	„...pradėjus analizuoti jo netinkamą elgesį, pradeda suprasti savo klaidas“ [G]
	Elgesys nesikeičia	„...yra paauglių, kurie visiškai nereaguoja, elgesys nesikeičia“ [J]

Remiantis Carlo ir kt. (2003) mintimis galima teigti, kad vaikų globos namuose esantiems paaugliams prosocialus elgesys nėra būdingas. Todėl socialinių pedagogų svarbiausias uždavinys – jį modeliuoti, nes paaugliai nelinkę rodyti jausmų ir simpatijų šalia esantiems, jų moralės subrendimo lygis yra žymiai žemesnis, jie negeba būti socialiai atsakingais, jiems būdingas netinkamas elgesys. Todėl ir reakcija į drausminimo priemones yra skirtinga, o po drausminimo elgesys ne visada būna pasikeitęs tiek, kad būtų galima jį vadinti prosocialiu.

Respondenčių, dirbančių ilgiau kaip 5 metus, atsakymų analizė rodo, kad paauglių reagavimas į drausminimą dažniausiai būna *neigiamas*, jie *reiškia nepasitenkinimą, drausminimą ignoruoja* įvairiomis reakcijomis (pykčio, agresijos protrūkiai, atsikalbinėjimas, keiksmažodžiai ir pan.). Akivaizdu, kad su drausminimo priemonėmis nenori sutikti nė vienas paauglys. Ir tai galima sieti tiek su pačiu paauglystės laikotarpiu, tiek su įgyta neigiama gyvenimo patirtimi. Paaugliai apskritai yra linkę maištauti ir nenori priimt suaugusiųjų pagalbos.

Trumpiau dirbančios respondentės nurodė, kad reagavimas į drausminimą dažniausiai yra toks: paaugliai *rodo nepasitenkinimą, nepripažįsta savo elgesio, reaguoja neigiamai*. Ir pastebimi tik pavieniai atvejai, kai paauglys stengiasi įvertinti situaciją ir suprasti, už ką jis yra drausminamas.

Respondenčių atsakymai padėjo išsiaiškinti, ar keičiasi paauglių elgesys po drausminimo priemonių taikymo. Ilgiau dirbančios respondentės pasakojo, kad iš esmės drausminimo priemonės leidžia pamatyti elgesio pokyčius, nes paaugliai: *supranta, kad elgiasi netinkamai, stengiasi elgtis tinkamai, nekartoti klaidų, daro išvadas*. Tačiau dažnai, „...būna ir visai priešingai, kai dar blogiau elgiasi ir tuo elgesiu tarsi keršija už nuobaudas“ [B]; „...kartais kitą dieną vėl elgiasi netinkamai“ [D]; „...labai greitai pamiršta ir vėl daro tą patį“ [C].

Trumpiau kaip 5 metus dirbančios respondentės nurodė: paaugliai *supranta, kad elgiasi netinkamai, supranta savo klaidas, elgesys palaipsniui keičiasi*. Šios grupės respondentės

pastebėjo ir tokius atvejus, kai, nepaisant drausminimo priemonių ir reagavimo į jas, *elgesys nesikeičia* -

Peršasi išvada, kad paauglių reagavimas į drausminimo priemones iš pradžių būna neigiamas, todėl socialiniai pedagogai nesitiki greitų elgesio pokyčių. Tik po kurio laiko, kai atslūgsta emocijos, paaugliai supranta, kad drausminimo priemonės buvo tikslingos, kad jie elgėsi netinkamai ir tai yra pagrindinė priežastis, kodėl sulaukė drausminimo. Respondentės negali vienareikšmiškai patvirtinti, kad drausminimo priemonės prisideda prie paauglių elgesio pokyčių. Jų manymu, veiksmingesnis yra žmogiškas, natūralus, supratimu pagrįstas bendravimas su paaugliu, kai jis į socialinį pedagogą žiūri kaip į draugą, šeimos narį, o ne kaip į darbuotoją. Labai sunku įvertinti paauglių elgesio pasikeitimus, nes kiekviena diena yra skirtinga, ir tas pats paauglys vieną dieną gali elgtis vienaip, kitą dieną kitaip.

3 skyrius. PROJEKTAS „SPORTAS + UŽIMTUMAS = SAVIRAIŠKA IR GERAS ELGESYS“

Atlikus specialistų požiūrio į paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, prosocialaus elgesio modeliavimą tyrimą nuspręsta parengti projektą, padėsiantį pagerinti paauglių užimtumą.

Paauglių prosocialaus elgesio modeliavimas vaikų globos namuose yra viena iš socialinių pedagogų veiklos sričių, kuria siekiama užtikrinti paauglių tinkamą socialinį, kultūrinį gyvenimo lygį, pilnavertį funkcionavimą institucijos bendruomenėje. Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos uždavinys, modeliuojant prosocialų elgesį yra padėti paaugliams geriau adaptuotis institucijoje, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis, užsiimti patraukliomis ir naudingomis laisvalaikio veiklomis.

Norint išvengti netinkamo elgesio padarinių, veiksmingiau struktūruoti paauglių laiką, stengiantis sudominti juos sportine veikla, sukurti patrauklią ir elgesį reguliuojančią aplinką. Teigiama tai, kad paaugliai tokiuose užsiėmimuose yra prižiūrimi suaugusiųjų ir kartu jais aktyviai užsiima.

Projekto pavadinimas: „Sportas + užimtumas = saviraiška ir geras elgesys“.

Projekto tikslas – atskleisti sportinės veiklos naudą modeliuojant prosocialų paauglių elgesį bei didinti paauglių užimtumą.

Projekto uždaviniai:

1. įsisavinti naują sporto šaką;
2. įtraukti paauglius į sportinę veiklą;
3. didinti paauglių užimtumą.

Tikėtinas projekto poveikis – bus nuolat populiarinama sveika gyvensena, paaugliai skatinami pradėti sportuoti, užuot leidus laiką prie kompiuterių, sportinė veikla mokys savitvados, pagarbos kitiems, tolerancijos, bendravimo įgūdžių, sustiprins teigiamą elgseną.

Projekto tikslinės grupės – paaugliai, gyvenantys globos namuose:

Merginų - 10

Vaikinų – 7.

PROJEK TINĖ DALIS

1. Projekto aprašymas . Projekto pavadinimas „Sportas+užimtumas =saviraiška ir geras elgesys“.

1.1. Projekto anotacija (<i>trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų</i>)
Projektas skiriamas modeliuoti prosocialų paauglių, gyvenančių globos namuose, elgesį. Kadangi sportas yra viena iš aktyvaus užimtumo rūšių, jis padeda reguliuoti paauglių užimtumą, stiprina fizinį pajėgumą ir ištvermę, grūdina charakterį. Projektu bus prisijungiama prie Telšiuose įkurtos naujos irklavimo bazės ir joje vykdomų treniruočių. Kadangi treniruotės vyksta tris kartus per savaitę, globos namų auklėtiniai paaugliai jose dalyvaus tik du kartus, nes susiduriama su transporto problemomis. Projekte kartu su paaugliais dalyvaus socialinė pedagogė ir užimtumo specialistė.
1.2. Projekto tikslas
Projekto tikslas –atskleisti sportinės veiklos naudą modeliuojant prosocialų paauglių elgesį bei didinti paauglių užimtumą.
1.3. Projekto uždaviniai
Projekto uždaviniai: 1.įsisavinti naują sporto šaką; 2.įtraukti paauglius į sportinę veiklą; 3.didinti paauglių užimtumą.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys
Projekto būtinumas grindžiamas magistro baigiamajame darbe atliktu tyrimu „ Specialistų požiūris į paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, prosocialaus elgesio modeliavimą “. Tyrimu nustatyta, kad veiksmingomis laikomos įvairios užimtumo veiklos, turiningas laisvalaikio leidimas, sportiniai užsiėmimai. Užimtumo veiklos leidžia patenkinti paauglių poreikius, nes nepatenkinti poreikiai formuoja uždarumą, socialinį nusišalinimą, santykių ribotumą, sukelia priešišumą, socialiai nepriimtinius veiksmus, lemia konfliktišką elgesį, bendravimo sunkumus.
2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą
Lietuvos Respublikos Seime priimtose rezoliucijos (2006 m.): „Dėl švietimo politikos įgyvendinimo“ - atkreipiamas dėmesys į tikslingą vaikų užimtumą ir siekiama, kad kuo daugiau mokinių būtų užimta tikslinga veikla ne pamokų metu, dėl to tobulinti mokinių papildomojo ir vasaros užimtumo sistemą, sudaryti sąlygas vaikams lankyti būrelius, sportuoti. „Dėl Lietuvos kūno kultūros ir sporto politikos“ - remiantis jaunimo situacijos tyrimais, sportas jauniems žmonėms yra viena iš patraukliausių jų saviraiškos priemonių, tačiau Lietuvoje nėra skiriama reikiamo dėmesio sportui kaip jaunimo užimtumo priemonei, todėl siūloma gerinti sporto klubų plėtrą.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės
Projekto tikslinės grupės – paaugliai, gyvenantys globos namuose: Merginų - 10 Vaikinų - 7
Iš viso: (M) (V) Iš viso: 17

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	1 mėnuo	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.	
1 veikla Fizinio parengtumo užsiėmimų lankymas. Baseino lankymas	X	X	X	X	X								
2 veikla Irklavimo treniruotės ežere						X	X	X	X				
3 veikla Užsiėmimai su irklavimo treniruokliu. Fizinio parengtumo užsiėmimai											X	X	X

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms

Tikėtinas projekto poveikis – bus nuolat populiarinama sveika gyvensena, paaugliai skatinami pradėti sportuoti, užuot leidus laiką prie kompiuterių, sportinė veikla mokys savitvartos, pagarbos kitiems, tolerancijos, bendravimo įgūdžių, sustiprins teigiamą elgseną.

5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)

Planuojama sukurti filmuotą mokomąją medžiagą, supažindinančią su irklavimo sporto metodika. Planuojama rajoninėje (regioninėje) spaudoje publikuoti projekcinės veiklos veiksmų programą: pasiekimus, įspūdžius, poreikius, pageidavimus, galimybes ir t. t.

5.3. Projekto tęstinumas.

Projektas numatomas tęsti, kadangi yra sukurta materialinė bazė ir numatyti ilgalaikiai veiklos planai.

5.4. Numatomas poveikis:

5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)

Numatomas poveikis ugdymo politikai, nes projekto sėkmė siejama su šiomis stadijomis:
tikslų formulavimas– projekto valdymas remiantis bendrais tikslais;
veiksmų plano formavimas– parenkami atsakingi užduočių vykdytojai, įvertinami atlikimo terminai ir ištekliai;
veiklos patikrinimas– leidžia kontroliuoti tikslo įgyvendinimą, sukelti poreikį modifikuoti veiksmų planą.

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

Numatomas poveikis ilgalaikiam užimtumui, nes į užsiėmimus bus galima kasmet įtraukti naujus narius, pasitelkti kitus vaikų globos namų darbuotojus.

1. Numatomos išlaidos

Eilės nr.	Projekto išlaidos	2015 m.	2016 m.	Išlaidos iš viso
1.	Administracinės projekto išlaidos	10 eurų	5 eurai	15 eurų
2.	Maitinimas	8160 eurų	8160 eurų	16320 eurų
3.	Trenirio mokymai	1800 eurų	1800 eurų	3600 eurų
4.	Išvykos išlaidos	1020 eurų	1020 eurų	2040 eurų
	Iš viso:	10990 eurų	10985 eurų	21975 eurų

2. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma
1.Paramos lėšos	2500 eurų
2.Pareiškėjo ir partnerių lėšos	150 eurų
3.Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	1510 eurų
4.Privačios lėšos	350 eurų
5.Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti potencialūs finansavimo fondai)	-

Išvados

1. Socialinis edukacinis darbas padeda asmenims pasiekti efektyvų socialinį funkcionavimą, stiprina asmens socialinę gerovę bei lemia elgesio pokyčius. Socialinis edukacinis darbas (arba socialinė edukacinė veikla) vykdomas įvairiose ugdymo institucijose, taip pat ir vaikų globos namuose, bendruomenėse, vaikų dienos centruose. Socialinis edukacinis darbas yra ugdomoji, pedagoginė veikla, nes padeda spręsti įvairias, ypač su paauglių elgesiu susijusias problemas, įvairiomis edukacinėmis priemonėmis padeda jiems geriau pritapti pakitusioje socialinėje aplinkoje.

2. Paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, elgesio ypatumai siejasi su neigiama psichosocialine patirtimi, meilės ir šilumos trūkumu, nesaugumo jausmu, neigiamu aplinkinių vertinimu. Pakitusį paauglių elgesį rodo nuolat pasikartojantis neklusnumas, elgesio bei tvarkos taisyklių laužymas, agresyvumas, vengimas lankyti mokyklą, dirbti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais, mokymosi motyvacijos stoka ir interesų ribotumas. Neretai netinkamas elgesys būna kovos dėl galios, dėmesio siekimo, keršto aplinkiniams išraiška arba noras patirti aštrius pojūčius. Paaugliams, gyvenantiems globos institucijose, svarbu patenkinti visus (mitybos, higienos, sveikatos, saugumo, užimtumo, ugdymo ir kt.) poreikius. Nepatenkinti paauglių poreikiai formuoja uždaramą, socialinį nusišalinimą, santykių ribotumą, sukelia priešišumą, socialiai nepriimtinius veiksmus, lemia konfliktišką elgesį, bendravimo sunkumus.

3. Socialinio pedagogo veikla – sąmoninga veikla, nukreipta į paauglių prosocialaus elgesio modeliavimą, priiimant atsakomybę už veiksmus ir sprendimus. Pagrindinis socialinio pedagoginio darbo tikslas ugdymo institucijose, vaikų globos namuose, šeimyniniuose vaikų globos namuose – vaikų gerovė ir jų rengimas savarankiškam gyvenimui. Galutiniu socialinio pedagogo veiklos tikslu laikytina vaiko, paauglio gerovė ir saugumas, siekiant pozityvios integracijos ir socializacijos visuomenėje, skatinant visavertę asmenybės raišką, pilietinę brandą.

4. Modeliuojant prosocialų paauglių elgesį yra svarbu įgyti paauglių pasitikėjimą, suprasti ir užjausti, priimti juos tokius, kokie yra. Bendravimas ir santykių palaikymas yra būtina sąlyga, kuri rodo gerą socialinio pedagogo ir paauglio ryšį. Reikalingas pasiryžimas ir kantrybė, meilė vaikams, gebėjimas lanksčiai ir ryžtingai priimti sprendimus:

- specialistai praktikai modeliuodami prosocialų elgesį pirmenybę teikia įvairioms užimtumo veikloms, turiningam paauglių laisvalaikiui, sportiniams užsiėmimams. Socialinių pedagogų pastangas lemia paauglių kontingentas, jų poreikiai bei nusiteikimas dalyvauti aktyvioje veikloje;
- netinkamas paauglių elgesys keičiamas pozityviu, laipsniškai pereinant nuo drausminimo prie elgesio skatinimo, stiprinimo ir palaikymo. Veiksmingiausia paskatinimo forma yra pagyrimas

žodžiu. Skatinimas turi grįžtamąjį ryšį, nes paskatintas elgesys pasikartoja arba matomos pastangos pakartoti paskatintą elgesį;

- socialinės pedagogės paauglius drausmina už globos namų taisyklių pažeidimus – taiko žodines pastabas, pakartotinai analizuoja taisykles, riboja laisvalaikį. Į drausminimus paaugliai reaguoja neigiamai, nors ir pripažįsta, kad drausminimo priemonės yra tikslingos. Veiksmingesnis yra žmogiškas, natūralus, supratimu pagrįstas bendravimas su paaugliu, kai jis į socialinį pedagogą žiūri kaip į draugą, šeimos narį, o ne kaip į darbuotoją. Respondentės negali patvirtinti, kad drausminimas padeda modeliuoti prosocialų elgesį.

Literatūra

1. Adleris, A. (2008). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga.
2. Ambrukaitis J. (2005). *Kompetencijos įgijimo, pritaikymo ir stiprinimo aktualijos*. Šiauliai: ŠU leidykla.
3. Armanavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir asmenybės dvasinė branda* Vilnius: Gimtasis žodis.
4. Armanavičiūtė, V., Martišauskienė, E. (2008). Santykių su tėvais pokyčių aspektai: paauglių požiūris. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 20, 204 – 212.
5. Baleišienė, R., Barkauskienė, R. (2007). Asocialaus elgesio ir saitų su mokykla sąsajos paauglystėje. *Socialinis darbas*, 6 (2), 124 – 133.
6. Barcer, R. L. (1995). *The Social Work Dictionary*. Washington.
7. Barkauskaitė – Lukšienė, Ž. (2002). Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės. Socialinio pedagogo ABC. *Socialinis ugdymas*, 5, 76 – 83.
8. Braslauskienė, R. (2002). *Vaikų bendravimo problemos globos institucijose ir globėjų šeimose*. Klaipėda.
9. Bieliauskaitė, R. (2013). *Paauglystė: kaip rasti aukso vidurį tarp pasitikėjimo ir priežiūros*. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/> (žiūrėta 2014 -11 -17).
10. Bielskutė, J., Zaborskis, A. (2005). Paauglių narkomanija ir jos veiksniai. *Sveikatos mokslai*, 4, 7 – 15.
11. Bitinas, B. (2004). *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kronta.
12. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
13. Bubnys, R., Gudonis, V. (2009). Būsimų specialiųjų pedagogų asmeninės patirties reflektavimas ir integravimas praktinėse studijose aukštojoje mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (21), 83 – 90.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
15. Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., Randal, A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23, (1), 107 – 134.
16. Čepukienė, V., Pakrošnis, R. (2008). Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika. *Specialusis ugdymas*, 2 (19), 31 – 44.
17. Čepulienė, V. (2011). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčiai taikant į sprendimus sutelktą trumpalaikį konsultavimą. Daktaro disertacija*.

18. Čiuladienė G. (2013). *Paauglių konfliktai ir jų sprendimas ugdymo realybėje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
19. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. (2012). Vilnius.
20. Drazdauskienė, R., Kilikevičienė, V., Lesinskienė, S. (2009). Blogo elgesio sindromas: netinkamas psichinis ir fizinis elgesys su vaiku. *Pediatrija*, (3), 47-60.
21. Dervinytė – Bongarzoni, A. (2008). *Pagalbos galimybės aktyvumo ir dėmesio sutrikimų turintiems vaikams*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
22. Dikčienė, V. (2009). *Linkusių nusikalsti vaikų konsultavimas: praktiniai patarimai*. Vilnius: „Baltijos kopija“.
23. Dirgėlienė, I. (2008). Teorijos ir praktikos ryšio plėtotė socialinio darbuotojo profesinėje veikloje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 20, 90 – 101.
24. Eisenberg, N., Fabes, R. A. (1998). *Prosocial development: Hand book of child psychology*, 3. New York: JohnWiley.
25. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma Littera.
26. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: ŠU leidykla.
27. Gauthier, L. (2001). *Trečiojo tūkstantmečio vaikai*. Vilnius.
28. Gudonis, V., Butkutė, I., Samašonok, K. (2008). Globos namų auklėtinių ir paauglių, gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2 (19), 8 – 21.
29. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
30. Kalpokienė, V., Dikčienė, V., Gvaldaitė, L. ir kt. (2013). *Kognityvinės – elgesio terapijos principų taikymas ir ugdymas vaikų socializacijos centruose: Metodinė priemonė*. Vilnius: Psichikos sveikatos perspektyvos.
31. Karalienė, R. (2013). Vaikų ir paauglių agresyvus elgesys: norma ir patologija. <http://www.ku.lt>(žiūrėta 2014 -11 -14).
32. Klanienė, I., Šmitienė, G. (2013). Mokinių prosocialaus elgesio skatinimas socialiai aktyvia veikla. *Tiltai*, 3,141 – 152.
33. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai. Studijų knyga. Klaipėda.
34. Kviesskienė G. (2002). Socialinio pedagogo kompetencija. *Socialinis ugdymas*. T. 5.
35. Kviesskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU I-kl.
36. Kviesskienė, G., Indrašienė, V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose*. Vilnius: „Lodvila“.

37. Lakon, C. M., Hipp, J. R., Timberlake, S. D. (2010). The Social Context of Adolescent Smoking: A Systems Perspective. *Am J Public Health*, 100, 1218 – 1228.
38. Legkauskas, V. (2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga.
39. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
40. Leliūgienė, I., Baršauskienė, V., Mertinkaitytė, E. (2008). Socialinio pedagogo vadybinė veikla. *Socialinis darbas*, 7 (3), 129 – 139.
41. Leliūgienė, I., Terechovienė, R. (2011). Socialinio pedagogo kompetencijų raiška mokykloje. *Socialinis darbas*, 10 (2), 193 – 204.
42. Lepeškienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinės leidyklos centras.
43. Lesinskienė, S. (2005). *Vaikų elgesio ir psichikos sutrikimai. Vaikų ligos*. Vilnius: VU leidykla.
44. Lesinskienė, S., Karalienė, V. (2009). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
45. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011 m. liepos 21 d., Nr. V -1393).
46. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pritarimo rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams“ (2012 m. rugpjūčio 28 d., Nr. V - 1268).
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo (2009 m. gruodžio 30 d. Nr. ISAK - 2819).
48. Lietuvos Respublikos socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai ir pareiginė instrukcija (2002 03 06, Nr. 24 – 896).
49. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006, Nr. V – 589).
50. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007, Nr. X -1238).
51. Majauskienė, L. (2008). *Mokyklos socialinio pedagogo veiklos bendros struktūros paieška skirtinguose kontekstuose. Daktaro disertacija*. Kaunas: Technologija.
52. Malinauskienė, O., Bukšnytė – Marmienė, L. (2014). Vyresniųjų paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo ir šeimos aplinkos kintamųjų sąsajos. *Socialinis darbas*, 13 (1), 76 – 86.
53. Martišauskienė E. (2008). *Pedagogo kompetencijų samprata ir modeliai*. Vilnius.
54. Maslow, A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.
55. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.

56. Mikulskienė, B., Mažrimienė, D. (2012). Savireguliacijos poveikis jaunųjų mokslininkų ugdymo kokybei. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (4), 1397 – 1416.
57. Misiukevičienė, O., Putauskienė, A. (2009). *Socialinio pedagogo darbo vadovas*. Vilnius: Baltos lankos.
58. Miškinienė, K. (2014). *Lietuva be vaikų globos namų. Kada pasieksime?* www.alfa.lt. (žiūrėta 2014 -10 -30).
59. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
60. Motiečienė, R., Naujanienė, R. (2011). Socialinių paslaugų sistemos dalyvių, socialinių darbuotojų ir klientų patirties kritinė refleksija. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 7, 9 – 29.
61. Navaitis, G. (2010). *Socialinio darbo su šeima metodai*. K.: Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
62. Navaitis, G. (2007). *Psichologinė parama paaugliams ir jų tėvams*. Vilnius: Kronta.
63. Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
64. Pileckaitė-Makarovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
65. Pivorienė, J., Jurkonytė, R. (2008). Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokyklose. *Socialinis darbas*, 7 (2), 76 – 82.
66. Radzevičienė, L. (2006). *Globos institucijose augančių kūdikių emocijų raida*. Šiauliai: ŠU I–kla.
67. Samašonok, K., Gudonis, V. (2007). Globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose. *Specialusis ugdymas*, 1 (16), 54 – 67.
68. Samašonok, K., Žukauskienė, R. (2004). Globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, mokyklinės adaptacijos ir kompetencijos ypatumai. *Socialinis darbas*, 3 (2), 119 – 129.
69. Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija (2001). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
70. Šereivienė, A., Žydzūnaitė, V. (2005). *Socialinio darbuotojo kompetencijos komponentai socioedukacinio darbo kontekste*. Klaipėda: Druka.
71. Šukys, S., Jankauskienė, A. (2008) Mokinių sportinio ir fizinio aktyvumo laisvalaikio sąsajos su psichosocialiniais, elgesio ir mokyklos veiksniais. *Socialiniai mokslai*, 1 (68), 92 – 99.
72. Švedaitė, B. (2005). Sėkmingos socialinės pedagoginės veiklos veiksniai: empirinės išvados. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 14, 133 – 144.
73. Urbonienė, A. (2004). *Studijuojančių socioedukacinio darbo specialybes profesinio pasirinkimo motyvacija ir jos vystymosi edukacinės prielaidos. Daktaro disertacija*. Kaunas: Technologija.

74. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egaldai.
75. Wallace, S. (2003). The greiving child in care. <http://www.mnadopt.org> (žiūrėta 2014-11-05).
76. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku*. Vilnius: Baltos lankos.
77. Žukauskienė R., Leiputė O. (2002). Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai. *Socialinis darbas*, 2(2).

Lina Slimpytė

**THE CONTENT OF THE ACTIVITIES OF FOSTER HOME SOCIAL EDUCATORS IN
THE FORMATION OF TEENAGER' *PRO-SOCIAL BEHAVIOUR***

The Master's Degree Thesis

Summary

The final paper presents a *theoretical* analysis of the activities of social educators in foster care homes in terms of modeling the prosocial behavior of adolescents. *An interview* was employed when carrying out a research with the goal to analyze the activities of social educators in foster care homes in terms of modeling the prosocial behavior of adolescents.

Eight social educators working in foster care homes in different cities participated in the research.

The empirical part dwells on the analysis of the attitudes of specialists towards the modeling of prosocial behavior of adolescents placed in foster care. The following are the main *conclusions* of the empirical research:

1. In modeling the prosocial behavior of adolescents, it is most important to gain their trust, to understand them, show compassion and to accept them the way they are. Communication and relationship maintenance comprise the prerequisite manifesting good relation between the social educator and adolescent. Social educators must have determination, patience, love for children and the ability to be flexible and resolute in making decisions:

- The specialists practicing the modeling of prosocial behavior give priority to various occupational activities, purposeful free-time activities and sports. The endeavor of social educators is conditioned by the characteristics of adolescents, their needs and approach towards participation in activities;

- Inappropriate adolescent behavior is changed to positive by gradually transforming disciplinary punishments into encouragement of good behavior, its enhancement and support. The most effective form of encouragement is verbal praise. Encouragement triggers feedback as encouraged conduct is repeated or apparent endeavor is made to repeat such actions;

- social educators punish adolescents for violations of foster care home rules, e.g. verbal reprimands, repeated analysis of rules, limitation of free-time activities. Even though adolescents admit that disciplinary punishments are purposeful, they usually demonstrate some sort of negative reaction towards them. Natural human communication based on understanding when the adolescent

views a social educator as a friend or family member instead of a worker is much more effective. The respondents were unable to confirm whether disciplinary punishments helped to model prosocial behavior.

Keywords: adolescence, prosocial behavior, prosocial behavior modeling, social and educational work, social work.

PRIEDAI

Interviu klausimynas

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?
2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?
3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?
4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?
5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?
6. Kaip (kokiais būdais) vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?
7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?
8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?
9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?
10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?
11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?
12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?
13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?
14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?
15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?
16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Respondentė A

Socialinio pedagogo darbo patirtis - daugiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinė pedagogika, specializacija – socialinis pedagogas vaikų globos institucijoje (Klaipėdos kolegija)

Amžius – 41 metai

Protokolas Nr. 1

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Bendrauti su paaugliais sekasi gerai. Moku ir sugebu suprasti jų poreikius, problemas. Norint sukurti ir palaikyti gerus santykius, turi į kylančias problemas pažiūrėti iš vaikų pozicijos. Vaikai turi jausti, kad darbuotojas yra viršesnis, tačiau tai neturi trukdyti tarpusavio bendravimui ir vaikai turi jausti pasitikėjimą darbuotoju, nes darbuotojas turi būti tas žmogus, įkurį vaikas kreipiasi pirmiausiai.

2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Pagalbos rūšis visada priklauso nuo iškilusios problemos. Tačiau dažniausiai pagalba prasideda nuo pokalbio su vaiku, bandant išsiaiškinti situaciją, tada yra nusprendžiama kokios pagalbos vaikui prireiks toliau. Kai jau problema išryškėja, tenka ieškoti išeičių – jeigu vaikui problemos yra mokykloje, tada kalbuosi su mokytojais, klasės auklėtoja, jeigu problemos kyla vaikų tarpe, tada tenka kalbėtis su visais, ieškoti kaltininkų.

3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Modeliuoti (geras žodis, kažkaip anksčiau jo nevartojom) sekasi gerai. Pirmiausiai apie prosocialų elgesį su vaiku kalbuosi individualiai, kad vaikas nesusigėstų ir suprastų, kad tai yra gerai. Vaikui paaiškinu paties žodžio reikšmę. Priklausomai nuo vaiko, jo prosocialus elgesys yra modeliuojamas ir grupėje, dalyvaujant ir kitiems vaikams.

4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Sąlygos yra labai geros, nes turime užimtumo specialistę, kuri, atsižvelgdama į vaikų poreikius, organizuoja renginius, užsiėmimus. Vaikai turi visas galimybes sportuoti, šokti, žaisti įvairius

žaidimus. Galvoju, kad kartais vaikai normaliose šeimose neturi tokių sąlygų kaip čia. Tik reikia norėti užsiimti, netingėti. Paaugliai gali lankyti sporto mokyklą, dailės mokyklą, įvairius būrelius.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Pastebėjau tendenciją, kad vaikai aktyvia veikla užsiiminėja tada, kai darbuotojas parodo pavyzdį. Po to, supratę tų veiklų naudą, jų patys noriai imasi ir į jas įsitraukia. Auklėtojų, darbuotojų gebėjimai, turimi hobiai paauglių yra vertinami. Pavyzdžiui, kūno kultūros mokytojas mėgsta žiemos sporto šakas, todėl žiemą nekyla jokių sunkumų dėl užimtumo, nes visi nori slidinėti, eiti į čiuožyklą, berniukai išmoko žaisti ledo ritulį. Tik reikia, kad žiema būtų tikra, nepritrūktų sniego ir šaltuko.

6. Kaip (kokiais būdais) vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Vaikams labai patinka užsiėmimai ar renginiai prevencine tema. Jie noriai dalyvauja surengtuose renginiuose, piešia piešinius, rašo savo mintis. Kiekvienais metais kovo mėnesį primenu, kad vyks savaitė be patyčių. Tada išsikarpome kiekviename kambaryje po didelę „gėrio“ gėlę, su dideliais žiedlapiais, kad ant jų būtų galima rašyti. Vaikai rašo tai, ko nenorėtų, kad su jais būtų elgiamasi. Prevencine veikla galima laikyti ir individualų bendravimą su paaugliu. Taip pat globos namuose lankosi darbuotojai iš policijos, kalbasi su vaikais įvairiomis temomis.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Aš galvoju, kad pirmiausiai turiu būti tolerantiška visų vaikų atžvilgiu. Privalau visus mokinius išklaudyti, girdėti, ką jie nori pasakyti. Stengiuosi suprasti jų „skaudulius“. Manau, kad kartais reikia gebėti ir atleisti, nes vien tik bausmėmis kartais nieko neįmanoma padaryti. Dažnai ir labai bjauriai besielgiantis paauglys suglumsta, kai jam atleidi ir nebaudi, nes tie vaikai labai mažai patyrę gerumo, visad pasiruošę priimti bausmes, o ne gerą žodį. Šiame darbe taip pat reikia labai didelės kantrybės ir atkaklumo.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Realizuoti kompetencijas sekasi ganėtinai gerai, tačiau tam neretai prireikia daug laiko, kol paauglys tai pradeda priimti. Tačiau didelis kantrybės ir atkaklumo dėka viskas yra realizuojama. Niekas greitai pas mus nepasidaro, nors ir turi geriausių sumanymų. Kartais metus reikia laukti, kol pamatai tokį mažutį savo darbo rezultata, pavyzdžiui, paauglys nebenaktinėja po miestą ir beveik laiku pareina į globos namus.

9. kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Konsultaciniam darbui (patariu, paaiškinu kaip).Juk paaugliai, kad dideli ūgiu, bet dūšioj dar tokie neapsiplunksnavę, nieko neišmano apie gyvenimą, reikia dar daug apie ką pasakoti, mokyti. Bendravimo ir bendradarbiavimo su įstaigom – čia irgi sakyčiau gyvenimo mokymas. Juk reikės jiems patiems kažkada savimi pasirūpinti, todėl turi žinoti, kur galės kreiptis, kokias paslaugas iš kur galės gauti ir pan. Šviečiamoji funkcija taip pat svarbi - aiškinu ir padedu visais klausimais, kurie tik vaikus domina. Koordinuoti jų veiklas taip pat reikia, nes vieni patys jie dar nepajėgūs susitvarkyti.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?

Bendradarbiauju su visa globos namų bendruomene, su visais darbuotojais. Jeigu reikia ir būtina, tai su mokykla, mokytojais, klasės auklėtojomis..

11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Tiktai teigiamas, nes žmogaus tobulėjimui nėra ribų. Teorija, praktiniai metodai nuolat keičiasi ir tobulėja, todėl nuolat koja kojon turime eiti į naujoves.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Realizuoti pavyksta gerai, tačiau tam reikia įdėti daug darbo, pastangų, kantrybės. Reikia nuolat motyvuoti vaikus. To jiems labiausiai trūksta, nes jie nesuvokia, kam visi dėl jų stengiasi, kam to reikia, kad jie būtų geresni. Ypač paaugliai sunkiai pasiduoda – dažnas galvoja, kad visą gyvenimą gyvens globos namuose ir niekuo nereikės rūpintis. Visų pirma realizuojant prosocialų vaiko elgesį reikia padirbėti su juo individualiai ir tik tada pereiti prie darbo grupėje.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Visų pirma į paauglio gerą elgesį sureaguojau jį pagirdama, paskatindama ir toliau taip elgtis. Jei vaikas mažesnis, būna, kad paskatinu saldumynais. Vyresni vaikai skatinami išvykom, ekskursijom, raštišku pagyrimu, pavyzdžiui, padėka už aktyvų dalyvavimą renginyje ir panašiai. Bet mano tokia nuomonė, kad paskatinimais nereikia piktnaudžiauti, nes prie jų pripranta vaikai ir paskui jau vos nereikalauja. Paskatinimas turi būti šventė.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Reaguoja įvairiai, dažniausiai teigiamai, nes tada jie jaučiasi ypatingai pastebėti ir įvertinti. Pastebiu, kad ir pats didžiausias neklaužada nurausta iš džiaugsmo, kai prie visų yra pagiriamas už tam tikrą poelgį, už tai, kad sėkmingai užbaigė pusmetį, kad pagerėjo raštingumas, kad perskaitė knygą ir t.t. Stengiasi, kad būtų dažniau paskatintas.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Drausminu tada, kai paauglys prasikalsta, nusizengia taisyklėms, su kuriom jis buvo supažindintas. Drausminimas prasideda žodžiu paaiškinant ką blogo vaikas padarė. Drausminamas vaikas turi žinoti, už ką jam taikoma nuobauda. Tada, atsižvelgiant į prasižengimą, yra taikoma nuobauda ir tai gali būti: sudrausminimas, draudimas sėdėti prie kompiuterio, kišenpinigių nuėmimas, papildomų pareigų priskyrimas (savaitę plauti indus, koridorius ir t.t.).

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Reaguoja dažniausiai iš pradžių neigiamai, pyksta dėl skiriamos drausminimo priemonės, tada nori pradėti maištauti, bet atslūgus emocijoms supranta, kad bausmė buvo paskirta ne be priežasties. Ir sekantį kartą prieš prasižengdami jie pagalvoja apie savo elgesio pasekmes.

Interviu data: 2014. 02. 12

Interviu trukmė: 58 min.

Respondentė B

Socialinio pedagogo darbo patirtis - daugiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinis darbas, socialinė pedagogika (Šiaulių kolegija; Šiaulių universitetas)

Amžius – 33 metai

Protokolas Nr. 2

1.Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Grupės paaugliai yra gana uždaro būdo, emocijas reiškia santūriai, tačiau būna ir protrūkių, ir supyksta, ir elgiasi netinkamai. Stengiuosi su jais kalbėtis ramiai, pajuokaujant, nepuolu moralizuoti esant ne nuotaikai. Pakalbame apie įvykius vėliau. Tarpasmeniniai santykiai su paaugliais yra neblogi.

2.Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Visų pirma kalbuosi apie iškylančias problemas, kartu aptariame sprendimo būdus, paaiškinu, kad dėl daugelio tėvų bėdų vaikai nėra kalti (nes dažnas taip galvoja) ir, kad atsakomybės už tėvus jiems nereikia prisiimti. Mano manymu, ramus ir paprastas pokalbis yra „pirmoji pagalba“, nes gal niekas iki šiol su jais žmoniškai ir nesikalbėjo.

3.Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Nuolat grupėje kalbu apie prosocialų elgesį, aiškinu, kas tai yra, tačiau rezultatų sulaukti labai sunku. Vaikai pritaria, kad elgesys turi būti geras, ir kad jie norėtų, jog jiems padėtų, pagelbėtų draugai, tačiau po pokalbių visi norai ir pažadai dingsta, jie stebuklingai greitai užmirštami. Netgi po pokalbių su manimi bei kitais suaugusiais neilgai trukus ima elgtis kaip ir anksčiau.

4.Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Globos namuose yra užimtumo specialistė, kuri organizuoja įvairius renginius globos namuose. Taip pat vaikai užsiima menine veikla: piešia, lipdo. Atvyksta muzikos būrelio vadovė ir norintys dainuoti, vaidinti taip pat turi kur realizuoti save. Kas nenori dalyvauti bendrai organizuojamose užsiėmimuose, gali piešti, klausytis muzikos, sportuoti individualiai.

5.Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Šiuolaikinį jaunimą labai sunku išjudinti, nes viską užgožia kompiuteriniai žaidimai ir telefonai: vienas iš skatinimo būdų kažkuo užsiimti, taipasakyti, kad negalės žaisti kompiuteriu, jei

nesudalyvaus numatytoje veikloje. Kitas „skatinimo“ būdas yra įspėti, kad nedalyvavimas aktyvioje veikloje įtakos kišenpinigius. Visada klausiu kokia veikla norėtų užsiimti, ir kas jiems įdomu – tada lengviau sudominti, tačiau dažniausiai paklausus ko vaikai pageidauja, jie patys nežino ką norėtų veikti. Čia, manau, visų šiuolaikinių vaikų problema.

6. Kaip vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Grupėje vyksta suplanuotos prevencinės veiklos. Stengiuosi, kad užsiėmimai truktų nuo 20 minučių iki pusvalandžio, nes ilgos paskaitos paaugliams atsibosta, jie ima replikuoti, triukšmauti. Bandau įtraukti į diskusijas, raginu užduoti klausimus bet kokiais temomis, atsakau į jiems iškilusius klausimus, pasitelkiu vizualinę informaciją. Būna, kad pasiūlau vaikams padaryti informacinį bukletėlį diskutuojama tema: jei lanksto juos, piešia, rašo teiginius, šūkius. Tada lengviau aptarti labai svarbius, tačiau neigiamus gyvenimo reiškinius – alkoholizmą, narkomaniją, priklausomybę nuo kompiuterinių ir kitų azartinių žaidimų, nusikalstamų veiklų kitų žmonių atžvilgiu ir kt.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Svarbu nebūti kategoriškam. Reikia būti lanksčiam, mokėti išklausti, „pamokslauti“ korektiškai ir per pavyzdžius, lyg atrodytų, jog kalbama apie kitą asmenį. Būtinai humoro jausmas, mokėjimas atsiprašyti. Juk ir aš pati kartais suklystu, pateikiu neteisingą informaciją, todėl nebijau prisipažinti, kad neteisingai pasakiau arba nežinau kaip atsakyti į jų klausimus. Paaugliai labai tai vertina.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Manau, kad sekasi gerai. Vyksta suplanuoti užsiėmimai, vaikai įtraukiami į veiklą, mokymosi rezultatai teigiami, vyksta bendradarbiavimas su mokyklų pedagogais, lankomi tėvai ir globėjai. Vadinas, neblogai išmanau savo darbą, turiu patirties, gebu teorines žinias taikyti realiame gyvenime, veiklą planuoju.

9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Didžiausią dėmesį skiriu bendravimui su vaikais, pamokų ruošai ir laisvalaikiui. Tai, sakyčiau, kad sėkmingai vystau šviečiamąją ir socialinio ugdymo funkcijas.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?

Bendrauju ir tariusi pirmiausiai su savo kolegomis, administracija, kaip geriau modeliuoti paauglių prosocialų elgesį. Tik kolegos gali geriausiai patarti.

11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Tik teigiamas. Žmogus privalo visą gyvenimą tobulėti, todėl ir aš stengiuosi taip daryti. Labai daug informacijos randu specialiuose mokslo leidiniuose, domiuosi internetinėmis naujienomis, straipsniais duomenų bazėse, niekada neatsisakau dalyvauti seminaruose, išklausti specialistų skaitomų paskaitų.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Modeliuoti prosocialų paauglių elgesį sudėtinga, nes paaugliai ateina iš probleminių šeimų, su problemineis charakteriais ir elgesio sutrikimais. Tai ilgas ir sunkus darbas. Dedu labai daug pastangų, visas savo žinias, kad tik paauglys taptų geresnis, kad jo „dūšia“ atitirtų, kad nebūtų taip priešiška nusiteikęs prieš visus, prieš visą pasaulį. Juk reikės išeiti į gyvenimą.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Už gerą mokymąsi yra skatinami kišenpinigiais, už gerą elgesį skatinu pramogomis, pvz., gali dalyvauti diskotekoje, už dalyvavimą mugėse (pardavus savo gamintus darbelius) - pinigine premija, skanumynais. Nors gal materialinis skatinimas nėra pati geriausia forma, tačiau tai pasiteisina. Žinoma, žodinis pagyrimas turėtų dažniau dominuoti, nes paaugliai ištroškę gerų žodžių, jiems patinka kai pagiri, pasakai, kad yra „šaunuolis“.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Paskatinimai patinka. Mažesni vaikai mieliau dalyvauja renginiuose, nes žino, kad gali būti paskatinti. Su paaugliais sudėtingiau, nes saldiniu jų nenupirksi. Tačiau jeigu matai jų pastangas, kad ir nedidelius pasiekimus ir už tai padėkoji, palaikai, padrąsini, tada jau gali tikėtis, kad paauglys pagaliau susivokė, kad jo elgesys palengva keičiasi. Vadinasi, judam į priekį.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Gaila, bet drausminti irgi reikia, kai nebeįveda normalus bendravimas, nebegalima rasti bendros kalbos. Drausminimo priemonės dažniausiai tokios - kišenpinigių neskyrimas, sėdėjimo laiko prie kompiuterio ribojimas, neleidimas į lauką ir susitikti su draugais. Žinoma, galima ir kažkokius buitines darbus atlikti skirti, bet aš galvoju, kad paskui gyvenime jie į tuos darbus ir pažiūrėti nenorės, laikys juos kažkokia bausme.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Stengiasi susivaldyti, o jei nesusivaldo, tai žino kokios priemonės bus pritaikytos. Būna įvairiai – po drausminimų vieni stengiasi daugiau netinkamai nesielgti, o būna ir visai priešingai, kai dar

blogiau elgiasi ir tuo elgesiu tarsi keršija už nuobaudas. Tada tenka gerai pagalvoti, ką daryti, kad ir be drausminimų paauglys keistųsi į gerąją pusę.

Interviu data: 2015. 02. 17

Interviu data: Interviu trukmė: 55 min.

Respondentė C

Socialinio pedagogo darbo patirtis - daugiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinė pedagogika ir psichologija (Šiaulių universitetas)

Amžius – 36 metai

Protokolas Nr. 3

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Su paaugliais bendrauti sekasi visiškai neblogai. Visą laiką stengiuosi palaikyti draugiškus santykius, ugdyti tinkamus socialinius įgūdžius, nes jų paaugliams labai trūksta, jie nemoka bendrauti vieni su kitais, ir su suaugusiais.

2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Paaugliams, kurie išgyvena elgesio sunkumus, aš stengiuos koreguoti netinkamą elgesį, patariu, kad nereikia prieš vyresnius už save atsikalbinėti, kad ir kaip jiems tai nepatinka. Visada kantriai ir atidžiai iš klausau jų nuoskaudas. Aiškinu, kad netinkamas elgesys visada turi grįžtamąjį ryšį, todėl jie dėl savo elgesio ateity gali turėti skaudžių pasekmių.

3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Jau kaip paminėjau, paaugliams stengiuos suteikti kuo daugiau socialinių įgūdžių, kad mokėtų būti tarp kitų žmonių ir tinkamai elgtis kolektyve, stengiuos keisti jų nuostatas į gyvenimą, kad ateityje galėtų valdyti savo elgesį įvairiose situacijose. Visada, kiekviename žingsnyje pabrėžiu, kad blogai besielgdamas nieko gero nepasieksi, kad reikia mokėti valdytis, susiimti, gerai pagalvoti.

4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Globotiniai savo laisvalaikiui turi puikias sąlygas: jie gali žaisti, sportuoti, vaidinti, gaminti – daryti įvairius rankdarbius, rengti įvairius renginius. Jų laisvalaikis tikrai gali būti pilnavertis ir įdomus, jeigu jie patys to nori ir įsitraukia. Būna, kad ignoruoja, sako, kad nepatinka, nenori. Per prievartą juk negalima kažko gero pasiekti.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Dauguma globotinių vaikų globos namuose noriai patys užsiima įvairia veikla – tai maisto ruošimas, tvarkymasis, knygų skaitymas, televizoriaus žiūrėjimas, muzikos klausymasis. Tačiau yra

globotinių, kuriems reikia ir paskatinamąjį žodį pasakyti, paraginti, jei matai, kad sekasi, kad patinka užsiimti (pvz: šaunuolis, puikiai susitvarkei, tau labai pasisekė).

6.Kaip vykdoma prevencinė veikla paauglių tarpe?

Paauglių tarpe prevencinės veiklos vykdymas vyksta vidutiniškai. Negaliu pasakyti, kad vyksta labai puikiai, nors ir suplanuojamos tam skirtos veiklos, tačiau jos ne visada pasiekia paauglių protus ir širdis. Jie labai nenori būti mokomi. Todėl aš stengiuosi dažniau priimti elgesio taisykles, stengiuos jų elgesį pagrįsti gerais pavyzdžiais, aiškiai pasakau, kaip paauglys turėtų pasielgti, nešneku aplinkui.

7.Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais, socialinis pedagogas privalo būti ryžtingas ir tvirtas, ir pirmiausiai nustatyti vaikų elgesio ribas, kurios yra priimtinos kolektyve, kaip, kur ir kada galima elgtis. Kai esi griežtas, bet teisingas, nekeiti savo požiūrio, nusistatymo, tada paaugliai jaučia pagarbą.

8.Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Savo, kaip socialinio pedagogo,veiklą vertinu teigiamai. Manau, kad turiu pakankamai profesinių kompetencijų, reikalingų šiam darbui, gerai išmanau paauglių psichologiją.

9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Pagrindinis socialinio pedagogo dėmesys – formuoti globotinių tinkamą elgesį, gerinti jų prisitaikymą bendruomenėje, užkirsti kelią konfliktams bei smurtui. Visa tai įmanoma pasiekti, jeigu socialinis pedagogas su paaugliais dirba nuosekliai, vengia blaškymosi, yra užsibrėžęs tikslą padaryti viską, kad paaugliai keistųsi į gerąją pusę.

10.Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliudami paauglių prosocialų elgesį?

Paauglių prosocialų elgesį aptariu su kolegomis, su pavaduotoja socialiniam darbui. Siekiu žinias gilinti skaitydama psichologinę literatūrą. Labai vertinga yra praktinė patirtis, kai organizuojame išvykas į panašias institucijas. Visada atrandu kažką naujo.

11.Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Aš pasisakau „už“ nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą. Man įvairūs kursai, paskaitos suteikia vis kitokių, naujų žinių, metodų. Dažnai po seminaro pamąstau, kur savo darbe elgiuosi netinkamai, ką galėčiau daryti kitaip.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Mano manymu, modeliuojant prosocialų paauglio elgesį, pastangas pavyksta realizuoti, tačiau ne visada vienodai. Tai labai priklauso nuo globalinio amžiaus, charakterio, jo elgesio, jo poreikių ir pan.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Pagrindinis paskatinimas yra nuoširdus, pagiriamasis žodis. Galvoju, kad to paaugliams pakanka, nes jie jau ne maži vaikai, jie vengia švelnumo, malonybinių žodžių, dovanėlių. Todėl dažnai paprastas „ačiū tau“, „tu tikras vyras“, rankos paspaudimas, paplojimas per petį yra pats geriausias paskatinimas.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartuoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Paauglių elgesys dažnai nenusakomas, visada pasitaiko įvairių situacijų. Galiu pasakyti, kad geru žodžiu paskatintas paauglys dažnai ir kitą kartą stengiasi elgtis geriau, jam jau lyg ir gėda už savo ankstesnius poelgius. Yra ir taip, kad ir paskatinimas nepadeda – elgesys nesikeičia.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Blogai besielgiančiam globaliniui nuolat primenu vaikų globos namu taisykles, konkrečiai apibrėžiu, kokia bausmė bus taikoma už netinkamą elgesį. Drausminimą suprantu kaip kraštutinę priemonę ir ji nelabai veikia paauglius, nes kažko neleisti daryti, kažko neduoti atrodo šiek tiek juokingai ir nerimtai, lyg darželinukams. Tačiau kitaip bausti negalime, ir šiaip bet kokia nuobauda nėra išeitis.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Yra nepatenkinti, kai drausminami. Paauglių elgesys būna įvairus: vieni stengiasi nekartoti savo klaidų, o kiti labai greitai pamiršta ir vėl daro tą patį. Pasakyti, kad drausminimo priemonės labai prisideda prie elgesio pokyčių – tikrai negaliu. Veiksmingesnis yra žmogiškas, natūralus, supratimu pagrįstas bendravimas su paaugliu, kai jis į mane žiūri kaip į draugą, šeimos narį, o ne kaip į darbuotoją.

Interviu data: 2015.02.27

Interviu trukmė: apie 50 min.

Respondentė D

Socialinio pedagogo darbo patirtis - daugiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinė pedagogika, pedagogo kvalifikacija (Kauno kolegija)

Amžius – 53 metai

Protokolas Nr. 4

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Bendrauti su paaugliais sekasi normaliai: kuriant ir palaikant tarpusavio santykius turi reikšmės ilgametė patirtis ir patirtis, auginant ir auklėjant savo vaikus.

2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Kiek jau esu pastebėjusi, elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams visų pirma reikia, kad jie būtų išklaustyti. Nors kartais ne vienam būna sunku prakalbėti, pasakoti apie save, savo šeimą, tačiau jiems labai reikia ir norisi su kažkuo pasidalinti savo išgyvenimais. Tenka suteikiant socialinę pedagoginę pagalbą atstovauti, bendraujant su administracijos atstovais, su medicinos slaugytoja.

3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Modeliuoti prosocialų paauglių elgesį sekasi ne vienodai, nes yra tikrai „sunkių“ paauglių, su kuriais dirbti reikia begalinės kantrybės ir pasiryžimo. Atrodo stengiesi, taikai visus įmanomus būdus, o gaunasi – šnipštas.

4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Globos namuose paaugliai turi geras sąlygas, čia jie galitenkinti saviraiškos interesus, nes dirba užimtumo specialistė, kuri su vaikais ruošia įvairioms progoms programėles, puošia su auklėtiniais įvairiais darbais patalpas, organizuoja sportines varžybas, kuriose dalyvauja ir bendruomenės nariai.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Paauglius skatinu užsiimti aktyvia veikla įvairiai, dažniausiai vaikinams primenu, kad jie turi būti fiziškai stiprūs, todėl kūno kultūros pamokos yra būtinos, kad ir papildomai ne pro šalį pasitreniruoti. Mergaites paagituojau pasidomėti aerobika, plaukimu, linijiniais šokiais, taip pat

maisto ruošimu – juk ateityje reikės būti ne tik gražia moterimi, bet ir gera šeimininke, mokėti tvarkytis namuose.

6. Kaip vykdoma prevencinė veikla paauglių tarpe?

Prevencinė veikla paauglių tarpe sekasi vykdyti patenkinamai: kai kurie yra hiperaktyvūs, priešiška nusiteikę prieš bet kokias prevencines priemones, jiems neįdomu klausytis paskaitų ar žiūrėti mokomuosius filmus. Būna sunku.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais yra svarbios šios socialinio pedagogo asmenybės savybės: tolerancija, kantrybė, nuoseklumas. Dar ir pasišventimą, atsidavimą profesijai pridėčiau. Ir meilę vaikams, nes jei nemylėsi vaikų, kokie jie bebūtų, bus neįmanoma dirbti šioje institucijoje.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Realizuojant socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas sekasi patenkinamai. Nesvarbu, kiek metų dirbi, negali visko padaryti blizgančiai ir vertinti save „labai gerai“. Manau, kad turiu ir žinių, ir įgūdžių, ir vis tiek kiekvieną dieną dažnai sukirba mintis „ar pavyks“.

9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Šioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms skiriu daugiausiai dėmesio: nuolatinio mokymosi motyvacijai, tarpusavio santykių tiek su ugdytiniais, tiek ir su kolegomis darnumui.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliudami paauglių prosocialų elgesį?

Modeliuojant paauglių prosocialų elgesį, bendrauju su kolegomis, pavaduotoja socialiniam ugdymui.

11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Požiūris į nuolatinę asmeninį profesinį tobulėjimą yra teigiamas, nes žinių atnaujinimas, atšviežinimas yra ne tik labai geras, bet ir būtinas dalykas.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį pavyksta įvairiai: kartais geriau kartais blogiau. Ir dažnai ne nuo manęs priklauso – būna, kad labai atsakingai pasiruošiu ir suplanuoju veiklą, o pakanka vieno paauglio išsišokimo, netinkamo elgesio ir viskas nueina per nieką. Turi būti viskam pasiruošęs.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Gerai besielgiantiems paaugliams skiriu šiuos paskatinimus: žodinį pagyrimą, o kai kartais puikiai pavyksta sudalyvauti renginyje, varžybose, tai suorganizuoju pasisėdėjimą, pabuvimą kartu prie arbatos puodelio.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Į mano taikomus paskatinimus reaguoja normaliai: kitą kartą būna lengviau prisiprašyti ruošiant maistą, organizuojant renginį, puošiant patalpas ar šiaip atliekant kasdienes veiklas. Nors ir ne visada, tačiau dažnai paskatintas elgesys pasikartoja.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Drausminu netinkamai besielgiančius paauglius neleisdama dalyvauti renginiuose, varžybose, taip pat tada, kai jie keikiasi, priekabiauja, reketuoja. Tokių dalykų negali praleisti pro akis, nepastebėti, nes vėliau nieko nebegalėsi padaryti, kai jau taps įpročiu.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Paaugliai į drausminimo priemones reaguoja įvairiai: kartais daro išvadas, kartais kitą dieną vėl elgiasi netinkamai. Čia tikriausiai labai sunku įvertinti pasikeitimus, nes kiekviena diena yra skirtinga, ir tas pats paauglys vieną dieną gali elgtis vienaip, kitą dieną kitaip.

Interviu data: 2015.03.06

Interviu trukmė: 42 min.

Respondentė E

Socialinio pedagogo darbo patirtis - mažiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinis darbas, socialinė pedagogika (Telšių Žemaitijos kolegija; Šiaulių universitetas)

Amžius – 26 metai

Protokolas Nr. 5

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Aš manau, kad man bendrauti sekasi gerai. Nors būna visokių nesusišnekėjimų, bet manau tai normalu dirbant su paaugliais. Visada stengiuosi palaikyti pozityvius santykius, padedu spręsti jiems iškylančias problemas, patarti kaip elgtis įvairiose situacijose, bandau suprasti jų poreikius, atsižvelgti į jų interesus bei į vaiko patirtą psichinę traumą (nes visi vaikai, kurie patenka į globos namus, yra išgyvenę nemažai sukrėtimų).

2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Visų pirma teikiu individualią pagalbą, naudoju individualius pokalbius. Paskui bendradarbiauju su to vaiko, paauglio mokytojais, su globos namų administracija. Stengiuosi teikti visokeriopą pagalbą, kokią tik reikia suteikti paaugliui ir visai negalvoju, kad jis turi elgesio problemų, yra nesušnekamas, chuliganas.

3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Visus be išimties mokau bendrauti su bendraamžiais, mokau savarankiškumo, paprasčiausių kasdieninių įgūdžių. Nemažai paauglių neturi asmens higienos, savitvarkos įgūdžių. Tinkamo elgesio taip pat trūksta, nes mėgsta išsišokti, garsiai kalbėti, keiktis – taip paaugliai galvoja, kad yra „kieti“, rodo savo vyriškumą. Mokau ir individualiai, ir grupėse.

4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Sąlygas patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus turi labai geras. Vaikai turi dviračius, riedučius, teniso stalus, krepšinio aikštelę, vietą kvadratui žaisti, turi galimybes dalyvauti popamokinėje veikloje. Tik noro dalyvauti ir bereikia.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Dažniausiai aktyviose veiklose dalyvauja ir patys globos namų darbuotojai, taip daugiau pritraukiama ir vaikų į aktyvią veiklą. Pavyzdžiui, organizuojamos sportinės varžybos, sudaromos komandos iš darbuotojų ir iš vaikų, arba mišrios. Dainų konkursus rengiame, čia irgi visi dalyvauja – ir darbuotojai, ir vaikai. Net kulinarines varžybas darome – kas iškeps skanesnį omletą ir pan. Vaikams įdomiau ir linksmiau. Be to, labai juos veikia pagyrimai, mažos dovanėlės.

6. Kaip vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Sekasi neblogai. Stengiuosi paauglius įtraukti į grupinius užsiėmimus. Vaikai daro plakatus, paišo piešinius saugios aplinkos, patyčių prevencijos, įvairių priklausomybių temomis. Veiksmingiausia ta veikla būna tada, kai į svečius ateina medicinos, policijos, vaikų teisių darbuotojai, nes jų pasakojimai labiau įstringa, negu mūsų, juk mes ir taip kiekvieną dieną šnekam ir šnekam. Reikia įvairovės.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Apskritai socialinis pedagogas turi būti labai pasišventęs žmogus, nes žino kur ir su kuo eina dirbti. Labai svarbi pagarba ir tolerancija, nes tikrai neturime teisės menkinti ir niekinti kitų, ypač vaikų, kurie ne patys pasirinko savo šeimą, ne to buvo mokomi, nematė normalaus gyvenimo. Kaip ir sakiau, negalim smerkti ir teisti, nes mūsų pareiga padėti, kad vaikas, ypač paauglys, pamatytų, kad gyvenimas gali būti kitoks, kad galima jį keisti ir pasiekti to, ko labai nori. Reikalinga empatija, pasitikėjimas šalia esančiais.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Realizuoti sekasi neblogai, nes pasakyti, kad labai gerai – negaliu. Tam reikia labai daug laiko, kantrybės, nes kiekviena situacija yra kitokia. Kartais geri norai prasilenkia su rezultatais

9. kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Pirmiausiai didelį dėmesį skiriu konsultavimo funkcijai, nes nuo jos prasideda visa kita mano veikla globos namuose. Paauglius reikia su daug kuo supažindinti, nes jie neturi socialinio gyvenimo pagrindų. Toliau seka šviečiamoji, socialinio ugdymo, prevencinė, koordinacinė funkcijos.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?

Visų pirma bendrauju su savo institucija, kurioje dirbu, su visais jos darbuotojais, su administracija. Būtinai reikia bendradarbiauti su mokykla, kurioje mokosi mūsų auklėtiniai, nes be šių kontaktų nežinotume kaip vaikai elgiasi mokykloje, kokių jie turi draugų. Pasitaiko atvejų, kai kreipiuosi į psichologą, nes reikia konsultacijos kaip padėti sunkiai su savimi susitvarkančiu

paaugliu, kai jo elgesys tampa nebeuspėjamas. Iš kitų įstaigų galiu paminėti vaikų teisių darbuotojus.

11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Tai labai svarbu, norint užtikrinti kokybišką, produktyvų darbą su vaikais. Stengiuosi dalyvauti seminaruose, konferencijose, seku spaudą, naršau internete.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Labai sunku įvertinti savo darbą ir pasakyti ar pavyksta įveikti paauglių elgesio problemas. Tam reikia laiko, daug darbo įdėti. Tai ilgas kelias, ilgas procesas. Stengiuosi dirbti individualiai, skatinti paauglius, nuolat pagirti, kad tos pastangos nors kiek būtų apčiuopiamos.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Dažniausiai naudoju žodinius pagyrimus. Stengiuosi kuo dažniau pasakyti gerą žodį, tiesiog nusišypsoti. Paaugliai nemėgta švelnybių, jie pasišiaušę, tačiau ramus kalbos tonas, geras žodis juos nuteikia teigiamai. Mažesniems kartais pakanka ir kokio saldainiuko, lipduko, pieštuko, tačiau irgi su dovanėlėmis nereikia perlenkti lazdos, kad tai netaptų įpročiu. Jeigu vaikas elgiasi gerai vien dėl to, kad gaus dovaną, tada jau padaryta pedagogo klaida. Žodinė padėka pats paprasčiausias ir gana veiksmingas paskatinimas.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Galiu sakyti, kad reaguoja teigiamai: daugumai paauglių labai svarbu juos girti prie bendraamžių, kad visi matytų ir girdėtų. Taip dažniau kartoja paskatintą gerą elgesį.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Drausminu kai nusižengia taisyklėms. Tokiais atvejais neleidžiu prie kompiuterio, yra neįtraukiami į renginius, sportines varžybas, neleidžiama važiuoti į ekskursijas. Pasakau, kad dabar kurį laiką bus tik žiūrovas, žiūrės kaip kiti dalyvauja arba duodu konkrečių darbų - susitvarkyti kambarį, nuvalyti langus, išsiskalbti drabužius, nusivalyti batus ir pan.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Jie būna nepatenkinti, pikti. Dažnai atsikalbinėja, nekreipia dėmesio į pastabas, būna, kad ir labai negražiai kalba, keikiasi. Svarbu išlaukti, pačiam nekelti balso ir laikytis savo pozicijos. Tada vėliau suvokia, kad drausminimas buvo neišvengiamas.

Interviu data: 2015.03.10

Interviu trukmė: 37 min.

Respondentė F

Socialinio pedagogo darbo patirtis - mažiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinė pedagogika (Vilniaus universitetas)

Amžius – 27 metai

Protokolas Nr. 6

1.Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Bendrauju normaliai. Bendraujant stengiuosi įsivaizduoti, kad prieš mane yra lygiavertis, toks pat kaip aš asmuo. Bendraudama nenaudoju vaikams nesuprantamų terminų, išsireiškimų, kurių jie nesupranta, nėra girdėję.

2.Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Pagrindinė pagalba, kurią suteikiu iškart, kai tik imu bendrauti su paaugliu, tai problemos išsiaiškinimas. Paskui bandau išspręsti tą problemą. Svarbiausia su vaiku kalbėti, žinoma, stengtis suprasti jų bėdas, kartu įsijausti į problemą ir kartu bandyti ją išspręsti. Jiems to padaryti vieniems beveik neįmanoma.

3.Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Sakyčiau, kad sekasi gerai. Su vaikais daug bendrauju individualiai, stengiuosi prisitaikyti prie jų, suprasti, kaip jie jaučiasi savo artimoje aplinkoje. Pritaikau ir grupinio darbo užsiėmimus, nes galiu vaikus stebėti, kaip jie elgiasi grupėje. Tai labai geras momentas, nes stengiuosi užimtumo veiklų metu kuo daugiau sužinoti apie vaiką – taip ir modeliuojamas prosocialus elgesys.

4.Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Sąlygų ir galimybių turi tikrai daug. Mūsų vaikų globos namuose jie tikrai turi sąlygas sportuoti, gali lankyti įvairius būrelius, turi įvairiausių popamokinę veiklą, bendrauja ne tik su globos namų vaikais, bendrauja su aplinkinės (ir kitų) bendruomenės vaikais. Už globos namų sienų susitinka netik vaikais bet ir su suaugusiais, kurie padeda išreikšti visus savirealizacijos poreikius, tai ir sporto mokyklos treneriai, ir muzikos mokyklos pedagogai ir kt.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Dažniausiai skatinu grupinio darbo metodais, kad šalia būtų ir kiti bendraamžiai vaikai. Didelę įtaką aktyviam užimtumui daro vaikų globos namų komiteto nariai, kurie ištikrųjų dažniausiai pritraukia vaikus į bendrą veiklą, nes jų sumanymai dažniausiai atitinka jų poreikius. To komiteto nariai yra vaikai, tie patys bendraamžiai, su kuriais jiems lengviausia užsiimti bendra veikla. Juk pasitaiko, kad vaikams ne visada patinka tai, ką siūlo mokytojai, auklėtojai, todėl mieliau užsiima tuo, ką siūlo kiti vaikai.

6. Kaip vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Taip pat sekasi gerai. Paauglius ištikrųjų domina narkotikų ir alkoholio poveikis sveikatai, taip pat jiems labai aktualu paauglystėje pasireiškiantis seksualinis potraukis. Aišku, nors paaugliai atrodo žino viską, tačiau mažai žino apie įvairias lytiniu keliu plintančias ligas, todėl bendradarbiaujame su vaikų globos namų sesele, kuri bet kokiame atveju pasiruošusi kalbėtis su paaugliais įvairiomis temomis, taip pat bendradarbiaujame su psichologu, kuris taip pat išaiškina įvairias esamas paauglių tarpe problemas, taip pat dažnai tenka bendradarbiauti su rajono policijos inspektoriumi, kuris taip pat informuoja apie teisinę bazę, apie įvairias esamas ir taikomas teises nuobaudas ir visą kitą.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Hmmm, mano nuomone, tikriausiai būtų svarbus empatiškumas, kaip sugebėjimas įsijausti į paauglio gyvenimą, suprasti, ką jis išgyvena, todėl dar reikalingas supratingumas. Suprantama, kad socialinis pedagogas turi būti tolerantiškas, savikritiškas, laikytis konfidencialumo, ir, aišku, būti lankstus savo darbe.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Realizuoti kompetencijas sekasi gerai. Stengiuosi savo gebėjimus ir žinias naudoti bei pritaikyti kiekvienam vaikui individualiai, nes prie kiekvieno paauglio būtinas atskiras priėjimas. Ypač kada kalbam apie paauglius, reikia labai gerai pasukti galvą ir pagalvoti, ar aš sugebėsiu viską padaryti tinkamai.

9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Gal būtų išskirčiau šviečiamąją funkciją, nes švietimui apskritai dabar skiriamas didelis dėmesys. Ir šviesti juk galima ne tik mokant, bet ir plečiant akiratį kasdieninėse veiklose, ugdant socialinius įgūdžius, kurie bus labai svarbūs gyvenime. Žinoma, svarbios ir kitos funkcijos, tai ir koordinacinė, ir konsultacinė ir teisinė.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliudami paauglių prosocialų elgesį?

Kaip ir minėjau, bendraujame ir bendradarbiaujame su visais savo bendruomenės (globos namų) nariais, įsitraukiame į bendras veiklas. Už globos namų sienų taip pat lankomės kitose institucijose, pavyzdžiui, Dienos centre, senelių globos namuose. Aš manau, kad padėdami kitiems vaikai mokosi bendrauti ir suprasti kitų problemas, sunkius gyvenimus, įvairias negales. Ypač stengiuosi, kad tokiose išvykose dalyvautų blogiausiai besielgiantys paaugliai, kad pamatytų gyvenimo bėdų prikaustytus prie lovų, apakusius, be kojų, kuriuos reikia maitinti ir kitaip prižiūrėti. Tegu pamato, kiek dar daug vaikų atbėga į Dienos centrą kuo ilgiau pabūti, kad nereikėtų matyti girtų tėvų, kad galėtų gauti nors ir kuklius pietus. Dažnai nurimsta ir patys agresyviausi, nes pamato nepagražintą gyvenimo pusę.

11. Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Manau tai yra labai reikalinga. Būtina kelti savo kvalifikaciją, nes tik taip įgaunama naujų žinių, vadinamos gerosios patirties. Žinoma, reikia bendrauti ir bendradarbiauti su specialistais iš kitų rajonų vaikų globos namų.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Norėdama modeliuoti vaiko prosocialų elgesį, aš, kaip socialinė pedagogė, turiu įdėti daug darbo. Ar pavyksta, galiu pasakyti tik tada, kai pamatau savo darbo rezultatus. Tada galiu sakyti, kad pavyko. Kai matau, kad paauglys savo artimoje aplinkoje jaučiasi saugus, ramus, gali nevaržomai bendrauti su kitais vaikais, auklėtojais, su visais vyresniais, vadinasi, viskas gerai, padariau viską, kad paauglys neieškotų užuojautos šartinių draugų kompanijose, kad nebėgtų iš globos namų.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Oi, čia geras klausimas. Už gerą elgesį, ar gerus mokymosi rezultatus visus vaikus, taip ir paauglius, pagiriu žodžiu, tai jiems svarbiausia, čia pirminis toks teigiamas veiksmas skatinimo procese. Kaip paskatinimo priemonės yra taikomos išvykos, ekskursijos. Jokių būdų negalima tik bausti ir drausminti, reikia pamatyti ir patį mažiausią gerą pasikeitimą, už kurį galima paskatinti.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Reakcija dažniausiai būna teigiama, bet stengiuosi naudoti įvairius, kitokius paskatinimus. Dažnai pasikartojantys paskatinimai atsibosta ir jie pradeda abejingai į juos žiūrėti. Sunkiau sugalvoti įvairesnių paskatinimų paaugliams, tai bandau naudingas praktines veiklas paversti

savotiška forma kartoti paskatintą elgesį, pavyzdžiui pasakiau, kad inkilų kėlimo šventėje dalyvaus geriausiai besielgiantys ir jie turės teisę iškelti savo vardinį inkilą, jį pažymės savo vardu ar inicialais.

15.Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Dažniausiai pas mus vaikai yra drausminami tais atvejais, kai nesilaiko vaikų globos namų taisyklių, todėl dažniausiai vaikams ribojamas laikas būti su draugais kieme, tarkim minimaliai, kiek jau begalima, sėdėti prie kompiuterio, didesnę laisvalaikio laiką skatiname kad skirtų mokslams.

16.Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Jų reakcijos būna, aišku, neigiamos, stengiasi įrodyti savo teisybę, kad ir kokia ji būtų. Visada auklėtojas būna kaltas, dažniausiai įsiplieskia, supyksta kaip visada, tačiau norint išvengti tų pykčio protrūkių, visada stengiuosi kalbėti gražiuoju, nekelti balso, be pykčio. Dažniausiai bendrauju individualiai, kad kiti vaikai negirdėtų. Tada po truputį nusiramina, žiūrėk, kitą kartą elgiasi daug tinkamiau.

Interviu data:

Interviu trukmė:54 min.

Respondentė G

Socialinio pedagogo darbo patirtis - mažiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – socialinis darbas, socialinė pedagogija (Šiaulių kolegija; Šiaulių universitetas)

Amžius – 25 metai

Protokolas Nr. 7

1.Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Manau, kad su paaugliais bendrauti sekasi gan gerai, nes pati esu gana jauno amžiaus, todėl puikiai suprantu jų bėdas, gebu patarti, rasti sprendimo būdus. Vaikai pamatę, kad gali manimi pasitikėti, dažniau kreipiasi, nebijo būti atstumti.

2.Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Sunkumus išgyvenusiam paaugliui teikiu visokeriopą pagalbą, priklauso dar ir nuo situacijos, visų pirma tai teikiu individualią pagalbą, taikau pokalbį, išsiaiškinu situaciją (kas nutiko), ir tada ieškau būdų kaip padėti.

3.Papasakokite, kaip Jūs modeliuojateprosocialų paauglių elgesį?

Na, manau, kad sekasi modeliuoti gana gerai. Dažniausiai prosocialus elgesys modeliuojamas yra individualiai, tai, kai kalbuosi su paaugliu asmeniškai, tada manau, kad jis labiau linkęs atsiverti, išsipasakoti. Galvoju, kad svarbiausia norint modeliuoti elgesį, reikia, kad paauglys pats suprastų ir pripažintų savo netinkamą elgesį. Kol viso to nėra, gali daryti ką nori – nieko nebus. Tačiau nevengiu ir darbo grupėse.

4.Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Vaikai turi daug galimybių patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus, visų pirmą savo įstaigoje turime užimtumo specialistę, kuri organizuoja įvairiausias veiklas su vaikais. Vaikams, kurie nemėgsta judraus užsiėmimo, yra organizuojami užsiėmimai patalpose – jie gali piešti, lipdyti, karpyti, daryti kitokius rankdarbius. Su vaikais, kurie mėgsta judriuosius užsiėmimus, mūsų užimtumo specialistė eina į sporto salę, vaikai turi galimybę važinėti dviračiais, riedučiais, taip pat vaikai gali dalyvauti popamokinėje veikloje, tai, tarkim, mergaitės gali mokintis siūti, megzti, gaminti valgyti. Berniukai žaidžia kvadrata, mergaitės gali lankyti tenisą.

5.Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Visų pirma, kad įtraukti paauglį į aktyvią veiklą, jį turi sudominti, taigi bandome sudominti įvairiausiais metodais. Dar vienas iš svarbių aspektų, tai kad paaugliui svarbu, kokią naudą jis gaus iš tam tikros veiklos, todėl prieš pačią veiklą papasakoju kuo įdomus užsiėmimas, ko galima išmokti, kur galima pritaikyti. Ir dar vienas iš svarbių aspektų tai, kad pati stengiuosi įsitraukti į veiklą, nes paaugliui yra labai svarbu, kad jį ne tik paskatintum, bet ir dalyvautum pats. Tai pati geriausia motyvacija paaugliui.

6.Kaip vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Sekasi gana gerai, nes paauglius labiausiai domina temos apie tabaką, alkoholį, narkotikus. Vėdu užsiėmimus, skirtus savaitei be patyčių, nerūkymo savaitei, individualiai kalbuosi, piešiame atvirutes, darome plakatus, paskui juos eksponuojame globos namų patalpose.

7.Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Manau, kad svarbiausiosocialinio pedagogo asmenybės savybės, tai yra empatiškumas, tolerancija, gebėjimas išklausti ir, svarbiausia, gebėjimas suprasti, nesmerkti.

8.Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Manau, kad sekasi realizuoti pakankamai gerai, tačiau daug priklauso nuo situacijos, nuo aplinkybių ir nuo paties paauglio. Aš turiu visas galimybes ir sąlygas realizuoti savo turimas kompetencijas. Manau, kad tai galėsiu daryti tiek laiko, kiek dirbsiu šioje institucijoje.

9.Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Didžiausią dėmesį skiriu konsultacinei funkcijai, tai yra, aš nuolat konsultuoju globėjus, pačius paauglius. Toliau eina šviečiamoji funkcija, tai yra, bendrauju su mokykla, pateikiu įvairios informacijos apie paauglius ir pati gaunu reikalingos informacijos, ir toliau seka teisinė funkcija, nes gali tekti ginti vaiko interesus. Reikalui esant palaikau ryšius su įvairiomis įstaigomis, tai yra – ligoninė, policija.

10.Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?

Bendrauju su mokyklų, kuriose mokosi paaugliai, bendruomenėmis, mokytojais, klasių auklėtojais. Galvoju, kad teigiamai paauglių elgesį veikia bažnyčia, todėl per įvairiausias religines šventes kartu su vaikais einame į bažnyčią, jiems paaiškinu šventės reikšmę.

11.Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Manau, kad tai yra neišvengiama, kadangi keičiantis laikams, keičiasi vaikai, vaikų požiūris į daug dalykų. Todėl, kad būtų galima produktyviai dirbti, reikia nuolat tobulėti, ieškoti naujų darbo metodų.

12. Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Manau, kad neblogai pavyksta realizuoti pastangas. Žinoma, tai yra sunkus darbas, reikalaujantis daug pastangų, tačiau manau, kad savo teigiamu pavyzdžiu, noru padėti prisidedu prie paauglio prosocialaus elgesio ugdymo. Jeigu aš padėsiu paaugliui keistis, tai jis galbūt ateityje taip pat norės padėti kitam asmeniui.

13. Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Visų pirma paauglį pagiriu, tai gali būti žodinis pagyrimas, arba raštiška padėka, toliau seka įvairiausi apdovanojimai, ekskursijos, išvykos, saldumynai. Viskas tinka, kas padeda paaugliui tinkamai elgtis, nekrėsti kvailysčių.

14. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Paaugliai į skatinimus reaguoja teigiamai, tačiau dažnai tikisi materialių apdovanojimų, įvairių prizų. Žinoma, prizai yra gerai, bet jais apdovanojame už sportinius pasiekimus arba už dalyvavimą renginiuose. Teigiamam elgesiui kartoti esu labiau linkusi naudoti žodinius paskatinimus – pavadinu juos šaunuoliais, pačiais protingiausiais, stipriausiais, sakau, kad jais didžiuojusi, kad jie mane „pakylėjo iki debesų“.

15. Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Netinkamai besielgiantys paaugliai yra drausminami tada, kai nusižengia taisyklėms. Visų pirma, paaugliai už netinkamą elgesį negali sėdėti prie kompiuterio, negauna kišenpinigių, turi daugiau laiko skirti mokslams, pamokų ruošai. Atskirais atvejais yra kviečiami į gerovės komisiją, kur yra aptariamas jų elgesys ir ieškoma sprendimo būdų.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Visų pirma paauglys supyksta, nepripažįsta savo netinkamo elgesio, tačiau pradėjus analizuoti jo netinkamą elgesį, pradeda suprasti savo klaidas ir stengiasi kitą kartą savo netinkamu elgesio nekartoti. Bet pasitaiko, kad elgesys niekaip nepasikeičia- nei drausminimai, nei skatinimai neveikia.

Interviu data: 2015.03. 13   **Interviu trukmė:** apie 40 min.

Respondentė J

Socialinio pedagogo darbo patirtis - mažiau kaip 5 metai

Išsilavinimas – šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga, socialinė pedagogika. Papildomai – informatikos mokytojos kvalifikacija (Šiaulių universitetas)

Amžius – 24 metai

Protokolas Nr. 8

1. Kaip Jūs bendraujate su paaugliais, kaip kuriate ir palaikote tarpasmeninius santykius?

Manau, kad bendrauju gana neblogai, nors dirbu dar neilga tarpą, tačiau galvoju, kad jau pelniau vaikų pasitikėjimą, nes dauguma iš jų visiškai pasitiki manimi, ir dažnai noriai patys ateina ir individualiai pasikalbėti, ir išsipasakoti savo problemas.

2. Kokią socialinę pedagoginę pagalbą elgesio sunkumus išgyvenantiems paaugliams Jums tenka teikti?

Dažniausiai individualiai spendžiu paaugliams iškilusias problemas, kurios būna pačios įvairiausios. Dažniausiai šios problemos kyla dėl pačių paauglių elgesio, pykčio nevaldymo, negebėjimo bendrauti tiek tarpusavyje, tiek su suaugusiais. Problemų kyla ir mokykloje – arba paaugliai tyčiojasi iš kitų, arbatpatys patiria patyčias, kad yra iš globos namų ir pan.

3. Papasakokite, kaip Jūs modeliuojate prosocialų paauglių elgesį?

Viskas iš tikrųjų priklauso nuo paauglių, koks jis yra, kaip jį galima paveikti ir modeliuoti elgesį. Man geriau individualiai... Būna, kad tiesiog paauglys pats nenori elgtis gerai, tada būna daug sudėtingiau. Tačiau yra paauglių, kurie nebijo tiesiog save išbandyti, todėl yra daug lengviau taikyti įvairius metodus ir modeliuoti prosocialų elgesį.

4. Kokias sąlygas turi paaugliai globos namuose patenkinti savo poreikius, saviraiškos interesus?

Manau, kad paaugliams yra duotos visos sąlygos netgi, kad daugiau, negu paprastos šeimos apskritai turi. Paaugliai turi galimybę įvairiai saviraiškai, gali sportuoti, nes turime sporto salę, taip pat turime užimtumo specialistę, kuri labai daug užsiima su globos namų auklėtiniais, gali šokti, vaidinti, groti, dainuoti, daryti įvairius darbelius. Kiekvienas paauglys gali rasti sau tinkamą užsiėmimą. Žinoma, yra labai geros sąlygos gyventi - jie turi viską, kas yra reikalingiausia ir gali patenkinti visus savo poreikius.

5. Kaip vaikų globos namuose Jūs skatinate paauglius užsiimti aktyvia veikla?

Dažniausiai paauglius raginu, kad jie aktyviau dalyvautų renginiuose, sportinėse varžybose, kad nesėdėtų ištiesai prie kompiuterio. Man pačiai patinka pasportuoti, mėgstu žaisti tinklinį, todėl dažnai kviečiu tiek merginas, tiek vaikus į salę. Ne visi nori, tačiau yra grupelė, kuri palaiko mane ir visi smagiai praleidžiame laiką.

6. Kaip (kokiais būdais) vykdate prevencines veiklas paauglių tarpe?

Iš tikrųjų paaugliai nori žinoti, gauti informacijos apie alkoholio, apie rūkymo žalą. Pasirodo, dar daug paauglių nežino apie narkotikų vartojimo pasekmes. Nors daug informacijos paaugliais užino iš mokyklos, tačiau individualiu pokalbių metu matau, kad paaugliai nori žinoti daug daugiau. Labai veiksmingas yra mokomųjų, dokumentinių filmų žiūrėjimas. Siūliau susitikti su policijos atstovais, kad papasakotų apie elgesio pasekmes, tačiau jie nelabai nori. Todėl geriau bendraujam su medicinos darbuotojais. Paaugliai gana aktyviai dalyvauja savaitinių be patyčių ir nerūkymo renginiuose.

7. Jūsų nuomone, kokios socialinio pedagogo asmenybės savybės svarbios, dirbant su elgesio problemų turinčiais paaugliais?

Manau svarbiausiai yra empatiškumas, gebėjimas suprasti paauglį, kad jis jau yra gyvenimo nuskriaustas, kad jis turi daug problemų, reikia mokėti išklausti, kodėl jis taip daro. Taip pat dirbant su paaugliais reikia turėti daug kantrybės, nes tokie problematiški paaugliai reikalauja tiesiog daug laiko, kad įvyktų lūžis ir jie keistų elgesį.

8. Kaip realizuojate socialinio pedagogo veiklos svarbiausias kompetencijas?

Sakyčiau, kad savo, kaip socialinės pedagogės, kompetencijas realizuoju kasdien atlikdama savo tiesiogines pareigas. Teorinių žinių turiu pakankamai, tačiau dar trūksta praktikos, ypač bendraujant su paaugliais grupėse. Kai kalbuosi individualiai, atrodo viskas gerai, tačiau, kai paauglių daugiau, aš pasijuntu truputį nejaukiai, vis galvoju, kaip jie į mane žiūri, ar nesišaipto, ar priima kaip sau lygią.

9. Kurioms socialinio pedagogo veiklos funkcijoms Jūs skiriate didžiausią dėmesį?

Na, daugiausiai dėmesio skiriu konsultacinei funkcijai, nes visas socialinės pedagogės darbas prasideda nuo konsultavimo arba paprasčiau pasakius, nuo pačių įvairiausių pokalbių su paaugliais, jiems rūpimais klausimais. Manau, kad svarbios šviečiamoji ir prevencinė funkcijos, nes tai susiję daugiausiai su paauglio ugdymu ir jo elgesiu.

10. Su kuo bendraujate ir bendradarbiaujate modeliuodami paauglių prosocialų elgesį?

Daugiausiai bendrauju su paauglių auklėtojais ir mokytojais mokykloje, su socialiniais darbuotojais. Žinoma, bendrauju su savo kolegėmis socialinėmis pedagogėmis. Visi šitie asmenys didele dalimi prisideda prie paauglių auklėjimo ir jų ruošimo savarankiškam gyvenimui.

11.Koks Jūsų požiūris į nuolatinį asmeninį profesinį tobulėjimą?

Man asmeniškai tai yra labai svarbu pačiai sau, kad tobulėčiau pati, kad žinočiau daugiau naujų metodų, kadangi paaugliai keičiasi, jie visi yra skirtingi, noriu sužinoti kuo daugiau metodų, kad galėčiau pritaikyti dirbant su paaugliais. Mano naujos įgytos žinios padės kiekvienam paaugliui pritaikyti tam tikrą būdą, kaip prie jo prieiti, kaip išspręsti problemas.

12.Jūsų manymu, kaip pavyksta realizuoti pastangas modeliuojant prosocialų paauglių elgesį?

Na, tai yra labai sunku, ištikrųjų, kadangi paaugliai visi yra skirtingi, jie yra iš skirtingų šeimų. Dažniausiai sunkiai yra pastangas realizuoti, nes paaugliai yra konfliktiški, tiesiog turi daug neigiamų emocijų. Yra labai sunku, kai stengiesi padaryti kažką gera dėl paauglių, o jie tik pasišaipys arba visai nekreipia dėmesio. Daug kas priklauso nuo paties paauglio, kaip jis viską vertina ir kaip į tai žiūri.

13.Kaip ir kokius paskatinimus skiriate gerai besielgiantiems paaugliams?

Visada paauglius pagiri, pasakau, kad jais labai džiaugiuosi, ypač su kuriais turiu glaudesnę ryšį. Nebijau ir apkabinti, padrąsinti, kai reikia arba už tai, kad gerai pasielgė. Už tai, kad yra aktyvūs, dalyvauja renginiuose, nepraleidinėja pamokų, tiesiog pasakau, kad šauniai viskas buvo, šauniai vaidino, šauniai atliko...Manau, kad pagirdama tiesiog paskatinu geriau elgtis. Galvoju, kad žodis yra svarbiausias, o materialiniai dalykai tai lyg koks papirkinėjimas. Jie ne maži vaikai, supranta.

14.Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų taikomus paskatinimus (ar paskui jie kartoja paskatintą elgesį, ar ne)?

Tai vėlgi priklauso nuo paauglių, nuo jų charakterio, nuo jų noro keistis. Manau, kad nėra labai gerai, kad dažniausiai paaugliai kartoja paskatintą elgesį tada, kai tikisi paskatinimo. Geriau, žinoma, būtų, kad gerai elgtųsi ir be paskatinimo. Taip, yra atvejų, kai pagiri, pasidžiaugi, ir paauglys toliau nori tą patį pajusti.

15.Kaip ir kada drausminate netinkamai besielgiančius paauglius?

Dažniausiai drausminimą bandau taikyti kaip pakalbėjimą. Jei nepavyksta normaliai pasikalbėti, tada stengiuosi kitais būdais tai padaryti. Pasakau, kad man nemalonu, jei manęs negirdi, nesiklauso ir nenori suprasti. Žinokit, dažnai toks pasakymas paaugliui būna veiksmingas –

kažkaip lyg susigėsta, jiems pasidaro nepatogu prieš mane (nors ir esu jauna). Visada pirmenybę teikiu pokalbiui ir stengiuosi, kad paauglys tai suprastų. Jeigu paaugliai daro tikrus nusižengimus, sakykim, vartoja alkoholį, sukelia muštynes, įvyksta vagystė ir panašiai, tada įsikiša globos namų administracija ir sprendžia ką toliau daryti. Čia jau socialinis pedagogas nelabai ką gali padaryti. Aš daugiau žiūriu, kad paaugliai tiesiog laikytųsi globos namų taisyklių.

16. Kaip paaugliai reaguoja į Jūsų drausminimo priemones (ar keičiasi jų elgesys, ar ne)?

Tai vėlgi priklauso nuo paauglių... dauguma paauglių nors ir nelabai noriai, tačiau supranta, kodėl yra drausminami. Mano drausminimo priemonių - pokalbių – užtenka, aš tikrai nelinkusi taikyti kitokias drausminimo priemones. Yra paauglių, kurie visiškai nereaguoja, ne tik kad į mano priemones, bet ir į visų darbuotojų pastangas. Liūdna, kad nieko negali padaryti.

Interviu data: 2015.03.20

Interviu trukmė: 47 min.